

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΕ΄.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1952

ΑΡΙΘ. 130

ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΚΟΜΗ ΚΑΙΡΟΣ

Είμεθα εύτοχεῖς, διότι ἔχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἕνα νέον μήνυμα τῆς Πριγκιπίσσης Βιλελμίνης τῆς Ὀλλανδίας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου τῆς International Christian Leadership.

Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῆς συγχύσεως καὶ τοῦ χάους, ὁ καθεὶς πρέπει ν' ἀντιληφθῇ ὅτι αὐτὰ ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν πνευματικὴν κρίσιν τὴν ὁποίαν διέρχεται ὁ κόσμος. Καὶ ὅτι μίᾳ πνευματικῇ κρίσει μόνον μὲ πνευματικὰ μέσα καὶ πνευματικὰς μεθόδους ἡμπορεῖ ν' ἀντιμετωπισθῇ.

Ὅταν ἀντιμετωπισθῇ ἡ κρίσις αὐτή, θὰ εἶναι εὐκολώτερον νὰ ὑπερνικηθοῦν αἱ πρακτικαὶ δυσκολίαι τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει σήμερον ὁ κόσμος. Ὁ καθένας πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς.

Μόνον ὅταν ἡ ζωὴ μας καὶ αἱ πράξεις μας συμφωνοῦν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς διδάσκει, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλίσωμεν μίαν καλυτέραν αὔριον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Καλῶ ὅλους τοὺς ἀληθινοὺς ὁπαδοὺς Του εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἴτε ἀνήκουν εἰς ἐκκλησίας εἴτε ὄχι, καὶ ὅλους ὅσοι εἶναι πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν, νὰ δώσουν πρῶτοι αὐτοὶ τὸ παράδειγμα καὶ νὰ συνεργασθοῦν μὲ ἀδελφосύνῃν καὶ ἐνότητα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀληθοῦς ἐφαρμογῆς ἐνὸς ζωντανοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν ἀπῆρθοναν μὲ μίαν φωνὴν πρὸς τοὺς λαοὺς ὅλου τοῦ κόσμου, ἀντιπρόσωποι ἐκ πολλῶν ἔθνων, διὰ τῆς Δηλώσεως ἡ ὁποία ἐνεκρίθη εἰς τὸ

ἐσχάτως πραγματοποιηθὲν ἐν Ὀλλανδίᾳ Συνέδριον τὸ συγκληθὲν ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου Χριστιανικῆς Ἡγεσίας.

Καλῶ τοὺς νέους νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν ὅτι πρῶτα ἀπὸ ὅλα ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ ἐνωθοῦν εἰς μίαν παγκόσμιον φιλίαν καὶ ἀδελφосύνῃν διὰ νὰ φέρουν αὐτὴν τὴν ἀναγέννησιν εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς ζωῆς.

Τώρα ποῦ ἡ Εὐρώπη εὐρίσκεται εἰς τὰς παραμονὰς μιᾶς νέας ἐποχῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς, ἐποχῆς ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ συγκέντρωσιν ὅλων τῶν προσπαθειῶν εἰς μίαν κατεύθυνσιν, αἱ σκέψεις μου στρέφονται πρὸς τὴν νέαν γενεάν εἰς τὴν ὁποίαν ὀλονὲν καὶ ἐντονώτερον ἀναπτύσσεται τὸ ἰδεῶδες μιᾶς ἰσχυρᾶς, ἀνανεωμένης Εὐρώπης.

Πρὸς τὴν νέαν γενεάν εἰς τὴν ὁποίαν τὸ πνεῦμα τῆς ἀδελφосύνῃς καὶ τῆς ἐνότητος ἐν Χριστῷ ἐκδηλώνεται ἤδη τόσον ἐντόνως καὶ ἡ ὁποία δοκιμάζει τὴν μεγάλην ἀνάγκην ἐνὸς πραγματικοῦ Χριστιανισμοῦ.

Νέοι καὶ νέαι!

Μὴ λησμονεῖτε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς καλεῖ κοντὰ Του νὰ Τὸν ἀκούσωμεν καὶ νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμε ὁ ἄν-

θρῶπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὅταν ἠθέλησε νὰ κτίσῃ τὸ σπίτι του ἔσκαψε βαθειὰ μέχρις ὅτου εὗρηκε τὴν πέτραν ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ ἔθεμελίωσε, οὕτως ὥστε νὰ μὴν ἤμπορῶν οἱ ποταμοὶ νὰ τὸ παρασύρουν.

Ἀφαιρέσατε πᾶν ὅ,τι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ συνείδησίς σας ἀποδοκιμάζουν μέχρις ὅτου κτυπήσετε τὴν Πέτραν πού εἶναι ὁ Ἰδιος ὁ Χριστὸς. Καὶ τότε βάλετε ὡς θεμέλιον τὴν διδασκαλίαν Του. Τὸ μόνον θεμέλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ νέα μας Εὐρώπη ἤμπορεῖ νὰ ἀνεγερθῇ χωρὶς κανέναν ποταμὸς νὰ ἤμπορῇ νὰ τὴν παρασύρῃ.

Γίνετε οἱ ἔμπνευσται καὶ τὸ στήριγμα ὄλων ἐκείνων πού καλοῦνται διὰ νὰ τὴν κτίσουν. Πολλὰ εἶναι τὰ σημεῖα πού φανερόνουν τὴν ἀρχὴν μιᾶς νέας ἐποχῆς.

Δὲν θέλομεν μίαν Εὐρώπην ἡ ὁποία εἶναι καταδικασμένη νὰ πέσῃ ἐπειδὴ ἐλησμονήσαμεν νὰ βάλωμεν τὰ θεμέλια.

Πρέπει ν' ἀρχίσωμεν οἱ ἴδιοι νὰ κτίσωμεν ἐπὶ τῆς Πέτρας καὶ νὰ μεταδώσωμεν τὴν πείραν μας καὶ εἰς τὸ περιβάλλον μας, ἀρχίζοντες πρῶτα εἰς μικρὰς ομάδας, φανερόνουντες ἕνα ζωντανὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἐπεκτείνοντες κατὸ πᾶν τὴν πίστιν μας ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς.

Αἱ σκέψεις μου στρέφονται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν παλαιότεραν γενεάν, εἰς τὸ δύσκολον ἔργον τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ, καὶ εὐχομαι ὅπως τὸ ἐκπληρώσῃ ἐν πλήρει

συνεργασίᾳ μὲ τὴν νέαν γενεάν οὕτως ὥστε ν' ἀκουσθῇ μία ἰσχυρὰ φωνὴ ἐνότητος ἀπὸ τοῦ μεγαλυτέρου μέχρι τοῦ νεωτέρου.

Τέλος κάμνω ἔκκλησιν πρὸς τὰς ἐκκλησίας ὄλου τοῦ κόσμου νὰ ζωντανέψουν τὴν ἀγάπην των διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἐνότητα ἐν Αὐτῷ καὶ νὰ τὴν κάμουν δύναμιν καὶ φρούριον διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κόσμου.

Ἐὰν ὅλη ἡ ἐνέργεια ἡ ὁποία κατηνάλωθη διαφοροτρόπως διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότης, ἡ ἕξ ἄλλου διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ διατηρηθῇ ἡ διαίρεσις, ἤμποροῦσε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς ἕνα σκοπὸν, δηλαδὴ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀγάπης διὰ τὸν Ἐπέρτατον Ἀρχηγὸν καὶ Τελειωτὴν τῆς πίστεώς μας καὶ τῆς ἐν Αὐτῷ ἐνότητος, θὰ εὐρισκόμεθα τώρα πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς δυσκολίας πού ἀντιμετωπίζομεν σήμερον.

Καὶ ἔτσι μαχομένοι ἡ μία εἰς τὸ πλευρὸν τῆς ἄλλης ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ἐν γνώσει τῶν εὐθυνῶν των ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ, αἱ ἐκκλησίαι, θ' ἀποβοῦν ὅπως ἐλέχθη, δύναμις καὶ φρούριον διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κόσμου.

Εἰδικῶς, ἀπευθίνομαι εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Εὐρώπης καὶ ζητῶ ἀπὸ αὐτὰς νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς πνευματικῆς τῆς θεμελιώσεως ἐπὶ τῆς Πέτρας.

Ἐπάρχει ἀκόμη καιρός!

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΑΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Ὁ ἀπὸ τοῦ 1927 καθηγητῆς τῆς Γεωλογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard κ. Kirthley F. Mather δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ μας. Μαζὶ μὲ τόσους ἄλλους παγκοσμίους κύρους ἐπιστήμονας, ἔσπευσε τὸ 1947 νὰ προσυπογράψῃ τὴν «Δήλωσιν» τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ νὰ δηλώσῃ, ὅτι αὕτη τυγχάνει τῆς πλέον ἐγκαρδίου ἐπιδοκιμασίας του. Ταύτοχρόνως ἀπέστειλε καὶ εἰδικὸν ἄρθρον, ἀπόδοσις τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς «Ἀκτίνας» τοῦ 1948 (σ. 456-459).

Ὁ καθηγητῆς K. F. Mather εἶναι διεθνῶς γνωστὸς ὄχι μόνον διὰ τὰς νέας μεθόδους, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν εἰς τὴν Γεωλογίαν, τὴν Σεισμολογίαν καὶ Ὀρυκτολογίαν καὶ τὰς πρωτοτύπους γεωλογικὰς ἐρεῦνας εἰς τὴν Βολιβίαν, Ἦνωμ. Πολιτείας καὶ Ἀλάσκαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν καὶ κοινωνικὸν του ἔργον. Εἰς τοῦτο ἀνάγεται καὶ ἡ συγγραφή ὄχι μόνον εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἀλλὰ καὶ ἄλλων συγγραφῶν, προοριζομένων διὰ τὸ πολὺ κοινόν, ὅπως τὸ «Sons of the Earth» (Υἱοὶ τῆς Γῆς), «Science in Search of God» (Ἡ ἐπιστήμη εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ), «A Dynamic for Democracy» («Ἐνα κίνημα διὰ τὴν Δημοκρατίαν») κ. ἄ.

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἄρθρον τοῦ διαπρεποῦς ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονος δὲν μᾶς δίδει μόνον πληροφορίας περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως, ἣ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς τὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ σπουδαῖον βοήθημα διὰ τὴν μελέτην καὶ τῶν παρ' ἡμῖν.

Δὲν ὑπάρχει σήμερον Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον νὰ ἠμπορῇ νὰ κάμνῃ αὐτό, ποῦ ὑπόσχεται τὸ ὄνομά του. Ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐκταθῆ εἰς τόσον πολλὰς διακλαδώσεις καὶ ἡ ἀνθρώπινη δημιουργικότης ἀπέκτησε τόσον πολυπλεύρους ἐκδηλώσεις, ὥστε κανένα ἐκπαιδευτικὸν καθίδρυμα δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ εἶναι πανεπιστήμιον. Οὔτε ὁ γνωστὸς τύπος τοῦ ἀμερικανικοῦ κολλεγίου, εἶναι εἰς θέσιν νὰ καλύψῃ ὅλα τὰ ἐκτεταμένα πεδία τῆς γνώσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ἐρεῦνης. Ἔτσι, παρίσταται ἀνάγκη, νὰ γίνῃ διαλογὴ ὀρισμένων μερῶν καὶ μορφῶν ἐκ μέρους τῶν ὑπευθύνων διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προγράμματος. Μέσα εἰς τὰ τέσσαρα χρόνια τῆς φοιτήσεώς του ὁ σπουδαστῆς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κάνῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀντλήσῃ σταγόνας ὕδατος ἀπὸ ἕναν ὠκεανόν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ καθηγηταὶ του ἔχουν ἀποστάξῃ διὰ λογαριασμὸν του τὴν οὐσίαν πολλῆς σοφίας μέσα εἰς εὐκό-

λως ἀφομοιούμενα χατάκια. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἐκπλησώμεθα, διότι ἀπὸ τὰ προγράμματα διδασκαλίας πολλῶν Κολλεγίων καὶ Πανεπιστημίων, ἀπουσιάζει τελείως ἡ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Διότι, καὶ ὅταν αὕτη προσφέρεται εἰς τοὺς φοιτητὰς εἰς πολλὰ καθιδρύματα ποῦ ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, μεγάλος ἀριθμὸς φοιτητῶν δὲν τὰ παρακολουθεῖ καθόλου.

Πάρα πολλοὶ γονεῖς στέλνουν τὰ ἀγόρια των καὶ τὰ κορίτσια των εἰς κολλέγια διὰ νὰ τὰ καταστήσουν ἱκανὰ νὰ ἔχουν μεγαλύτερας ἀπολαυὰς εἰς τὴν ζωὴν ἢ ἀκόμη διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνάπτουν σχέσεις μὲ περισσότερον «ἀνωτέρους» κύκλους ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν ἂν δὲν ἐπῆγγαιναν εἰς τὸ κολλέγιον καὶ δὲν ἐδημιούργουν τὰς φιλίας ποῦ συνάπτονται ἐκεῖ. Πολὺ μικρὰν σημασίαν δίδουν καὶ ἐκφράζουν ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμετον, τῆς βασι-

κῆς κοσμοθεωρίας καὶ τῶν πνευματικῶν ἐφρέσεων τῶν παιδιῶν τῶν ὅπως ἐπίσης καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναγνώρισιν, τὴν παραδοχὴν καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῶν πολυτιμοτέρων μορφῶν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, πού καθορίζουν τὴν διαφορὰν μεταξὺ μιᾶς «ἀνέτου» ζωῆς καὶ μιᾶς πραγματικῶς καὶ πλουσίως δημιουργικῆς. Τὰ κολλέγια, φυσικώτατα, ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν γνωστὴν καὶ τόσον διαδεδομένην αὐτὴν ζήτησιν, προσφέροντα εἰς τὴν «ἐπιστημονικὴν» ἀγορὰν τὰ ἐμπορεύματα ἐκεῖνα πού ζητοῦν οἱ πελάται.

Ἡ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΔΕΝ ΠΑΡΑΜΕΛΕΙΤΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣ

Αἱ περιπτωτικαὶ τύψεις τῆς κάπως ἐλαστικῆς συνειδήσεως τῶν διευθυνόντων τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά μας ἰδρύματα καθιστοῦνται μὲ τὴν παροχὴν εἰς τοὺς φοιτητὰς λατρευτικῶν εὐκαιριῶν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ κολλεγίου καὶ μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς λειτουργίας φοιτητικῶν ὁμάδων, πού ὀργανώνονται διὰ θρησκευτικῶν σκοποῦς. Ὅταν δὲ πρόκειται διὰ καθιδρύματα μὲ κρατικὴν ἐπιχορήγησιν, τότε φυσικὰ παρηγοροῦνται μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἰς τὴν χῶραν μὲν πιστεύομεν εἰς τὸν διαχωρισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν αὐτοῦ, ὑπάρχουν θρησκευτικὰ τμήματα εἰς πολλὰ κολλέγια καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτά, σημειώνουν μίαν πραγματικὴν ἀνῆσιν, διότι ἔχουν καλὰ στελέχη. Ἡ Ἁγία Γραφή, δὲν παραμελεῖται τελείως, καίτοι εἰς τὰ προγράμματα δὲν ὑπάρχουν μαθήματα Παλαιᾶς ἢ Καινῆς Διαθήκης. Εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ἡ Γραφή θὰ περιλαμβάνεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν «Μεγάλων βιβλίων» πού θὰ δοθῇ εἰς τοὺς φοιτητὰς καὶ θὰ γίνεταί μνεία αὐτῆς ὅταν ὁ καθηγητὴς ὁμιλήσῃ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἐπὶ πλέον, οἱ καθηγηταὶ εἶναι εἰς τὴν πράξιν καθ' ὁλοκληρίαν σύμφωνοι ὅτι τὰ ἰδρύματα ἀνωτέρας μορφώσεως ἔχουν τὴν ἀποστολὴν νὰ μορφώσουν τὸν χαρακτήρα τῶν φοιτητῶν, νὰ τοὺς ἐμπνεύσουν ὑψηλὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πνευματικῶν ἀξιών. Καίτοι μία κρατικὴ σχολὴ δὲν πρέπει νὰ προπα-

γανδίξῃ ὑπὲρ οὐδενὸς δόγματος, ἔχει καὶ τὴν δυνατότητα ἀλλὰ καὶ τὸ καθήκον νὰ συνεισφέρῃ πάρα πολλὰ διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν μεγάλων ἐκείνων θεμελιῶν εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὸ πνεῦμα, πού εὐνοοῦν τὰς θρησκευτικὰς πτήσεις τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅπως καὶ ἐὰν ἔχη ὅμως τὸ πρᾶγμα, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρονται σοβαρῶς διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀξίας γενικῶς καὶ διὰ τὰς χριστιανικὰς πεποιθήσεις εἰδικώτερον, ἔχουν δίκαιον ὅταν παρατηροῦν, ὅτι δυστυχῶς οἱ τελειόφοιτοί μας δὲν ἔχουν καθόλου ἐξοικειωθῆ με τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος καὶ δείχνουν πολὺ μικρὰν κατανόησιν τῶν ἠθικῶν διδασμάτων. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπικριτὰς, πού ἔχουν μόνον ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν κολλεγίων καὶ τῶν πανεπιστημίων, προσπαθοῦν ἀναμφισβητήτως νὰ ἀνεύρουν εἰς τὰ Πανεπιστήμια μᾶλλον ἕναν «ἐκκλησιαστικισμὸν» παρὰ τὸν Χριστιανισμὸν. Μερικοὶ, ἔθεσαν εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν τελετὰς καὶ ἀκολουθίας μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλοι ὅμως μέσῳ τῶν ἐξωτερικῶν διακοσμήσεων, εἰσέδυσαν εἰς τὴν ἐσωτέραν ζωὴν ὅποτε ἀνεκάλυψαν ἐκεῖ ἡ ἕνα κενὸν ἢ μίαν ἀδύναμον καὶ συρρικνωμένην ὑπαρξιν.

Αὐτοὶ οὗτοι οἱ καθηγηταὶ εἶναι μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὅποιοι φωνάζουν περισσότερον, ὅτι σήμερα ἡ κατάστασις δὲν εἶναι καθόλου καλὴ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα πού παρατηρεῖ κανεὶς εἶναι ὅτι εἰς κάθε Πανεπιστήμιον ὑπάρχει ἀνά μία ἐπιτροπὴ τῆς οἰκείας σχολῆς, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ προγράμματος. Κατὰ κανόνα, αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ συνιστοῦν, ἡ κάθε μία μὲ τὸν τρόπον τῆς, ὅτι κάτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ διὰ νὰ βοηθηθοῦν οἱ φοιτηταί, ὥστε νὰ ὀλοκληρώσουν τὰς διαφορὰς γνώσεις πού ἀποκτοῦν εἰς τὰ διάφορα τμήματα καὶ νὰ εὗρουν νόημα εἰς ὅ,τι νέον ἔμαθαν διὰ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ εἰσαγωγή «Προγραμμάτων γενικῆς μορφώσεως» ἢ «κεντρικῶν μαθημάτων» ἀποτελεῖ τὴν συνήθη ἀνταπόκρισιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην.

ΤΙ ΝΟΗΜΑ ΕΧΟΥΝ ΟΛΑ ΑΥΤΑ :

Ἀποτελεῖ μίαν θλιβεράν ὁμολογίαν διὰ τὴν ἀνωτέραν μας παιδείαν, ὅταν ἕνας ἡμπορῆ νὰ λέγῃ: «Οἱ καθηγηταί μας, μᾶς παρεγέμισαν, καθὼς ἐπηγίναμεν ἀπὸ αἰθούσης εἰς αἴθουσαν, ἀλλὰ τί νόημα ἔχουν ὅλα αὐτά;» Καὶ τοῦτο ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀποτελεῖ τὴν παρόρμησιν ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκαιρίαν, διὰ τὸν χριστιανὸν καθηγητὴν, εἴτε φιλόλογος εἶναι εἴτε τῶν κοινωνικῶν εἴτε τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι βέβαιοι ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα κεφάλαια τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἀπάντησις πού δίνει εἰς τὰ αἰώνια ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σύμπαντος καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ Χριστιανὸς καθηγητὴς δὲν θὰ εἶναι ἄξιος τῆς ὑψηλῆς του κλήσεως, ὅσον-δήποτε κοσμικὸν καὶ ἔαν εἶναι τὸ μάθημα πού διδάσκει, ἂν ἀφήσῃ μόνον εἰς τὸν ἐφημέριον τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ ἱερέα τῶν φοιτητῶν, ἢ εἰς τοὺς συναδέλφους του τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Θεολογίας πᾶσαν τὴν εὐθύνην διὰ τὰ διδασκόμενα οἱ φοιτηταὶ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτά.

Ἐδῶ πράγματι, εἶναι τὸ κέντρον τοῦ προβλήματος. Ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν περισσότερον Χριστιανισμὸν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, ὁ μόνος τρόπος διὰ τὸν νὰ σημειωθῇ ὁποιαδήποτε ἀξιόλογος πρόοδος πρὸς αὐτὸν τὸν πρᾶγματι ὑψηλὸν σκοπὸν, εἶναι νὰ ἔχωμεν περισσοτέρους Πανεπιστημιακοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι νὰ θεωροῦν τὸ ἐπάγγελμά των, ὡς μίαν χριστιανικὴν κλήσιν. Ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ἐπὶ παραδείγματι, ἔχει νὰ προσφέρῃ μίαν σπουδαίαν συνεισφοράν, οὕτως ὥστε νὰ προετοιμαστοῦν οἱ φοιτηταὶ του νὰ ζήσουν ὀρθῶς. Ἡ διδασκαλία του, διὰ τὰς φυσικὰς ἀπόψεις περὶ τοῦ σύμπαντος καὶ ἡ περιγραφή τοῦ τρόπου χρησιμοποίησεως τῶν μηχανῶν καὶ τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας, δὲν εἶναι οὔτε ἠθικὴ οὔτε ἀνήθικος. Ὁ σκοπὸς ὅμως τὸν ὅποιον θὰ ἐξυπηρετήσουν, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι εἴτε καλὸς εἴτε κακός. Ὁ Χριστιανὸς καθηγητὴς πρέπει νὰ εὔρη κάποιον τρόπον, ὥστε οἱ φοιτηταὶ του εἰς τὸ τέλος τῶν σπουδῶν των νὰ ἀφίσουν τὰς

αἰθούσας διδασκαλίας μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ διδάσκαλός των εἶναι πλήρως ἐνήμερος περὶ τοῦ ποίας κοινωνικὰς συνεπειὰς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη ἡ ἐπιστήμη του. Εἴτε μὲ μίαν λέξιν ἐδῶ καὶ μίαν φράσιν ἐκεῖ, εἴτε εἰς τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας, τὸ ἐργαστήριον καὶ τὸ γραφεῖον, εἴτε λαμβάνων μέρος εἰς ἐξωσχολικὰς εὐκαιρίας, θὰ πρέπη νὰ καθιστᾶ γνωστὸν ὅτι αὐτός, δέχεται τὸ μέρος τῆς εὐθύνης πού τοῦ ἀνήκει ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπὶ τῆς κοινωνίας συνεπειὰς ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν, τῆς ὁποίας δυνατόν νὰ τύχη ἡ γνώσις τῶν δεδομένων τῆς ἰδικῆς του ἐπιστήμης.

ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἡ ἀπασχόλησις μὲ τὰς συνεπειὰς τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, προχωρεῖ πολὺ βαθύτερον ἀπὸ ὅ,τι κανεὶς ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζε. Μία τοιαύτη ἀπασχόλησις, προϋποθέτει τόσον μίαν περὶ τοῦ κόσμου ὡς συνόλου θεωρίαν ὡς καὶ μίαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τιμήματος τῆς φύσεως. Αἱ θεωρίαι δὲ αὗται ἔχουν στενωτάτην σχέσιν μὲ τὴν ζωὴν κάθε προσώπου. Καίτοι πολλοὶ δὲν τὸ ὁμολογοῦν ἀκόμη ἐμφανῶς, οἱ σημερινοὶ φοιτηταὶ γνωρίζουν πολὺ καλά ὅτι τοιοῦτοι ἐπὶ μέρους σκοποὶ, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι: «ὑψηλότερον ἐπίπεδον διαβιώσεως διὰ τοὺς πτωχοὺς», «καλυτέρα ὑγεία δι' ὅλους» καὶ «εἰρηνικαὶ σχέσεις μεταξὺ ὄλων τῶν ἐθνῶν», δὲν εἶναι ἀρκετοὶ διὰ τὰ ἱκανοποιήσουν πλήρως τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἔαν ἀκόμη οἱ σκοποὶ αὐτοὶ γίνων κάποτε πραγματικότητες, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐπιζητῆ νὰ λύσῃ τὰ πρᾶγματι βασικὰ προβλήματα: «Τί εἶμαι; Τί πρέπει νὰ κάνω; Τί θὰ γίνω;»

Τὰ δεδομένα καὶ αἱ διδασκαλίας τῶν ἐπιστημῶν ἀποτελοῦν ἕνα σπουδαῖον τμήμα τῶν θεμελίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει κανεὶς νὰ σταθῇ διὰ τὸ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον αὐτὰ τὰ βασικὰ προβλήματα. Καὶ πρᾶγματι, συμβαίνει συχνά, ὥστε, κατὰ τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν, ἡ διάνοια νὰ ξυπνᾷ καὶ τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα νὰ κινῆται ὥστε ὁ φοιτητὴς νὰ ἀρχίξῃ τὸ ἐνδοξὸν τόλμημα τῆς ἐρεύνης διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἀκόμη δὲ συχνότερον, ὁ φοιτητὴς στρέφεται πρὸς τὸν καθηγητὴν, ἀναζητῶν συμπάθειαν καὶ καθοδήγησιν. Ἰδιαιτέρως ἂν ὁ καθηγητὴς εἶναι συγχρόνως καὶ Χριστιανός. Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐπιτυχίαι προϋποθέτουν ἀντικειμενικότητα θεωρήσεως καὶ δεξιότητα σκέψεως, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ φοιτητὴς τρέφει πραγματικὸν σεβασμόν. Καὶ εἶναι βέβαιοι, ὅτι ἀπὸ ἓνα τοιοῦτον καθηγητὴν καὶ μόνον, εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἡ ἐπιθυμητὴ βοήθεια.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ στάσις τοῦ καθηγητοῦ, ὅσον γενικὸς καὶ ἔαν φαίνεται ὁ ὅρος, λαμβάνει τόσῃν σημασίαν ὅσον καὶ αἱ λέξεις του. Χωρὶς ποτὲ νὰ μνημονεύσῃ τὰς λέξεις «Χριστιανισμὸς» ἢ «Θρησκεία» ὁ Χριστιανὸς καθηγητὴς εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐμπνέσῃ εἰς τοὺς φοιτητάς του κάτι ἀπὸ τὸ δέος, τὸν θαυμασμόν, καὶ τὸν σεβασμόν, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος παρατηρεῖ τὴν δημιουργημένην αὐτὴν τάξιν εἰς τὸν κόσμον, κάτι ἀπὸ τὸν ἐξευγενίζοντα ἐκείνον σεβασμόν καὶ τὴν ἀγάπην, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος θεωρεῖ τοὺς συνανθρώπους του.

ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ἄλλὰ ὁ διδάσκαλος τῆς ἐπιστήμης, ποῦ εἶναι συγχρόνως καὶ χριστιανός, θὰ προσέξῃ νὰ διδάξῃ τοὺς φοιτητάς του, ὅτι ἡ σοφία εἶναι κάτι τι μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Ἡ γνῶσις τῶν δεδομένων, τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀρχῶν της δὲν δίδουν τὸ κλειδί εἰς τὰ προβλήματα ποῦ ἔν τῷ συνόλῳ παρουσιάζει ἡ ἐπιστήμη. Ὅπως τόσον συχνὰ τὸ διεβεβαίωσαν οἱ «πυρηνικοὶ» φυσικοὶ, ποῦ ἔχουν τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀμερικανικοῦ προγράμματος διὰ τὰ ἀτομικὰ ὄπλα, τὰ μεγάλα καὶ ἐπείγοντα προβλήματα τῶν ἡμερῶν μας, δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸ πεδῖον τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας ἀλλὰ εἰς τὸ πεδῖον τῆς Ἠθικῆς, τόσον ὑπὸ τὴν στενὴν ὅσον καὶ ὑπὸ τὴν εὐρείαν της ἔννοιαν. Χρειαζέται κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν. Καὶ αὐτὸ τὸ κάτι, εἶναι ἡ καλωσύνη ἢ ἡ φωτισμένη ἀγάπη ὅπως τὴν ἐνσαρκώνει ὁ Ἰησοῦς. Μερικοὶ λέγουν πὼς αἱ δυσκολίαι μας προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι

ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἐπιστῆμας. Ἄς προχωρήσῃ λέγουν τόσον πολὺ ἡ ἐπιστήμη εἰς τὸ κοινωνικὸν πεδῖον καὶ ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Μερικοὶ θεωροῦν περισσότερον πιθανὴν τὴν «διὰ τῆς γνώσεως σωτηρίαν» ἀπὸ τὴν «σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως». Λησιμονοῦν ὅμως, ὅτι αἱ γνώσεις τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἐπίσης δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ φέρουν καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ σπουδαιότερα συνεισφορὰ τοῦ χριστιανοῦ διδασκάλου μιᾶς φυσικῆς ἐπιστήμης εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον. Ἡμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τοὺς φοιτητάς του νὰ κατανοήσουν τὴν διαφοράν μεταξὺ φυσικῆς καὶ μεταφυσικῆς, μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐνδοσκοπήσεως, μεταξὺ τῆς γνώσεως ποῦ καθιστᾷ ἱκανὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ χρησιμοποιήσῃ παραγωγικῶς τὸν ὑλικὸν πλοῦτον τῆς γῆς, ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀξιῶν ἐκείνων ποῦ δίνουν νόημα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου καὶ εἰς τὴν συνόλην πραγματικότητα. Ἡ καλωσύνη ἀναβλύζει ἀπὸ τὰ μυχαιάτα τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ πηγαὶ τῆς φωτισμένης ἀγάπης εὐρίσκονται εἰς τὴν ἑσωτέραν κατ' ἴδιαν ζωὴν τοῦ ἀτόμου.

Δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, διότι ἐκδηλώνεται διαρκῶς καὶ ἐντονώτερον ἡ ἐπιθυμία διὰ περισσότερον Χριστιανισμόν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἄν ὁ πολιτισμὸς πρόκειται νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, πρέπει ἡ ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ συνείδησις κάθε ἀτόμου μεγάλως νὰ ἐνισχυθῇ, νὰ ἀνανεωθῇ, νὰ βελτιωθῇ. Καὶ ποῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἐργασθῇ κανεὶς ἐντατικῶς δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν παρὰ μέσα εἰς τὰ Πανεπιστήμιά μας; Ποίος ἔχει περισσοτέρους τίτλους διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν, ἀπὸ τὸν πανεπιστημιακὸν διδάσκαλον, ποῦ θεωρεῖ τὸ ἐπάγγελμά του ὡς μίαν κλήσιν Χριστοῦ;

K. F. Mather

Καθηγητὴς τῆς Γεωλογίας
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Harvard

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

Ένα από τὰ θέματα πού συνεζητήσαμε στις συγκεντρώσεις τού περασμένου χρόνου τού «Κέντρου Σπουδῶν Κοινωνικῶν Ἑργατῶν», τού Συλλόγου «Ἑλληνικὸν Φῶς», εἶναι τὸ θέμα τῆς συνεργασίας. Συγκεντρώνοντας τὶς σκέψεις ὄλων μας γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό, μπορέσαμε νὰ βγάλωμε ὀρισμένα συμπεράσματα καὶ νὰ σχηματίσωμε μιὰ σαφῆ εἰκόνα τού πῶς φανταζόμαστε τὴν συνεργασία, τὴν καλὴν συνεργασία.

Ἀρχεῖ νὰ παρατηρήσωμε τὴ φύσι καὶ νὰ ἐξετάσωμε τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορία γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε ὅτι εἶναι νόμος τῆς ζωῆς νὰ ἔχωμε ὁ ἕνας ἀνάγκη τού ἄλλου. Καὶ στὴν ἀνάγκη αὐτὴ στηρίχθηκε ἡ δημιουργία τῆς ἀνθρωπίνης συμβιώσεως, τῆς κοινωνίας, κάθε ἐκδήλωσις τού πολιτισμοῦ. Ἡ ὀμιλία, ἡ γλῶσσα, ἡ γραφὴ, οἱ ἀριθμοὶ εἶναι μέσα συννενοήσεως μεταξύ μας. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τέχνης ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐξωτερικεύωμε τὰ αἰσθητάματά μας, νὰ κάνωμε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ αἰσθανθοῦν ὅτι, ἐμεῖς αἰσθανόμαστε. Καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν θὰ ἦταν ἀδύνατος, ἂν κάθε ἐπιστήμων περιορίζετο στὶς δικές του παρατηρήσεις, στὶς δικές του ὑποθέσεις, στὰ δικά του συμπεράσματα, ἀρνούμενος τὴ βοήθεια πού τού προσφέρεται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων.

Κι' ἂν παρατηρεῖται σήμερα ἀποτυχία στὸν τρόπο συμβιώσεως, αὐτὸ συμβαίνει γιὰτὴν παραβλέψαμε τὴν ἀνάγκη τῆς καλῆς συννενοήσεως μεταξύ μας. Ποιοὶ θὰ εἴμαστε ἐμεῖς, ποιὲς θὰ ἦσαν οἱ οἰκογενεῖς μας, ποῖα θὰ ἦταν ἡ Ἑλλάδα μας, ποῖος θὰ ἦταν ὁ κόσμος ὅλος, ἂν ὅλοι μας νοιώθαμε τὴν ἀξίαν τῆς συνεργασίας; Πόσα μεγάλα καὶ θεμελιώδη γιὰ τὴ ζωὴ μας προβλήματα δὲν θὰ ἐλύοντο μὲ τὴν ἀναγνώρισι τῆς ἀξίας τῆς συνεργασίας! Συνεργασία τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας μεταξύ των, συνεργασία οἰκογενείας καὶ σχολείου, οἰκογενείας καὶ κοινωνίας, ἀρχόντων καὶ

ἀρχομένων. Συνεργασία τού ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος καὶ ὄχι ἀνταγωνισμός, συνεργασία τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ ὄχι πόλεμος, συνεργασία τῶν ἐθνῶν καὶ ὄχι προσπάθεια ἐπικρατήσεως τού ἰσχυροτέρου.

Ἄλλ' ἂν τὸ πνεῦμα συνεργασίας εἶναι προσὸν ἀπαραίτητο γιὰ κάθε κοινωνικὴ ἐκδήλωσι, πόσο μᾶλλον εἶναι ἀπαραίτητο ὅταν θελήσωμε νὰ ἐργασθοῦμε σὲ ἔργα κοινωνικά! Ἐμεῖς πὺξ ἐκινῶντας γιὰ τὴν «Καινούργια Ἑλλάδα» προσπαθοῦμε νὰ τακτοποιήσωμε τὸν ἑαυτὸ μας πρῶτα, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναρωτηθοῦμε. Εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ συνεργασθοῦμε μὲ ἄλλους; Κι' ἂν δὲν εἴμαστε προσπαθοῦμε νὰ γίνωμε; Γιατί τὸ πνεῦμα συνεργασίας εἶναι κάτι πὺξ μπορεῖ νὰ καλλιεργηθῆ καὶ πρέπει διαρκῶς νὰ καλλιεργηται ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πολὺ παιδικὴ ἡλικία. Εἶναι θέμα ἀγωγῆς, βασικὸ μάλιστα. Καὶ εἶναι ἀμεση ἡ σχέσης συνεργασίας καὶ ἀγωγῆς· χρειάζονται ἐνεπτυγμένοι ἄνθρωποι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς συνεργασίας, ὅπως χρειάζεται ἡ συντονισμένη συμβολὴ πολλῶν προσώπων γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀγωγῆς. Καὶ θὰ πρέπει νὰ ὀμολογήσωμε ὅτι μὲ τὴν κρίσι πὺξ διέρχεται ἡ σημερινὴ ἀγωγὴ ἔχει ἀποτύχει καὶ στὸ νὰ δημιουργήσῃ καλοὺς συνεργάτας.

Πῶς ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ὁ καλὸς συνεργάτης; Ποιὸς ὁ τύπος τού καλοῦ συνεργάτου στὸ Κοινωνικὸ Ἔργο; Καὶ πῶς θὰ κατορθώσωμε νὰ φθάσωμε τὸν τύπο αὐτό;

Πειθαρχία, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερία συγχρόνως εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς καλῆς συνεργασίας. Σύνολο χωρὶς νὰ χάνεται τὸ ἄτομον. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἕνα ἰδεῶδες πὺξ ὅλοι τὸ ποθοῦμε, ἀλλὰ καὶ ἡ πειθαρχία εἶναι κάτι πὺξ μᾶς ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν διάταξι τού σύμπαντος, καὶ ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ ἀνθρώπινη ἠθικὴ ἀνάγκη νὰ ἐνταχθοῦμε σὲ μιὰ τάξι νὰ ὑποταχθοῦμε σὲ ὀρισμένους νόμους πὺξ

τους αναγνωρίζουμε σαν δίκαιους και σωστούς. Και αυτή ακριβώς η ύποταξη σε ότι είναι αληθινό, καλό και ωραίο, είναι ελευθερία. Στην περίπτωση της συνεργασίας για την εκπλήρωσι ενός κοινωνικού έργου πρέπει να υπάρχει ισορροπία μεταξύ της ατομικής πρωτοβουλίας και της ύποταξης. Πρωτοβουλίας, που στηρίζεται στην αναγνώρισι της ανθρώπινης προσπαθείας και αξιοπερεπώς ύποταξης, που ζητείται εν όνοματι της αφοσίωσης σε μια ανώτερη ιδέα. Κάθε συνεργάτης είναι ελεύθερος να έχει τη γνώμη του και να την συζητήσει την κατάλληλη στιγμή, θα ξεύρη όμως και να πειθαρχήσει στη γνώμη που θα υπερισχύσει. Είναι πιθανόν να ήταν περισσότερο σωστή η δική του άποψις, αλλά το κακό που θα γίνει, αν καθένας ακολουθή διαφορετικό δρόμο, είναι πολύ μεγαλύτερο από το αν λοξοδρομήσουν λίγο όλοι μαζί. Γνώμες διαφορετικές πάντα θα υπάρχουν, είναι απαραίτητες μάλιστα δια να δημιουργηθεί κάτι καλό. Χρειάζεται όμως πολλή προσοχή ώστε η σύγκρουσις γνώμων να μην οδηγήσει σε σύγκρουσι προσώπων, όποτε, όση προσπάθεια κι' αν καταβάλλεται, όση εργασία κι' αν γίνεται θα μένη άκαρπος. Θα μοιάζει με το άποτέλεσμα που φέρνει η Άρδευσις ποταμού που έχει διασπασθή. Μπορεί να κατακαμβάνη μεγάλη έκτασι, αλλά δεν άρδεύει, δεν φέρει καρπόν, πολλές φορές φέρει και καταστροφή. Θα πρέπει να λείψη ή διάσπασις, να μπούν πάλι τα νερά στην κοίτη των, να πειθαρχήσουν, για να χρησιμοποιηθή η δύναμις του ποταμού.

Άναγκαστικά μέσα σε κάθε έργο υπάρχει μια ιεραρχία προσώπων. Την ιεραρχία αυτή ο καλός συνεργάτης όφείλει να σέβεται και να ξεύρη πώς να φερθή, και όταν χρειασθή να οδηγείται και όταν χρειασθή να οδηγεί. Γι' αυτό είναι φρόνιμο στο μικρό παιδί να δίδεται η ευκαιρία να παίξει με παιδάκια διαφόρων ηλικιών. Συνομήλικά του για να συνηθίσει να πειθαρχεί, μεγαλύτερά του για να συνηθίσει να μαθαίνει και να υπακούει, μικρότερα του για να συνηθίσει να οδηγεί.

Σε περίπτωσι που βρίζεται πρό άνωτέρων ή παλαιότερων του συνεργατών, ό κα-

λός συνεργάτης είναι πρόθυμος να παίρνη μαθήματα και να υπακούη σ' αυτούς. Η ιδέα ότι τα ξεύρει κανείς όλα και δεν έχει ανάγκη οδηγίων, χαρακτηριστικό περιωρισμένου μυαλού, δημιουργεί δυσάρεστη ατμόσφαιρα, ενώ αντίθετα γίνεται κανείς άμέσως συμπαθής και έχει πολλά να κερδίσει, όταν έχει την τέχνη ν' άκούη και να σκέπτεται. Δεν είναι εύκολο ο νέος συνεργάτης ν' αντιληφθή άμέσως τον τρόπο εργασίας. Θα χρειασθή ίσως να περάσει πολλή καιρός για να του εξηγηθούν οι άποψεις και άντιρροήσεις. Θα πρέπει πάντα να πιστεύη ότι άλλοι που εργάσθηκαν πολύ περισσότερο καιρό άπ' αυτόν έχουν αποκτήσει ώρισμένη πείρα σε μια δουλειά που αυτός είναι άκόμη άρχάριος. Δεν χάνει τίποτα με το να κάνη λίγη ύπομονή, ενώ γίνεται εμπόδιο για το έργο με τις διαρκείς άντιρροήσεις του. Αυτό δεν σημαίνει ότι αποκλείεται ο νέος συνεργάτης να φέρη μια καινοτομία, κάτι που δεν το σκέφθηκαν οι παλαιότεροι, θα χρειασθή όμως πολλή προσοχή, πολλή λεπτότης για να την εισαγάγη.

Στην περίπτωσι που θα βρεθή σε θέσι οδηγική άπέναντι των άλλων ο καλός συνεργάτης ξεύρει πώς πρέπει να φερθή σε καθέναν χωριστά από τους συνεργάτας του. Ξεύρει ότι κάθε άνθρωπος με άγνη διάθεσι είναι ικανός ν' αποδώσει. Άπ' αυτόν έξαρτάται να βρη και να βοηθήσει και τον άλλον να καταλάβη που θα μπορούσε καλύτερα να εργασθή. Ξεύρει πώς να μοιράζει τη δουλειά όσο το δυνατόν περισσότερο και ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ικανότητες καθενός. Άλλος μπορεί να σκέπτεται και να καταστρώνη σχέδια, άλλος δρα καλύτερα, άλλος έχει το χάρισμα να πείθει, άλλος αισθάνεται καλύτερα και πλησιάζει περισσότερο τους άλλους με την καρδιά. Ξεύρει πώς δεν είναι σωστό να κάμη όλα μόνος του, άκόμη και όταν μπορεί. Πώς να ένθαρρύνη τους άτολμωτέρους ιδίως συνεργάτας, ν' αναπτύξουν πρωτοβουλία. Πώς να βοηθή όλους να σχηματίζουν δική τους προσωπική γνώμη για κάθε ζήτημα. Πώς να βοηθή τέλος στην άναπτυξι της άτομικότητας κάθε συνεργάτου. Γιατί όλοι είναι πολύτιμοι άκόμη και με

τις ύπερβολές των και τις ατέλειές των. Πολύτιμος ο ένθουσιώδης για να φέρνει ισορροπία μ' αυτόν που βλέπει παντού εμπόδια και δυσκολίες, πολύτιμος ο τολμηρός για να παρασύρει το δειλό, ο πρακτικός για να συγκρατήσει τον όνειροπαρμένο. Ο ένας υπακούει στην καρδιά, ο άλλος ακολουθεί το πνεύμα, ο ένας ρεμβάζει, ο άλλος καθορίζει, άρμονικό συμπλήρωμα ο ένας του άλλου. Υπάρχουν ατέλειες που δεν βλέπουν. Μία καλή θέλησις όλων χρειάζεται για να εξομαλύνονται οι αιχμές και να ταιριάζει ή μια πέτρα με την άλλη στο οικοδόμημα της συνεργασίας.

Το ζήτημα των λαθών και της άποτυχίας είναι κάτι που πρέπει να ξαίρη ν' αντιμετώπιση ο καλός συνεργάτης. Παίρνοντας παράδειγμα από τα παιχνίδια των παιδιών, προσέχομε ότι εκείνα τα παιδιά είναι καλοί παίχτες που ξερίζουν να κερδίζουν αλλά και να χάνουν. Σε περίπτωση έπιτυχίας ο καλός συνεργάτης νοιώθει χαρά και ώθησι για καινούργια προσπάθεια, είναι όμως πάντα έτοιμος να συναντήσει και την άποτυχία. Άποτυχία, που ίσως προήλθε από λάθος του συνεργάτου του. Θα την δεχθή σαν να προήλθε από κοινό λάθος, προσπαθώντας να βγάλει διδάγματα για μιαν άλλη φορά. Κάθε συνεργάτης πρέπει να αισθάνεται αποκλειστικά δικό του το έργο ως προς τις ευθύνες, το αποτέλεσμα όμως ευτυχές ή άτυχές, είναι κοινό.

Η συναίσθησις της ευθύνης είναι απαραίτητο προσόν καλής συνεργασίας. Να είναι τόσο ανεπτυγμένη, ώστε να αρχίει να αναλάβει κάποιος μία εργασία για να υπάρχει βεβαιότητα ότι θα καταβάλει κάθε προσπάθεια για να την εκτελέσει. Δεν έχει τόση σημασία η έπιτυχία ή όχι της προσπάθειας, έχει όμως μεγάλη σημασία η ίδια η προσπάθεια. Έδόθη το μέτρον της ικανότητας, της εργατικότητας, της συγκινήσεως; Για τη συνεργασία η έπιτυχία είναι πλήρης.

Η προσπάθεια έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία αν σκεφθώ κανείς ότι όλη η έπιτυχία της συνεργασίας είναι μία συνεχής προσπάθεια όλων των συνεργατών. Προσπάθεια, χαρακτηρισιζόμενη από διαρκείς εναλλαγές, για το πλησίασμα του τελείου, που άλλοτε φαίνεται να είναι περισσότερο και

άλλοτε λιγότερο μακρυνά, ανάλογα με την απόστασι που χωρίζει χωριστά καθέναν συνεργάτη απ' αυτό.

Και είναι έγγυήσις καλής συνεργασίας, αν κάθε συνεργάτης έχει ένα μέτρο για να μετρή την απόστασι αυτή, τη δική του απόστασι. Το μέτρομα αυτό θα κάνει πολύ εύκολη την άνεκτικότητα και την έπεικεια των άλλων συνεργατών.

Κάτι που δεν πρέπει ποτέ να εισχωρή μεταξύ συνεργατών είναι η καχυποψία, το δηλητήριο αυτό που σκοτώνει την συνεργασία άργα- άργα, αλλά σίγουρα. Η έρημνεία για οποιοδήποτε γεγονός, απαραίτητη κάθε φορά που δυό άτομα συναντώνται, έχει εξαιρετική σημασία στην περίπτωση που μια κακή σκέψις γεννιέται σ' έναν συνεργάτη. Δεν είναι πάντα έξυπνο ή δυσπιστία, είναι περισσότερο έξυπνο ή απ' ευθείας συνάντησις με το ενδιαφερόμενο πρόσωπο και η συνεξήγησις.

Δεν πρέπει επίσης μεταξύ συνεργατών να δημιουργούνται δυσαρέσκειες ως προς την κατανομή της εργασίας. Υπάρχουν εργασίες ευχάριστες όπως και άγαριστες. Ο καλός συνεργάτης αγαπά το ίδιο όλες, γιατί έχει συνηθίσει να συλλαμβάνει εύκολα την ιδέα που εμπνέει την κάθε εργασία. Βλέπει το σκοπό και το έργο πίσω απ' όλα, και από την πολλή δουλειά, και από την άσχημη δουλειά, και από την πικρία και από τη δυσαρέσκεια. Ο έαυτός εργεται κατόπιν ως άπλοῦς εργάτης της ιδέας, άπλοῦν μέσον πραγματοποιήσεώς της.

Μεταξύ των συνεργατών πρέπει να δημιουργηθεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερο το αίσθημα της άνεσεως. Τέτοιο που να επιτρέπεται και την κριτική. Όλοι να μπορούν να κάνουν και να δέχονται κριτική. Να δέχονται πρόθυμα και απλά ύποδειξις χωρίς να θίγονται ή να θυμώνουν, αναγνωρίζοντας τα λάθη των. Το ίδιο εύκολα και απλά να μπορεί και να γίνεται κριτική, όταν είναι ανάγκη. Γιατί είναι συμβολή στην εργασία και η κριτική και η ύποδειξις σφάλματος που πρέπει να διορθωθεί, όπως και ο έπαινος. Πόσες φορές δεν βλέπομε θαύματα έπειτα από ένα μάλλωμα ή ένα μπράβο, που λέγονται από ανθρώπους που ξέρουν να δονούν την καρδιά!

Μ' αυτά δὲν σημαίνει ὅτι μπορεῖ νὰ παραβλέπεται ἡ εὐγένεια, τὸ τάκτ, ἡ λεπτότης, πὸν εἶναι ἀπαραίτητοι παράγοντες καλῆς συνεργασίας, ὅπως δὲν πρέπει νὰ λείπη καὶ ἡ καλὴ διάθεσις τὸ χαρούμενο ὕφος, τὸ χιοῦμορ, πὸν δημιουργοῦν ἀτμόσφαιρα τέτοια, ὥστε νὰ γίνεται ἡ δουλειά μιὰ ἀφορμὴ χαρᾶς.

Ὅλ' αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἂν δὲν ὑπάρχουν ὠριμένες βασικῆς προϋποθέσεις.

Μιὰ τέτοια προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη συνάντησις μεταξὺ τῶν συνεργατῶν. Ἡ προσπάθεια ν' ἀναζητηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ν' ἀγαπηθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ γίνῃ σεβαστὸς ὁ ἄνθρωπος πὸν κρύβεται πίσω ἀπὸ κάθε συνεργάτη. Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως κ' ἂν παρουσιάζεται, μὲ τίς κακίες του ἢ τίς ἀρετές του, τίς ἀδυναμίες του ἢ τὰ προτερήματά του, τίς πτώσεις του, ἢ τίς ἐξάρσεις του, τίς λύπες του καὶ τίς ἀνησυχίες του, πάντοτε ἄξιος τῆς προσοχῆς μας, τῆς ἀγάπης μας καὶ τοῦ σεβασμοῦ μας, γιατί ἀποτελεῖ ὁμοίωμα μιᾶς ἄγιαν εἰκόνας.

Σὰν ἄλλη προϋπόθεσις καλῆς συνεργασίας πρέπει νὰ τεθῇ ἡ ἀπόλυτος πεποίθησις κάθε συνεργάτου ὅτι τὸ ἔργον στοῦ ὁποῖου ἀποβλέπει εἶναι πραγματικὰ ἄξιο τῶν προσπαθειῶν του. Εἶναι ὠραῖο, ὑψηλό, εὐγενικό, ὠφέλιμο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Δὲν θὰ μπορέσῃ ποτὲ κανεὶς νὰ γίνῃ καλὸς συνεργάτης, ὅταν δὲν πιστεύῃ στοῦ ἔργου του. Χρειάζεται νὰ πιστέψῃ πρῶτα ὅτι ὑπηρετεῖ μιὰ ζωντανὴ ἰδέα, γιὰ νὰ ἐξυψωθῇ στὴν ἔννοια τοῦ καθήκοντος, τῆς εὐθύνης, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς θυσίας.

Μαζὶ μὲ τὴν πίστι στοῦ ἔργου χρειάζεται καὶ ἡ ἀξιολόγησις καὶ ἀνάλογη τακτοποίησις τοῦ ἀπέναντι ἄλλων ὑποχρεώσεων. Θὰ προηγηθῇ ὅταν πρέπῃ νὰ προηγηθῇ καὶ θὰ ἔπεται ὅταν πρέπῃ νὰ ἔπεται. Εἶναι κανὼν τῆς ζωῆς, τῆς ἰσορροπημένης, τῆς καλὰ τακτοποιημένης ζωῆς ἡ ἱεραρχία ἱεραρχία σκοπῶν, σκέψεων, ἰδεῶν.

Ἄλλὰ τὸ Κοινωνικὸ Ἔργο εἶναι ἔργο ἄξιο νὰ πιστεύωμε σ' αὐτό. Εἶναι ἔργο πὸν κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον μας, ὅλες μας τίς δυνάμεις, τὴ σκέψι μας, τὸ αἶσθημα, τὴ

θέλησί μας. Τὸ καταλαβαίνομε, τὸ ἀγαπᾶμε, τὸ θέλωμε. Εἶναι ἔργο ἐπικοδομητικὸ, ἔργο πὸν κτίζει καὶ δὲν γκρεμίζει, ἔργο πὸν κάνει νὰ νοιώθωμε ἐλεύθεροι, γιατί τοῦ δινόμαστε ξεύροντας γιατί τοῦ δινόμαστε, ἔργο πὸν μᾶς διδίδει ἀποστολὴ καὶ ζητεῖ ἀπὸ μᾶς ἀποστολὴ.

Ἔτσι προσφερόμαστε νὰ δουλέψωμε σ' αὐτό, μὲ τὴ σκέψι μας μόνο σ' αὐτό. Ἐγὼ καὶ σὺ δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει μόνον ἔργο. Ἄλλὰ μαζὶ μ' αὐτό καὶ ἐξυψώνοντας αὐτό, ἐξυψώνωμε καὶ τὸν ἑαυτό μας σὲ ὠριμὸ ἄνθρωπο, σὲ προσωπικότητα. Γιατί εἶναι στοιχεῖον ὠριμότητος ἡ εὐρεσις ἀποστολῆς, ὅπως εἶναι στοιχεῖον ὠριμότητος ἡ καλὴ συνεργασία. Ἐπιτυγχάνεται ἔτσι ἀρμονικὸς συνδυασμὸς τοῦ ἀπροσώπου ἔργου μὲ τὸν ἀπόλυτο σεβασμὸ τοῦ προσώπου.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ Κοινωνικὸ Ἔργο δὲν εἶναι μόνο μέσον γιὰ τὴν κοινωνία, εἶναι καὶ σκοπός, περισσότερο ἀπ' ὅλα σκοπός, γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους. Δὲν εἶναι μικρὰ τὰ κέρδη ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσί μας σ' αὐτό. Μιὰ πιο ἥρεμη ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς, προβλήματα πὸν φαίνονται δύσκολα ἢ ἀλυτα, τὰ βλέπομε κάτω ἀπὸ ἄλλο πρῖσμα. Μιὰ πλατύτερη ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς τὰ ἐνδιαφέροντά μας παύουν νὰ κλείνονται στοὺς τέσσαρες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μας, καὶ ὅσο περισσότερο ἀνοίγουν, τόσο καλύτερα βλέπομε νὰ τακτοποιοῦνται τὰ προσωπικά μας προβλήματα. Μιὰ ἐνεργητικότερη ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς ἡ ἰδέα ὅτι ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους ἐξαργτᾶται ἡ λύσις πολλῶν ζητημάτων, μᾶς κάνει νὰ μὴ μένωμε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Μιὰ ἀντικειμενικότερη ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς κάθε τι δὲν κρίνεται μὲ τὸ μέτρο τὸ δικό μας. Τέλος μιὰ περισσότερη αἰσιόδοξη ἀντιμετώπισις τῆς ζωῆς, μθαίνοντας νὰ βλέπωμε μιὰν Ἀνάστασι πῶσ ἀπὸ κάθε Γολγοθᾶ.

Ἡ ἐπιτυχία μας στὸν τομέα τῆς συνεργασίας εἶναι μιὰ καλὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχία στοῦ Κοινωνικοῦ Ἔργου. Πῶς θὰ μπορέσωμε νὰ γίνωμε καλοὶ κοινωνικοὶ ἐργάται, ἂν δὲν γίνωμε πρῶτα καλοὶ συνεργάται; Γιὰ κάθε δουλειά πὸν ἀναλαμβάνωμε εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἔλθωμε σ' ἐπαφὴ μ' ἕναν ἢ μὲ πολλοὺς τίς περισσότερες φορές συνεργάτας. Ἄλλοι θέτουν προβλήματα

τα, ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ βροῦν τίς καλύτερες δυνατὲς λύσεις καὶ ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ τίς ἐφαρμόσουν. Οἱ Φιλικοὶ Κύκλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φωτὸς μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα πού μᾶς προσφέρουν, εἶναι καὶ ἕνα μέσον ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος τῆς συνεργασίας. Δὲν νοιώθουμε πολλὰς φορὰς ὅτι τὸ βαθύτερο μέρος τοῦ Κύκλου, ἐκεῖνο πού περισσότερο μᾶς τραβᾷ δὲν εἶναι μόνον τὰ θέματα πού συζητᾶμε, ἀλλὰ καὶ ἡ βοήθεια πού παίρνομε ὃ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς, καὶ πού καλοῦμεθα νὰ σκορπίσωμε ὅσο τὸ δυνατόν πλατύτερα;

Βέβαια, σὰν Κοινωνικοὶ Ἑργάται, πρέπει νὰ ἔχουμε καὶ πολλὰ ἄλλα ἐφόδια. Μιὰ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη γνῶσι τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων τῆς. Τὴν διάθεσι ν' ἀνακαλύπτωμε πάντα τίς ἐλλείψεις μας καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ τίς διορθώσωμε. Τὴν φροντίδα νὰ δίνωμε ἀνώτερο πνευματικὸ περιεχόμενο στὶς σκέψεις μας, τὰ λόγια μας, τίς πράξεις μας, ὥστε νὰ εἴμαστε μιὰ πηγὴ εὐτυχίας γιὰ τὸν τόπο μας. Τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κοιτάζωμε μόνον τὰ ψηλά βουνά, τοὺς τόπους πού ἀπαιτοῦν διαρκῶς ἰδρωτὰ, γνωρίζοντας ὅτι ὅταν φθάσωμε στὴν κορυφὴ θὰ ἰδοῦμε θαμπωμένοι τὰ

πλούτη καὶ τὴν ὁμορφίαν των. Καί, τὸ σπουδαιότερο, ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα τῆς ἀνησυχίας γιὰ τὸν ἄλλον, τὸν διπλανό μας, πού θὰ μᾶς κἀνῃ νὰ θελήσωμε ν' ἀνεβοῦμε σ' ἕνα ἐπίπεδο λίγο ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας καὶ τὸ οικογενειακὸ μας περιβάλλον, ὥστε νὰ μπορέσωμε νὰ ἰδοῦμε γύρω μας, πού θὰ μᾶς κἀνῃ νὰ νοιώσωμε τὸ ἐνδιαφέρον μας γιὰ τοὺς ἄλλους ὄχι μόνον σὰν ὑποχρέωσι, ἀλλὰ σὰν ἀνάγκη δική μας, πού θὰ μᾶς κἀνῃ νὰ νοιώθωμε καὶ μεῖς ζεστασιὰ βοηθῶντας τὸν ἄλλο νὰ ζεσταθῇ, πού θὰ μᾶς κἀνῃ νὰ νοιώθωμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι πού βαδίζομε χέρι-χέρι μὲ τοὺς συνανθρώπους μας στὸν ἴδιο δρόμο, προσπαθῶντας νὰ φθάσωμε στὸ ἴδιο τέρμα.

Εἶναι ἕνα πρότυπο αὐτό, κάτι πού ὄλοι μας τείνομε νὰ φθάσωμε. Μία ἀπόστασις ἴσως μᾶς χωρίζει ἀπ' αὐτό. Τὴν ἀπόστασις αὐτὴ θὰ ἔλθῃ νὰ γεμίση ἕνας ἄλλος μέγας συνεργάτης. Αὐτὸς πού εἶναι πάντα ἔτοιμος νὰ προσφέρῃ τὴ βοήθειάν του, φθάνει νὰ τοῦ τὴν ζητήσωμε. Αὐτός, πού θὰ τὸν νοιώθωμε πάντα ἀνάμεσά μας, γιὰτί μᾶς τὸ ἔχει ὑποσχεθῇ «οὐ γὰρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν».

Μ. Β. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Πόσο θᾶθελα πάλι
τῆς χαρᾶς τὸ τραγοῦδι
ν' ἀκούσω
σὰν καὶ τότε
πού ἤμουν παιδί,
νὰ τὸ παίρῃ τ' ἀγέρι
νὰ τὸ φέρῃ στὸ δάσος
νὰ τὸ κἀνῃ βουή,
νὰ τὸ φέρῃ στὴ θάλασσα
καὶ νὰ γίνεταί μπάτης
ἀλαφροῦ παιχιδιάρης
σὲ βαρκούλας πανί.
Νὰ τ' ἀκούσω ἀκόμη
ἀπ' τὸ μάγο τ' ἀηδόνι

νὰ τὸ λήῃ στὴ γαλήνη
μιᾶς μικρῆς ρεματιᾶς,
νὰ τ' ἀκούσω στὸ γέλιο
τὸ παιδιάστικο, ἀθῶο,
καὶ τὰ βράδνα στὸ τρίξιμο
τῆς σπιτίσιαν γωνιάς.
Ν' ἀντηχήσῃ ὀλοῦθε
στὴν πανώρια τὴ φύση,
ν' ἀντηχήσῃ ὀλοῦθε
στὴ δική μου ψυχῇ,
ἔτσι ἀγνὸ καὶ καθάριο κι' ὠραῖο
σὰν καὶ τότε
πού ἤμουν παιδί.

Α. ΤΡΟΧΑΝΗ

ΤΑ ΝΕΦΕΛΩΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

Κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ ἀσελήνους νύκτας παρατηροῦνται εἰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ Οὐρανοῦ ὑπόλευκα νεφελώδη ἀντικείμενα διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν. Ταῦτα γενικῶς λέγονται νεφελώματα. Ἐν τοιοῦτον νεφέλωμα κείται εἰς τὸν ἀστερισμὸν τῆς Ἀνδρομέδας καὶ ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας εἶναι ὄρατὸν καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐπίσης ὄρατὰ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τούτους τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου τῆς Γῆς εἶναι δύο νεφελώματα, τὰ ὁποῖα παρατηρήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ θαλασσοπόρου Μαγγελάνου κατὰ τὸν ἐπιχειρηθέντα ὑπ' αὐτοῦ περιπλυν τῆς Γῆς. Ταῦτα δὲ λέγονται ἐφεφη τοῦ Μαγγελάνου, μικρὸν νέφος τὸ ἕν καὶ μέγα νέφος τὸ ἄλλο. Γνωστότατον δὲ εἰς ὅλους νεφέλωμα εἶναι ὁ Γαλαξίας. Οὗτος κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ ἀσελήνους νύκτας φαίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς μακρὰ καὶ στενὴ γαλακτώδης ζώνη περιβάλλουσα τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὰ Β.Α. πρὸς τὰ Ν.Δ. καὶ συνεχίζεται εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον τοῦ Οὐρανοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ Μυθολογία ἀναφέρει ὅτι ἡ θεὰ Ἥρα θηλάζουσα τὸν ζωηρότατον Ἡρακλέα ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν βιαίως ἀπὸ τὸ στήθος τῆς, τὸ δὲ θεῖον γάλα ρέον ἐξηπλώθη εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ ἀπῆκεν εἰς αὐτόν, ἀνεξίτηλον ἴχνος, τὸν Γαλαξίαν. Κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Γαλαξίας εἶναι παλαιὸς οὐράνιος δρόμος, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἔθρυσαν ὑπ' αὐτοῦ διαδρομὴν ἀνὰ τὸν Οὐρανόν. Παρὰ τὰ παιδαριώδη ταῦτα μυθεύματα ὁ Ἑλλην Φιλόσοφος Δημόκριτος (460-370 π. Χ.) μὲ θαυμασίαν ὀξυδέρκειαν ἀπεφάνθη ὅτι ὁ Γαλαξίας εἶναι σμήνος ἀστέρων, τοὺς ὁποίους δὲν δυνάμεθα νὰ ξεχωρίσωμεν ἕνεκα τῆς μεγίστης ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ ἡμᾶς. Πράγματι μετὰ 2 χιλιετηρίδας ἔκτοτε ὁ Γαλιλαῖος στρέψας πρῶτος τὴν διόπτραν του εἰς τὸν Γαλαξίαν διέκρινε πλήθη ἀστέρων εἰς διαφόρους περιοχὰς

αὐτοῦ. Βαθύτατος δὲ παρατηρητῆς καὶ μελετητῆς τοῦ Γαλαξίου κατέστη ὁ Οὐίλιαμ Ἑρσελ (1738-1822 μ. Χ.). Οὗτος ἀπλοῦς κατ' ἀρχὰς μουσικοδιδάσκαλος ἠσχολεῖτο ἐρασιτεχνικῶς καὶ εἰς ἀστρονομικὰ παρατηρήσεις μὲ τηλεσκόπια ὑπ' αὐτοῦ κατασκευαζόμενα. Εὐτυχῶς δὲ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν πλανήτην Οὐρανόν (1781 μ. Χ.) ἀφωσιώθη ἔκτοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἀστρονομίαν καὶ ἀπέβη ἀκούραστος καὶ δεξιότατος παρατηρητῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Οὗτος ἐρευνῶν τὸν Γαλαξίαν μὲ τὰ βαθμηδὸν ὑπ' αὐτοῦ τελειοποιούμενα τηλεσκόπια του καὶ βυθομετρήσας αὐτὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις κατέληξεν εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα. Ὁ Γαλαξίας εἶναι τεράστιον ἀστρικὸν συγκρότημα, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται ὅλοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, τοὺς ὁποίους βλέπομεν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ διὰ τηλεσκοπίου. Ὁ Ἥλιος μὲ ὅλον τὸ πλανητικὸν σύστημα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπομένως εὐρισκόμεθα μέσα εἰς τὸν Γαλαξίαν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ πραγματικὸν σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, ὅπως ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς ἐκτεταμένου δάσους δὲν δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ καθορίσῃ τὸ σχῆμα τῆς περιμέτρου του. Βλέπομεν ὅμως χωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων τοὺς πλησιεστέρους πρὸς ἡμᾶς ἀστέρας, ὑπὸ τῶν ὁποίων περικυκλούμεθα. Ἀντιθέτως δὲ οἱ περισσότερον μακροσμένοι ἀστέρες, ἀόρατοι χωριστά, προβάλλονται εἰς τὸν Οὐρανὸν πολὺ πλησίον ἀλλήλων. Οὗτω δὲ γεννᾶται εἰς ἡμᾶς ἡ ἐντύπωσις κυκλικῆς νεφελώδους φωταυγείας. Πλὴν τῶν μεμονωμένων τούτων ἀστέρων, τοῦ Γαλαξίου, εἰς πολλὰς περιοχὰς αὐτοῦ παρατηροῦνται σμήνη ἀστέρων, εἰς ἄλλας δὲ ἀποκαλύπτονται ὑπὸ τῶν τηλεσκοπίων τεράστια ἀερώδεις μᾶζαι, πραγματικὰ δηλαδὴ νεφελώματα, ἄλλα αὐτόφωτα καὶ ἄλλα ἑτερόφωτα. Παρατηροῦνται ἐπίσης μέσα εἰς τὸν Γαλαξίαν καὶ σκοτεινὰί περιοχαί, τὰς ὁποίας καλοῦν σάκκουσ ἀνθρακος.

Εἰς ταύτας ἐνεφανίσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν νέων ἀστέρων, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐλαμψαν εἰς τὸν Οὐρανόν. Διὰ τοῦτο δὲ φρονοῦν ὅτι οἱ σάκκοι ἄνθρακος εἶναι ἀληθῆ νέφη κοσμικῆς ὕλης, ἣτις ἐμποδίζει νὰ βλέπωμεν τοὺς ὀπισθεν ἀστέρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀστέρων τοῦ Γαλαξίου ἀνέρχεται εἰς 37 δισεκατομμύρια κατὰ τελευταίαν στατιστικὴν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ Γαλαξιακὰ νεφελώματα φωτεινὰ καὶ σκοτεινὰ ἀποκρύπτουσι πολὺ μέρος αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἀπίθανον τὸ σύνολον τῶν ἀστέρων αὐτοῦ νὰ ἀνέρχεται εἰς 100 δισεκατομμύρια κατὰ τὴν γνώμην ἀστρονόμων τινῶν. Ὅλα δὲ τὰ μέρη τοῦ Γαλαξίου σχηματίζουν ἓν τεράστιον φακοειδὲς σύνολον παχύτερον εἰς τὸ κέντρον καὶ βαθμηδὸν λεπτότερον πρὸς τὰ ἄκρα. Τὸ νοητὸν ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον διχοτομεῖ τὸ περιφερειακὸν πάχος τοῦ Γαλαξίου, λέγεται γ α λ α ξ ι α κ ὸ ς ἰ σ η μ ε ρ ι ν ὸ ς καὶ εἶναι ἐπίπεδον συμμετρίας τοῦ Γαλαξίου. Τὰ πρὸς αὐτὸν συμμετρικὰ καὶ εἰς μεγίστην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν εὐρισκόμενα δύο σημεῖα τοῦ Γαλαξίου εἶναι οἱ πόλοι αὐτοῦ. Ἡ ἀπόστασις τῶν πόλων τούτων ὑπολογίζεται εἰς 15 χιλιάδες ἔτη φωτός, ἡ δὲ διάμετρος τοῦ γαλαξιακοῦ ἰσημερινοῦ ἀνέρχεται εἰς 130 χιλιάδας ἔτη φῶς. Τὸ φῶς δηλαδὴ μὲ τὴν καταπληκτικὴν ταχύτητα τῶν 300 χιλιάδων χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον χρειάζεται 130 χιλιάδας ἔτη, διὰ νὰ διατρέξῃ τὴν διάμετρον ταύτην καὶ περὶ τὰ 15 χιλιάδας ἔτη, διὰ νὰ διασχίσῃ τὸν Γαλαξίαν κατὰ τὸ μέγιστον πάχος του. Ἀπὸ τὰς ἀποστάσεις ταύτας γίνεται φανερὸν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν τὸ μέγεθος τοῦ Γαλαξίου, μὲ ὁσονδήποτε τολμηρὰν φαντασίαν καὶ ἂν εἴμεθα προικισμένοι. Κατ' ὄρθωσαν ὅμως οἱ ἀστρονόμοι νὰ καθορίσουν τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ τεραστίου τούτου συγκροτήματος καὶ νὰ συλλάβουν τὴν εἰκόνα, ἣν θὰ εἶχε πρὸ αὐτοῦ παρατηρητῆς, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρίσκετο ἐκτὸς τοῦ Γαλαξίου καὶ ἔβλεπεν αὐτὸν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγίστου πάχους του. Ἐβεβαίωθησαν λοιπὸν οἱ ἀστρονόμοι ὅτι ὁ φανταστικὸς ἐκεῖνος παρατηρητῆς θὰ ἔβλεπεν εἰς τὸ κέντρον τοῦ Γαλαξίου μίαν τεραστίαν πύκνωσιν

γαλαξιακῶν ἀντικειμένων ἀποτελοῦσαν τὸ φωτεινότερον μέρος αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν κεντρικὴν ταύτην πύκνωσιν ἀποσπῶνται καὶ ἑλικοειδῶς τυλίσσονται περὶ αὐτὴν δύο τεράστιοι βραχίονες ἀντιθέτως φερόμενοι. Κατὰ μῆκος ἐκάστου τούτων εἶναι διασπαρμένοι διάφοροι ἀστέρες καὶ κατὰ ἀποστάσεις σμήνη ἀστέρων καὶ νεφελώματα. Τὰ σμήνη καὶ τὰ νεφελώματα ταῦτα ἀποτελοῦσι πυκνώματα, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν πρὸς κόμβους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παχεῖς ἐπὶ νήματος. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πυκνώσεις αὐτὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν περὶ τὰ 35 χιλιάδες ἔτη φωτός εὐρίσκεται καὶ ὁ ἡμέτερος ἥλιος μὲ δλόκληρον τὸ πλανητικὸν σύστημα ἀποτελῶν ἀσήμαντον ὄντοτητα μέσα εἰς τὰ δισεκατομμύρια τῶν γαλαξιακῶν ἡλίων.

Διὰ τὴν σπειροειδῆ ταύτην μορφήν ὁ Γαλαξίας καλεῖται σπειροειδὲς νεφέλωμα. Σπειροειδὲς σχῆμα ἀνάλογον πρὸς τὸ περιγραφὲν τοῦ Γαλαξίου ἔχουν τὰ πλεῖστα (περὶ τὰ 80%) τῶν παρατηρηθέντων ἄλλων νεφελωμάτων. Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα πάντα λέγονται γενικῶς σπειροειδῆ νεφελώματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρουμένων τούτων νεφελωμάτων βαίνει ἀξανάμενος μὲ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὄργανων καὶ μεθόδων τῶν παρατηρήσεων. Οὕτω κατὰ τὸ 1782 ὁ Γάλλος ἀστρονόμος Messier συντάξε κατάλογον 103 νεφελωμάτων. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Οὐίλιαμ Ἔρσελ κατέγραψε 2500 νεφελώματα καὶ βραδύτερον ὁ ἰδῆς αὐτοῦ Τζὼν Ἔρσελ συντάξε κατάλογον 5079 νεφελωμάτων, τὰ ὁποῖα παρετήρησε μὲ μέγα τηλεσκόπιον, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος κατεσκεύασεν. Καταπληκτικῶς ὅμως ἠυξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνακαλυπτομένων νέων νεφελωμάτων, ἀφ' ὅτου ἐφηρημόσθη ἡ φωτογραφία εἰς τὴν Ἀστρονομίαν. Πρῶτον κατὰ τὸ 1830 ἐφωτογραφήθη τὸ τεράστιον γαλαξιακὸν νεφέλωμα τοῦ Ὁρίωνος. Κατὰ τὸ 1888 νέος γενικὸς κατάλογος περιεῖχε 13000 νεφελώματα, σήμερον δὲ ἀριθμοῦνται εἰς μυριάδας τὰ φωτογραφηθέντα νεφελώματα, καὶ εἰς 500 δισεκατομμύρια ἐκτιμοῦν τὸ σύνολον τῶν νεφελωμάτων τοῦ Σύμπαντος. Ὁ Οὐίλιαμ Ἔρσελ ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ νεφελώματα ταῦτα

σπειροειδῆ καὶ μῆ, εὐρίσκονται ἐκτὸς τοῦ Γαλαξίου εἰς ἀφαντάτως τεραστί-
 ας ἀποστάσεις ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀπ' ἀλλή-
 λων. Εἶναι δηλαδὴ ταῦτα μεμονωμένα, ὡς
 ὁ Γαλαξίας καὶ ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὸ ἀ-
 πέραντον διάστημα, ὡς νῆσοι ἐντὸς παμ-
 μεγίστου Ὁκεανοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα λί-
 αν προσφωῶς ὠνομάσθησαν νῆσοι τοῦ
 Σ ύ μ π α ν τ ο ς. Περὶ τὴν γνώμην ταύ-
 την τοῦ Ἑρσελ συνήφθη δεινὸς ἀγὼν με-
 ταξὺ τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων, διότι
 ἄλλοι μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ, ἄλλοι δὲ κατ'
 αὐτῆς. Μόλις δὲ κατὰ τὸ 1926 ἡ πλάστιγξ
 ἐκλινεν ὀριστικῶς ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ
 Ἑρσελ. Διότι ἐπὶ φωτογραφιῶν τῶν νεφε-
 λωμάτων τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τοῦ Τρι-
 γώνου τὰ ἄκρα αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν δι-
 αλελυμένα εἰς ἀστέρας. Ἐκτοτε δὲ καὶ
 ἄλλα νεφελώματα διελύθησαν εἰς ἀστέρας
 καὶ οὕτως ἐβεβαιώθη ὁ ἀστρικός χαρα-
 κτὴρ τῶν ἀντικειμένων τούτων. Τὸ δὲ
 σπουδαιότερον εἶναι ὅτι κατωρθώθη νὰ
 εὑρεθοῦν αἱ ἀποστάσεις αὐτῶν ἀφ' ἡμῶν
 τῆ βοηθεῖα παρατηρηθέντων ἐπ' αὐτῶν ἀ-
 στέρων τῆς τάξεως τῶν λεγομένων Κ η φ ε ι δ ῶ ν.
 Αἱ ἀποστάσεις αὗται ὑπερ-
 βαίνουνσι τὰ μέγιστα τὰς διαστάσεις τοῦ
 Γαλαξίου. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ
 ἐγγύτερον πρὸς ἡμᾶς νεφελώμα τῆς Ἀν-
 δρομέδας ἀπέχει ἀπὸ τὴν Γῆν περὶ τὰ 750
 χιλιάδες ἔτη φωτός. Μέχρις ἐσχάτων δὲ
 τὸ ἀπώτερον γνωστὸν νεφελώμα ἀπεῖχεν
 ἀπὸ τὴν Γῆν περὶ τὰ 500 ἑκατομμύρια ἔτη

φωτός. Σήμερον ὁμως διὰ τοῦ μεγάλου
 κατοπτρικοῦ τηλεσκοπίου τοῦ Palomar ἐ-
 φωτογραφήθη νεφελώμα ἀπέχον ἐν δισε-
 κατομμύριον ἔτη φωτός. Οὐδεμία λοιπὸν
 ἀμφιβολία ὅτι τὸ νεφελώμα τῆς Ἀνδρομέ-
 δας καὶ τὰ ἀπώτερον αὐτοῦ κείμενα εὐ-
 ρίσκονται ἐκτὸς τοῦ Γαλαξίου καὶ ὅτι τὸ
 Σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ δισεκατομμύρια
 τοιούτων νεφελωμάτων πληρούντων τὸ ἀ-
 πέραντον διάστημα. Ἐκαστον δὲ τοιούτον
 νεφελώμα ἀποτελεῖ ἴδιον κόσμον ἀστέρων
 καὶ ἄλλων σχηματισμῶν ἀναλόγων πρὸς
 τοὺς εἰς τὸν Γαλαξίαν εὐρισκομένους. Δὲν
 ἀποκλείεται δὲ πολλοὶ τῶν ἀστέρων τούτων
 νὰ εἶναι κέντρα πλανητικῶν συστημάτων
 καὶ οὐδόλως ἀπίθανον εἰς πολλοὺς τῶν
 πλανητῶν τούτων νὰ ἐπικρατοῦν συνθῆ-
 και εὐνοοῦσαι τὴν γέννησιν, ἀνάπτυξιν καὶ
 συντήρησιν ζωϊκῶν ὄντων κατὰ τὸ μᾶλ-
 λον ἢ ἦττον ἀναλόγων πρὸς τὰ γῆινα τοι-
 αῦτα. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐπομένως Γῆ πι-
 θανῶς δὲν εἶναι μοναδικὸν παρατηρητήρι-
 ον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρατηρεῖται, μελετᾶ-
 ται καὶ θαυμάζεται ὁ κόσμος τοῦ πανσό-
 φου Δημιουργοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα κα-
 ταλληλότερα ἴσως παρατηρητήρια ἀνα-
 μέλπεται ὁ θεσπέσιος ὕμνος: «Ὡς ἐμε-
 γαλύνηθ' ἔργα σου, Κύριε,
 πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

ΝΙΚΟΛ. Δ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Διδάκτωρ τῶν Μαθηματικῶν

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΣ

Β'.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μελέτης μας (*) εἶδομεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, πῶς ἀποδεικνύεται κλινικοεργαστηριακῶς, ὅτι ὁ ψυχικὸς παράγων ἔχει πράγματι ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας. Συνεχίζοντες θὰ ἐξετάσωμεν τὸ δεύτερον μέρος τοῦ θέματος, δηλ. τὰς νόσους τῆς καρδίας αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἔχουν ὡς αἰτίαν τὰς ψυχικὰς ἀνωμαλίας.

Συνήθως εἰς τὰς νόσους προσπαθοῦμεν νὰ εὐρωμεν ἓνα ὀργανικὸν ὑπόστρωμα τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὰς διαταραχὰς τῆς λειτουργίας. Αὐτὸ τὸ ἀναζητοῦμεν καὶ εἰς τὰ καρδιακὰ νοσήματα, δηλαδή προσπαθῶμεν νὰ εὐρωμεν τὰς παθολογοανατομικὰς ἀλλοιώσεις αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν ὑπὸ ὄρισμένων αἰτίων, ὡς λ.χ. λόγῳ προηγηθέντος ρευματισμοῦ, ἢ λόγῳ ἀρτηριοσκληρύνσεως, ἢ ἐκ τῆς πορείας διαφόρων λοιμωδῶν νόσων κλπ. Αὐτὴ ἡ ἄποψις εἶναι ὀρθή, καὶ πρέπει ὁ ἰατρός νὰ ἐρευνᾷ τὸν ἀσθενῆ του κατὰ τοιοῦτον τρόπον, διότι ἀσφαλῶς πολὺ βοηθεῖ καὶ εἰς τὴν διάγνωσιν, καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν κλινικῶν εὐρημάτων.

Τὸ ὅτι πρέπει ὁ ἰατρός νὰ ἐξετάσῃ μὲ αὐτὸ τὸ πρῶτον τὸν ἀσθενῆ του, δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ἀρκεῖ, διότι ὡς εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον ἡ λειτουργία τῆς καρδίας δὲν ἐπηρεάζεται μόνον ἀπὸ τὰς ὀργανικὰς βλάβας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος. Συνεπῶς εἰς τὴν αἰτιολογίαν τῶν διαφόρων νόσων τοῦ καρδιοαγγειακοῦ συστήματος δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παραγνωρίζωμεν τὸν παράγοντα αὐτὸν πολλῶ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐξ ἱστορικῶν ἀσθενειῶν ἐνίστε δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνεύρωμεν οὐδεμίαν προϋπάρξασαν αἰτίαν τῆς νόσου, ἐνῶ ἀντιθέτως βλέπομεν ἐπὶ αὐτῶν τῶν ἀσθενῶν ὅτι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πορεία τῆς ἀσθενείας συμπίπτουν ἀπολύ-

τως μὲ τὰς διαταραχὰς τοῦ ψυχικοῦ τῶν κόσμου⁽¹⁾. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις πάλιν, ἐκ τῶν ἱστορικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς ἐξετάσεως τῶν ἀσθενῶν εὐρίσκομεν ὀργανικὴν ὑπόστασιν εἰς τὴν δυσλειτουργίαν, λεπτομερῆς ὅμως ἔρυνα ἀποδεικνύει ὅτι ἐνίστε παροξύνσεις τῆς νόσου, ἐλάμβανον χώραν κατόπιν ψυχικῶν διαταραχῶν, ἐνῶ ἀντιθέτως ὑφέσεις τῆς νόσου συνέπιπτον μὲ χαρακτηριστικὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν.

Ἐπομένως ὁ ψυχικὸς παράγων ἢ δύναται νὰ ἀποτελῇ τὴν κυρίαν αἰτίαν, ἢ νὰ προκαλῇ ἐπιδεινώσιν μιᾶς ὀργανικῆς ἢ λειτουργικῆς βλάβης.

Καὶ ἤδη ἄς ἐξετάσωμεν νόσους τινὰς τῆς καρδίας λεπτομερέστερον.

ΑΡΡΥΘΜΙΑΙ

Αἱ ἀρρυθμίαι γενικῶς (ταχυκαρδία, βραδυκαρδία, μπλόκ, ἐκτακτοσυστολαί, περφυγισμὸς κλπ.) συνυπάρχουν μετ' ἄλλων ἀνωμαλιῶν τῆς καρδίας ἢ καὶ ἄλλου συστήματος, ἢ δύνανται νὰ ἀποτελοῦν ἰδί-
ας ὄντοτητας.

Αἱ ἀρρυθμίαι πιθανὸν νὰ μὴν ἐπηρεάζουν σοβαρῶς τὴν ὑγίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλοτε ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ προκαλοῦν ζάλην, λιποθυμικὰς καταστάσεις, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον συχνὰ ὑποκειμενικὰ συμπτώματα εἶναι τὸ αἰσθημα τῶν παλμῶν (Palpitation).

Οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν τὸ αἰσθημα τῶν ἐντόνων παλμῶν, ὅπερ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς κατόπιν ἐντόνων ἀσκήσεων ἢ ὡς λέγουν συνήθως αἰσθάνονται τὴν καρδίαν των νὰ χορεύῃ.

Φυσιολογικῶς αὐτὸ προέρχεται ἐκ τῶν αὐξομειώσεων 1) τῆς συχνότητος, 2) τῆς ἐντάσεως τῶν συστολῶν, 3) ἐκ τῶν ἐκτακτοσυστολῶν καὶ 4) ἐκ τῆς μετατοπίσεως τῶν πέριξ τῆς καρδίας ἰσθμῶν οἵτινες εἰς τὴν φυσιολογικὴν κατάστασιν δὲν ἐρεθί-

(*) Πρῶλ. «Ἀκτίνες», τεύχος Ἰουλίου - Αὐγούστου 1952, σ. 309.

ζονται, ἐνῶ εἰς παθολογικὰς ἐρεθίζονται ὑπὸ τῶν κινήσεων τῆς καρδίας⁽²⁾.

Δοθέντος ὅμως, ὅτι τὰ ψυχικὰ ἐρεθίσματα δρῶν, καὶ προκαλοῦν τὰς ἄνω αὐτοξομειώσεις καθὼς εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον, ἄρα τὸ αἶσθημα τῶν παλμῶν (Palpitation) συχνότατα ἔχει ὡς αἰτίαν τὰς ψυχικὰς ὑπερδιεγέρσεις.

Ἐδῶ δυνάμεθα νὰ φέρωμεν ὡς παράδειγμα τὴν περίπτωσιν μιᾶς γυναικὸς 33 ἐτῶν ὡς ἀναφέρει ὁ Wolf⁽³⁾ ἣτις κατὰ τὴν νύκτα δσάκις παρέμενε μόνη εἰς τὴν οἰκίαν της, κατελαμβάνετο ὑπὸ φόβου ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν. Εὐθύς ἀμέσως παρουσίαζεν προσβολὰς δυσπνοίας, καὶ αἶσθημα ἐντονωτάτων παλμῶν. Οὐδεμία ὀργανικὴ βλάβη ὑπῆρχε ἐπὶ τῆς καρδίας.

Ἐργαστηριακῶς ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ φόβου τὸ καθ' ἑκάστην συστολὴν ἐκπεμπόμενον ποσὸν τοῦ αἵματος ἠῦξανε κατὰ 20%.

Ὁ L. Gunther καὶ Menninger⁽⁴⁾ ἐξ ἄλλου ἀναφέρουν τὴν περίπτωσιν μιᾶς γυναικὸς ἣτις δσάκις ὑφίστατο μίαν ὀρισμένην γυναικολογικὴν ἐξέτασιν παρουσίαζεν ἀμέσως παροδικὴν ἐκτακτοσυστολικὴν ἀρρυθμίαν (προφανῶς λόγῳ τῆς αἰδοῦς) ἐξακριβουμένην ἐκάστοτε ἠλεκτροκαρδιογραφικῶς. Ὁ φόβος συνεπῶς ἢ ἄλλαι ψυχικαὶ συγκινήσεις δύνανται νὰ προκαλέσουν ἀρρυθμίας, με' ἄλλοτε ἄλλα προεξάρχοντα ὑποκειμενικὰ συμπτώματα.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν, ποία εἶναι ἡ ψυχικὴ εἰκὼν τῶν ἀσθενῶν οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν ἀρρυθμίας, διότι ἐὰν παρουσιάζουν κοινὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικά, τότε ἡ γνώσις των εἶναι ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὸν ἰατρόν, καὶ διὰ τὸν ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος θὰ ὑποβοηθηθῆ εἰς τὴν θεραπείαν του. Πρὸς τοῦτο ἐγένετο λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν ἀσθενῶν τῶν πασχόντων ἐξ ἀρρυθμιῶν, ἡ δὲ Dunbar⁽⁵⁾ ἔδωσε πρώτη τὴν πλέον συγκεκριμένην ψυχικὴν εἰκόνα τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν.

Βεβαίως στατιστικὴ εἶναι ἡ ἐργασία ἡ ὁποία ἐγένετο, πλὴν ὅμως πρέπει νὰ τονώσωμεν ὅτι δὲν συμφωνοῦν ὅλοι οἱ ἐρευνηταὶ εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τὰς ὁποίας περιγράφει ἡ Dunbar. Πιθανὸν ὀρισμέ-

να σημεῖα νὰ θέλουν συμπλήρωσιν ἢ καὶ διόρθωσιν. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἡσυχολήθησαν καὶ οἱ καθηγηταὶ E. Weiss καὶ S. Englisch⁽⁶⁾ καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ Alexander καὶ French⁽⁷⁾.

Γενικῶς ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν παρετηρήθησαν τὰ ἐξῆς:

Οἱ πλείστοι τῶν ἀσθενῶν (65%)⁽⁸⁾ ἀναφέρουν ὅτι οἱ γονεῖς των ἀμφότεροι ἢ ὁ εἷς ἦσαν ἐπιβεβαρημένοι με' καρδιακὴν ἀρρυθμίαν.

Ἐξ ἄλλου τὸ φύλον παίζει σημαντικὸν ρόλον, καθ' ὅσον ἡ ἀναλογία τῶν γυναικῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶναι 2:1. Ἐπομένως αἱ γυναῖκες ὑπερτεροῦν, καὶ μᾶλλον αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ψυχικός κόσμος τῶν γυναικῶν εἶναι πλέον εὐαίσθητος.

ΨΥΧΙΚΑ ΤΡΑΥΜΑΤΑ

Τὸ πλείστον τῶν ἀσθενῶν ἀναφέρουν ψυχικὰ τραύματα πάσης φύσεως εἰς νεαρὰν ἡλικίαν. Δηλαδή ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ ψυχικὰ τραύματα ὁμοιάζουν με' ἐκείνας τὰς νόσους αἱ ὁποῖαι, προσβάλλουσαι τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, προσβάλλουν καὶ τὴν καρδίαν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς καρδίας παρουσιάζονται μετ' ἄλλοτε ἄλλο χρονικὸν διάστημα, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νόσου ὅπως π. χ. κατὰ τὴν πορείαν τῆς ὀστρακιάς.

Οἰκογενεῖα καὶ σχέσεις.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἔλειψις ἐπαρκοῦς συναισθηματικῆς ἐπαφῆς πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ συνήθως δὲν ὑπῆρχε προτίμησις πρὸς τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα.

Ἐξ ἄλλου τὸ πλείστον τῶν γονέων τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν, ἦσαν ἄνθρωποι ἐξαιρετικὰ αὐστηροὶ ὄχι τόσον εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν τῶν παιδιῶν των ὅσον εἰς τὸ πεδῖον τῶν κοινωνικῶν σχέσεων αὐτῶν. Ἀξίζει πράγματι νὰ μελετηθῆ ὁ τύπος αὐτῶν τῶν γονέων, καὶ ἡ νοοτροπία των διότι φαίνεται ὅτι ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν παιδιῶν των.

Εἶναι ἀληθές ὅτι πολλοὶ γονεῖς εἶναι ψυχρότατοι εἰς τὰς σχέσεις με' τὰ παιδιά των εἴτε ἐκ φύσεως, εἴτε καὶ ἐνσυνειδήτως («διὰ νὰ μὴν πάρῃ τὸ παιδί ἀέρα»). Οὐδέποτε ἀγκάλιασαν τὰ παιδιά των πολλὰ

δὲ παιδιά δὲν ἐνθυμοῦνται τὸ φιλὶ τῆς μητέρας των. Οἱ γονεῖς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδηλώνωνται συναισθηματικῶς εἰς τὰ παιδιά των ὅταν πρέπει, ὅποτε τὰ παιδιά γίνονται φίλοι μὲ τοὺς γονεῖς, ἐνῶ συγχρόνως εἰς ἄλλας περιπτώσεις θὰ τὰ κρατοῦν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἀπόστασιν ἢ ὅποια καὶ θὰ τοὺς ἐμπνέη τὸν ἐνσυνείδητον σεβασμὸν· οὐχὶ δὲ τὸν ἐκ φόβου (ὅστις σημειωτέον εἶναι καὶ ὁ πλέον συνήθης).

Οἱ ἴδιοι γονεῖς παρουσιάζονται ὑπεραστηροὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τῶν παιδιῶν. Δὲν εἰμποροῦν νὰ ἐννοήσουν ὅτι τὸ παιδί των ὡς κοινωνικὸν ὄν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κλεισθῆ εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους ἐνὸς δωματίου μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι «ἡ κοινωνία εἶναι τόσον πολὺ χαλασμένη σήμερον».

Ἐὰν τὸ παιδί δὲν ἤμπορῆ, ἐκείνοι τοῦναντίον ὀφείλουν νὰ φροντίσουν καὶ νὰ τὸ ἐντάξουν εἰς κάποια ὀργανωμένη ὁμάδα ὁμηλικῶν του, ἔτσι ὥστε νὰ τοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία καὶ νὰ παίξῃ, καὶ νὰ διασκεδάσῃ, καὶ νὰ δράσῃ ὡς κοινωνικὸν ὄν.

Ἐπιμένομεν κάπως ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, διότι καθὼς βλέπομεν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τελευταίως, ὄχι μόνον καρδιακά νοσήματα, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους ἄλλων συστημάτων, πνευμονικοῦ ἢ γαστρεντερικοῦ, ἔχουν ὡς αἰτίαν τὴν ἀπολίτιστον, καὶ ἐνίοτε βάνανυσον συμπεριφορὰν τῶν γονέων. Ἔτσι ὥστε ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι τὸ «ἀμαρτία γονέων παιδεύουσι τέκνα» δὲν πρέπει νὰ ἀνάγεται μόνον εἰς τὴν κληρονομικότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς παρούσας ἀμαρτίας τῶν γονέων.

Ἐξωστρέφεια.

Οἱ ἀσθενεῖς τοῦ τύπου αὐτοῦ ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τοὺς ἐξωστρεφεῖς. Ἔχουν ἀρκετοὺς φίλους, καὶ λαμβάνουν εὐχαρίστως ἐνεργὸν μέρος εἰς κοινωνικὰς ἐργασίας.

Συχνὰ ὁμως γίνονται «νευρικοὶ» καὶ προκαλοῦν τὸν πανικόν, θυμώνουν δὲ παραφόρως. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιαίτερος τὴν προσοχήν μας, διότι ὅλοι οἱ ἐρευνηταὶ συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι αἱ καταστάσεις ὀργῆς, ἀποτελοῦν συχνοτάτην αἰτίαν προκλήσεως διαφόρων τύπων ἀρρυθμιῶν. Ὅταν εἶναι μόνον, ἢ εἰς αὐτοσυγκέντρωσιν δεικνύουν μί-

αν χαρακτηριστικὴν τάσιν αὐτοῦποτιμῆως, καὶ περιπίπτουν εὐκόλως εἰς κατάστασιν καταθλίψεως. Συχνὰ εἶναι καὶ φαντασιοκόποι.

Ἐξείεις.

Σημειοῦμεν τὴν χρῆσιν καπνοῦ κατὰ 80% ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ κατὰ 20% ἐπὶ τῶν γυναικῶν. Δὲν ἔχουν τάσιν πρὸς ἀλκοολισμόν, ἀλλὰ μεγάλην τάσιν πρὸς χαρτοπαιξίαν. Ἄλλα γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀσθενειῶν μὲ ἀρρυθμίαν ψυχικῆς αἰτιολογίας, εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς τῶν φόβος, ἄλλοτε πρὸς τὸ σκότος, τὸ ὕδωρ, ἢ καὶ ζῶα τινά. Παρουσιάζουν εἰς ἀρκετὰ προχωρημένην ἡλικίαν ἀκράτειαν οὔρων κατὰ τὴν νύκτα, καὶ ἐνίοτε δύνανται νὰ βαδίζωσιν ἑλαφρῶς κοιμώμενοι.

Τέλος παρουσιάζουν μεγάλην δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἰατροὺς (αἰωνίως παραπονοῦνται ὅτι οἱ ἰατροὶ τοὺς πταίουν) καὶ ἔχουν συνεχῶς πνεῦμα κριτικῆς.

Ἄς ἴδωμεν μερικὰ ἱστορικὰ ἀσθενῶν διότι οὕτω θὰ ἔχωμεν καὶ μερικάς συγκεκριμένας εἰκόνας.

Ἱστορικὸν No CA. 315. Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἀσθενοῦς ἐγγάμου ἡλικίας 42 ἐτῶν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλινικὴν μὲ διάγνωσιν παροξυστικῆς ταχυκαρδίας. Κυρίως τρία γεγονότα προηγήθησαν τῆς ἀρχῆς τῆς νόσου τὰ ὁποῖα τὸν ἐκλόμισαν. Πρῶτον ὁ θάνατος δύο στενῶν του φίλων, δευτέρον ἕνας ἀτυχήτης γάμος του καὶ τρίτον ἕνα τυχαῖον κτύπημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Εἶναι πολὺ εὐαίσθητος εἰς τὴν γενετήσιον ζωὴν, ὁ ἴδιος δὲ ἀναφέρει: «Ὅταν σκέπτομαι τὴν γενετήσιον ζωὴν, ἀμέσως αἰσθάνομαι παλμούς (Palpitation) καὶ προκαρδίον ἄλγος».

Ἱστορικὸν No CA. 336. Πρόκειται περὶ μιᾶς κόρης 23 ἐτῶν, ἥτις εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλινικὴν μὲ συμπτώματα δυσπνοίας, καὶ ἔντονον αἴσθημα παλμῶν. Ὁ πατήρ της ὡς ἀναφέρει ἦτο καλός, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν αὐστηρός. Εἰς τὸ γυμνάσιον ἦτο πολὺ καλὴ μαθήτρια, ἀλλὰ τὴν ἐνδιέφερε ὑπὲρ τὸ δέον ἡ γνώμη τοῦ κόσμου διὰ τὸ ἄτομον της, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ἐμφάνισίν της. «Πάντα ἔλεγε ἐρωτῶ τὸν ἐαυτὸν μου ἂν ἄρῃσω στὸν κόσμον». Βρίσκει πῶς τὸ μόνον ἐλάττωμά της εἶναι ἡ μεγά-

λη τῆς μύτη καὶ πάσχει δι' αὐτό. Ἔλεγε συχνά: «Ἐάν μποροῦσα νὰ βρῶ ἕναν γιατρό νὰ μοῦ τὴν κοντύνῃ, θὰ μποροῦσα νὰ γίνω πιὸ ἐλκυστική, ὅπως εἶναι καὶ ἡ μικρότερη ἀδελφή μου». Ἔχει πολλοὺς φίλους ἀλλὰ διὰ πολὺ μικρὸν διάστημα. «Ὁταν καταλαβαίνω πὼς ἀρέσω, λέγει, πετάω στοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ὅταν ἀντιλαμβάνομαι πὼς δὲν ἀρέσω σὲ κάποιον, ἀποσύρομαι, μελαγχολῶ, κλαίω, καὶ νομίζω πὼς θὰ ἐπέλθῃ τὸ τέλος μου».

Ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς κόρης αὐτῆς ἦτο ὁ ὑπερβολικὸς φόβος πρὸς τὸ σκότος. «Ὁταν ξυπνοῦσα τὸ βράδυ, πάντα εἶχα τὸ ἔντονον συναίσθημα πὼς κάποιος κρύπτονται καὶ πὼς θὰ πηδήξουν ἐπάνω μου». Τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἀσθενείας τῆς ἄτινα καὶ συνεχίσθησαν εἰς αὐξοῦσαν κλίμακα, ἤρχισαν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον μέλους τῆς οἰκογενείας (τὸ ὁποῖον ἀπέθανε κατ' αὐτὴν διότι δὲν τὸ ἐπρόσεξαν οἱ ἱατροὶ καὶ αἱ νοσοκόμοι).

Ἐδῶ, εἰς τὴν κόρην αὐτὴν, κυριαρχεῖ ἡ φιλαρέσκεια ἢ ὁποία τῆς ἔχει καταστήσει πάθος, καθὼς καὶ ὁ φόβος.

Ἱστορικὸν Νο CA. 349. Πρόκειται περὶ ἑνὸς ἀσθενοῦς ἡλικίας 37 ἐτῶν, ὅστις εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν ἐνεφάνισε προσβολὰς ὀξείας ταχυκαρδίας. Χαρακτηριστικὸ ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ του εἶναι ὅτι ὁ νέος αὐτὸς εἰργάζετο τιμίως καὶ ἐκέρδιζε περὶ τὰ 150 δολλάρια ἐβδομαδιαίως. ἤρχισεν ὅμως τὴν χαρτοπαιξίαν ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐσόδων του ἀπὸ 150 εἰς 30 δολλάρια ἐβδομαδιαίως, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρουσίασεν ὀξείας προσβολὰς ταχυκαρδίας.

Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσι πόσον οἱ χαρτοπαῖκται πάσχουν ψυχικῶς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ παιχνιδιοῦ. Δὲν χρειάζεται νὰ ἔχη κανεὶς πείραν. Καὶ μόνον ἡ ὄψις των εἶναι ἰκανὴ νὰ ὑποδῶσῃ τὸν ψυχικὸν κλονισμόν τους, ἴδια ὅταν διακινδυνεύουν μεγάλα ποσά. Ἡ συνεχὴς ἀλλαγὴ τοῦ συναίσθηματος τύχης-ἀτυχίας, δρᾷ ὀλεθριῶς.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦ ὁποῖου ἀναφέρει ὁ L. Katz⁽⁹⁾.

Ἡ ἀσθενὴς εἶναι μία ὑπανδρὸς γυναῖκα ἡλικίας 50 ἐτῶν, ἥτις ἀντικειμενικῶς μὲν ἐξετασθεῖσα τὸ πρῶτον οὐδὲν παρου-

σίαζεν, ὑποκειμενικῶς ὅμως ἡ ἀσθενὴς παρεπονεῖτο διὰ αἶσθημα παλμῶν ἐντόνων, δύσπνοϊαν, αἶσθημα συσφίξεως κατὰ τὸ στέρον, καθὼς καὶ προκαρδίον ἄλλως. Κατὰ καιροὺς οἱ θεράποντες ἱατροὶ προσεπάθησαν νὰ τὴν ἀνακουφίσουν μὲ διάφορα φάρμακα (Digitalis-trinitrin κλπ.) ἀλλὰ ἄνευ ἀποτελέσματος.

Τὰ συμπτώματα ἠῤῥξαν εἰς ἔντασιν καὶ διάρκειαν, ὁ δὲ πόνος κατέστη σχεδὸν συνεχῆς, ἀνταναικλῶν εἰς τὴν κοιλίαν. Εἰς μίαν περίπτωσιν ἦτο τόσο ἰσχυρὸς ὥστε ἐθεωρήθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐμφράγματος. Ληφθέντα ὅμως ἠλεκτροκαρδιογραφήματα οὐδὲν ἀπέδειξαν. Τέλος παρετηρήθη ὅτι καὶ ἡ πίεσις τῆς ἀσθενοῦς ἠῤῥξήθη εἰς 180mmHg.

Διάγνωσις: Παροξυστικὴ ταχυκαρδία. Ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἀσθενοῦς πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὰ ἑξῆς:

1) Ἀτυχῆς γάμος: Ἡ ἴδια ἔλεγε «οὐδέποτε ἠγάπησα τὸν ἄνδρα μου, διότι ἦτο πολὺ φειδωλὸς εἰς τὸ χρῆμα, καὶ οὕτω ἐδημιούργησε μίαν ἀθλίαν οἰκογενειακὴν ζωὴν. 2) Μία κλοπὴ ἢ ὁποία ἐγένετο εἰς βῆρος τῆς ἀσθενοῦς, καὶ τὴν ὁποίαν ἀντελήφθη ἰδίως ὄμμασι. Τὴν ἰδίαν νύκτα ὡς ἀνέφερε ἡ ἀσθενὴς, παρουσίασε τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς δυσπνοΐας καὶ τῶν ἐντόνων παλμῶν, ὡσάκς δὲ ἔκτοτε ἐταράσσετο παρουσίαζε καὶ μίαν καρδιακὴν προσβολὴν μὲ τὰ περιγραφέντα συμπτώματα. 3) Ἄλλο γεγονός τὸ ὁποῖον ἐπεδεινώσε τὴν κατάστασιν τῆς ἦτο ὁ κρυφὸς γάμος τοῦ υἱοῦ τῆς μὲ μίαν κόρην, ἡ ὁποία δὲν ἦτο τῆς ἐγκρίσεώς τῆς. Ἐπίσης κάτι ποῦ ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ὄλην τῆς κατάστασιν, εἶναι ὅτι δὲν εἶχε φίλας εἰς τὰς ὁποίας νὰ δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν κατάστασιν τῆς καὶ νὰ δεχθῇ τὰς συμβουλὰς των ὡς ἡ ἴδια ἔλεγε, ἀλλὰ ἀντιθέτως εἶχε κλεισθῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς.

Τέλος ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἱστορικὸν μιᾶς μικρᾶς, τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσε ὁ καθηγητὴς L. Katz ὡς ἐκπρόσωπος τῆς καρδιολογίας εἰς τὸ ἐτήσιον συνέδριον διὰ τὴν ἔρευναν τῶν ψυχοσωματικῶν προβλημάτων ἐν Σικάγῳ τὸ 1944⁽¹⁰⁾.

Ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς μικρᾶς ἡ ὁποία, εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλινικὴν μὲ τὴν διάγνω-

σιν ἐπιληπτικῶν παροξυσμῶν. Ἀπεδείχθη ὅμως ἐν τῇ κλινικῇ ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως, καὶ οἱ ἐπιληπτικοὶ παροξυσμοὶ ἦσαν καρδιακῆς προελεύσεως. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁσάκις ἡ μικρὰ ἐστενοχωρεῖτο, ἐπηκολούθει καὶ ἕνας παροξυσμὸς ταχυκαρδίας, ὁσάκις δὲ ἐπρόκειτο νὰ ληφθῇ ἠλεκτροκαρδιογράφημα, τὸ παιδίον ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ μηχανήματος ἐταράσσετο καὶ ἀμέσως ἐνεφάνιζε παροξυσμὸν. Τελικῶς εἰς ἕναν τοιοῦτον παροξυσμὸν τὸ παιδίον ἀπέθανε.

Εὐτυχῶς διὰ τοὺς ἰατροὺς, διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ παροξυσμοῦ προκληθέντος ἐπὶ τῇ λήψει ἠλεκτροκαρδιογραφήματος. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν αὐτῶν τὰ ὁποῖα πραγματικῶς ἀποτελοῦν σταγόνα συγκυρῶμενα πρὸς τὸν ὄκεανόν τῆς πραγματικότητος, βλέπομεν πόσον ἐπικινδύνως δροῦν τὰ ψυχικά, τραύματα, καὶ γενικῶς αἱ ἀνωμαλοὶ ψυχικαὶ καταστάσεις. Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ ὅτι ἐνίοτε ἡ ἀνάμνησις ἐνὸς ψυχικοῦ τραύματος εἶναι ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ ἕνα παροξυσμὸν, καὶ μάλιστα τόσον ἰσχυρὸν ὅσον δὲν προεκάλεσε αὐτὸ τοῦτο τὸ ψυχικὸν τραῦμα.

Συμπερασματικῶς οἱ Duncan, Stevenson καὶ Ripley ἐξετάσαντες 26 ἀσθενεῖς με ἀρρυθμίας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν 13 περιπτώσεις ἦσαν ὀργανικῆς αἰτιολογίας, αἱ δὲ ὑπόλοιποι 13 ψυχικῆς αἰτιολογίας, καταλήγουν εἰς τὰ ἑξῆς: ⁽¹¹⁾.

1) Ἄπαντες ἔφερον κοινὰ τινὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ ἴδια συχνὰς καταστάσεις ὀργῆς, καὶ καταθλίψεως, λόγῳ ἑξωτερικῶν αἰτίων (ἴδια οἰκογενειακῶν).

2) Αἱ προσβολαὶ ἐλάμβανον χώραν κατὰ τῆ καὶ ἀμέσως μετὰ τὰς ψυχικὰς συγκινήσεις.

3) Ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ προσβολῶν καὶ ψυχικῆς ζωῆς ἦτο ἀπολύτως συνδεδεμένη τόσον πρὸς τοὺς ὀργανικῶς πάσχοντας, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ψυχικῶς.

4) Ἄλλα φυσικὰ ἐρεθίσματα (κόπωσης, στάσις τοῦ σώματος κλπ.) ἀπετέλουν κοινὴν αἰτίαν παροξυσμῶν, ἀλλὰ ἡ εὐαισθησία τῆς καρδίας ἀπέναντι αὐτῶν τῶν φυσικῶν ἐρεθισμάτων ἤϋξανεν εἰς μέγιστον βαθμόν, ὁσάκις τὰ ἄτομα αὐτὰ δὲν εὐρίσκοντο εἰς φυσιολογικὴν ψυχικὴν κα-

τάστασιν.

Πρὶν κλείσωμεν τὸ κεφάλαιον τῶν ἀρρυθμιῶν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τονίσωμεν ἀκόμη δύο σημεῖα: Τὸ πρῶτον ἔχει σημασίαν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ δεύτερον διὰ τοὺς ἰατροὺς.

Ὁ Katz⁽¹²⁾ τονίζει, ὅτι ὅπως αἱ διαφοροὶ ἀνώμαλοι ψυχικαὶ καταστάσεις προκαλοῦν διαφορῶς ἀρρυθμίας, οὕτω καὶ αἱ ἅπαξ παρουσιασθεῖσαι ἀρρυθμίαι ἐὰν ὑποπέσουν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀσθενοῦς (συνήθως ὡς αἰσθημα ἐντόνων παλμῶν ἢ διαλείψεων) δημιουργοῦν ὀρισμένον φόβον, ὁ ὁποῖος ἐπαυξανόμενος διδὲ γένεσιν εἰς νέαν ἀρρυθμίαν κ.ο.κ. Οὕτω δὲ γίνεται φαῦλος κύκλος, τοῦ φόβου ἐπαυξανόντος τὴν ἀρρυθμίαν, καὶ τῆς ἀρρυθμίας ἐπαυξανούσης τὸν φόβον. Ἐπομένως οἱ ἀσθενεῖς ὀφείλουσιν νὰ τὸ γνωρίζουν αὐτό, καὶ νὰ μὴ δίδουν τόσον μεγάλην προσοχὴν διότι οἱ ἴδιοι μὲ τὸν φόβον τοὺς ἐπιδεινώνουν τὴν κατάστασίν τους.

Τὸ δεύτερον σημεῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀσθενῶν ἀπὸ ψυχικῆς ἀναλύσεως. Οἱ Weiss καὶ English⁽¹³⁾ τονίζουν, καὶ πολὺ ὀρθῶς, ὅτι ὁ κλινικὸς ἰατρός δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζῃ μόνον καὶ νὰ ἀνευρίσκῃ τὰ διάφορα ψυχικὰ τραύματα, γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενοῦς του, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζῃ κυρίως τὸ πῶς ὁ ἀσθενὴς ἀντιμετώπισε αὐτά. Τὸ ὅτι π.χ. θὰ ἀποθάνῃ κάποιο μέλος τῆς οἰκογενείας αὐτὸ φυσικὰ λυπεῖ τὰ ὑπόλοιπα μέλη καὶ αὐτὸ εἶναι φυσιολογικόν. Ἀλλὰ τὸ νὰ κλεισθῇ κανεὶς εἰς τὴν οἰκίαν του, τὸ νὰ παύσῃ νὰ ἐργάζεται, ἐν πολλοῖς καὶ νὰ ὀμιλῇ, ἢ νὰ μὴν τρώγῃ, ὅλα αὐτὰ πρέπει ὁ ἰατρός νὰ τὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του, ὅταν θέλῃ νὰ ἀναλύσῃ τὸν ἀσθενῆ του καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἡ μεγαλυτέρα βοήθεια εἶναι νὰ βοηθηθῇ ὁ πάσχων νὰ ἀνεύρῃ τὴν ὀρθὴν στάσιν μέσα εἰς τὴν ζωὴν.

Δ. ΛΑΜΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(1) Psychosomatic aspects of cardiac arrhythmias (Page 261) ἐκ τοῦ Annals of Internal Medicine 27: 261 1947.

(2) Wolf Studies on the Natur of certain symptoms associated with cardiovas-

cular disorders - ἐκ τῶν Psychosomatic Med. 1946 299.

(3) Wolf, G. - Palpitation associated with increased stroke volume during periods of suppressed rage - Psychos. Med. 1946 300-

(4) Gunther L. καὶ Menninger K. - Intermittent extrasystole directly associated with emotional conflict. ἐκ τοῦ Bull. Menninger clin. 1939-3-164

(5) Flander Dunbar. Psychosomatic Diagnosis-Cardiac. arrhythmias with out demonstrable Organic damage σελ. 435.

(6) E. Weiss καὶ S. English - Psychosomatic Medicin (Page 44) - 1943.

(7) Alexander καὶ French - Studies in Psychosomatic medicin. The status of the emotions in Palpitations and extrasystoles

(Page 333) - 1948.

(8) Flander Dunbar - Psychosomatic Diagnosis - III Predisposition to illness (Page 436).

(9) ὄρα (1) (Page 293).

(10) Studies of Syncope III. ἐκ τοῦ Psychosomatic Medicin 7:3-1945.

(11) Duncan, Stevenson, Kipley: Life Situations, Emotions and Paroxysmal auricular arrhythmias ἐκ τοῦ Psychosomatic Medicin 1950.

(12) Louis N. Katz: Psychosomatic aspects of cardiac arrhythmias ἐκ τοῦ Annals of Internal medicin 27:271-1947.

(13) E. Weiss καὶ S. English - Psychosomatic Medicin (Page 19) 1943.

ΞΥΠΝΗΜΑ

«Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνη ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε». (Ἰωάν. ε' 4).

Νὰ σοῦ γκρεμίση ἓνα πρωτὶ τὸ ὄνειρο ποῦχες στὴ ζωὴ
καὶ νὰ σ' ἀφήση μόνον
ἀσπλαχνα, ἀπότομα, σκληρά, αὐτὸ ποῦ σοῦ ἔδινε χαρὰ
καὶ ξέχναγες τὸν πόνο,

εἶν' ἓνα χτύπημα βαρὺ, μιὰ ἀπογοήτευση πικρὴ
ποῦ ὄλα τὰ ὠραῖα τὰ σθῆνει...
Μά—ξέρεις τὴν ἀλήθεια αὐτὴ, ξέρεις ἀκέριο τὸ γιατί—
δὲ μπόρει ἀλλιῶς νὰ γίνη!...

Ἦτανε τὸ ὄνειρό σου αὐτὸ ὄμορφο ρόδο εὐωδιαστὸ
τὸ πιὸ ὄμορφο στὸν κλῶνο.
Μὰ σὺ δὲν τό ἔθελες ἐκεῖ καὶ τό ἴκοψες—σκέψη κακὴ!—
μὲ χέρι δολοφόνου!...

Μὰ νὰ τὸ ρόδο σοῦ μιλεῖ μὲ τὴν τρεμουλιαστὴ πολὺ
φωνὴ τῶν πεθαμένων:
«Γιατὶ δὲ μ' ἔφησες, φονιά, πάνω στὴν τριανταφυλλιά
κοντὰ τῆς γιὰ νὰ μένω;

Κι' ἂν εἶμαι τώρα πιὰ νεκρὸ—ξύπνημα ἀπ' τὸ ὄνειρο σκληρὸ—
ἐγὼ τί τάχα φταίω;
Γιὰ μὲ τὰ πάντα εἶχαν χαθῆ, κι' ἂν ἔχω πιὰ πόνο βαθύ,
γιὰ σένα τώρα κλαίω!».

ΑΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ θεσμός τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν ἢ τῶν κατασκηνώσεων ἐν γένει ἔλαθε τὰ τελευταία χρόνια στήν Ἑλλάδα μεγάλη ἀνάπτυξι. Δεκάδες χιλιάδων παιδιῶν καί νέων, ἀγοριῶν καί κοριτσιῶν, περνοῦν κάθε καλοκαίρι λίγες ἢ πολλές μέρες στίς διάφορες κατασκηνητικές ἐγκαταστάσεις, κρατικές καί ἰδιωτικές. Μὲ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ ἐδημιουργήθη σιγά-σιγά μιὰ παράδοσι, ἕνα «πνεῦμα» ἀκόμα κατασκηνωτικό, μὲ κύρια χαρακτηριστικά ὄχι ἀπλῶς τὸ νὰ περάσουν οἱ νέοι ἢ τὰ παιδιά λίγες μέρες στὸ ὑπαίθρο, χάριν τῆς ὑγείας ταν, μὰ καί νὰ δοῦν, ἐκεῖ, παραλλήλως, μιὰ ἀτμόσφαιρα ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσῃ ν' ἀναλάβουν καί ψυχικά καί ν' ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ μιᾶς προγραμματισμένης ἀγωγῆς (!). Ἀπὸ τὴν ἀποψι αὐτῆ διαφέρουν οἱ κατασκηνώσεις αὐτὲς ἢ ὀπωσδήποτε καί νὰ τίς ὀνομάσῃ κανεῖς (παιδικὲς ἐξοχὲς κλπ.) ἀπὸ τίς ἐγκαταστάσεις (ὑπὸ σκηνᾶς ἢ μὴ), ποὺ ἔχουν γιὰ σκοπὸ τὸν ἀπλὸ ὁμαδικὸ παραθερισμὸ ἢ τὴν ἀναψυχὴ ὁμάδων ἢ ἰδιωτῶν.

Παρακάτω ἐξετάζουμε τίς παιδικὲς ἐξοχὲς ἢ κατασκηνώσεις τῆς πρώτης μορφῆς, ἐκεῖνες δηλαδὴ ποῦ, παράλληλα μὲ τὸ σωματικὸ ξεκούρασμα, προσφέρουν στὰ παιδιά καί μιὰ ψυχικὴ καί πνευματικὴ τόνωσι, ὅπου, μὲ ἄλλα λόγια, ἀσκεῖται ἀγωγή. Θὰ περιοριστοῦμε ἐπίσης μονάχα στίς κατασκηνώσεις ἢ τίς παιδικὲς ἐξοχὲς ποὺ κατασκηνωταὶ καί μέτοχοί τους εἶναι παιδιά ἢ νέοι (ἀμφοτέρων τῶν φύλων) γιὰτὶ μονάχα στίς περιπτώσεις αὐτῆς, ὅπως εἶναι φυσικό, μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἀγωγή.

(1) Περί τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν φύσιν καί περὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἐφ' ὅσον ἐντάσσεται ἱεραρχικά στὴν κλιμάκωσι τῶν ἀξιῶν ἐν γένει, βλέπε: «Towards a Christian Civilization», ἔκδοσις «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», Ἀθῆναι 1951 § 70 σελ. 122-23, Ἀρ. Ἀσπιώτη «Ἡ ὑγεία, ἡ ἀσθένεια καί ἡ ψυχὴ τοῦ ἐφήβου», ἔκδ. τοῦ «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καί Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς», Ἀθῆναι 1952 σελ. 31-38, τὸ ὁ ἴδιον «Ἐφηβος καί Κοινωνία» ἔκδ. τοῦ «Ἰνστιτούτου κλπ.» Ἀθῆναι 1952, σελ. 72-74, Ν. Βαλασάκη «Ἐνα μεγάλο σύγχρονο πρόβλημα: Ἡ ψυχαγωγία», «Ἀκτίνας» 1947 σελ. 246 ἐπόμε. καί Δ. Α. Χριστοφίδου «Ὁ ὀργανωμένος ἐκδρομισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα», «Ἀκτίνας» 1952 σελ. 275 καί ὑποσημειώσεις 2, 3 καί 4, ὅπου καί σχετικὰ παραπομπάι.

Θὰ ἐξετάσουμε παρακάτω πῶς ἐξελιχθῆ ἱστορικά ὁ θεσμός τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν ἢ κατασκηνώσεων στήν Ἑλλάδα καί πῶς ἐμφανίζεται κυρίως μεταπολεμικῶς. Κύριοι πόλοι τοῦ θεσμοῦ εἶναι οἱ μαθητικὲς κατασκηνώσεις τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καί οἱ παιδικὲς ἐξοχὲς τοῦ ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας, μὲ φετεινὴ κίνησι κατασκηνωτῶν πάνω ἀπὸ 100.000 παιδιά. Ἀφοῦ δὲ ἐξετάσουμε ἐν συντομίᾳ καί τίς ἄλλες κατασκηνητικὲς προσπάθειες στὴ χώρα μας, θ' ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ «δεοντολογικὸ» τῶν κατασκηνώσεων, δηλαδὴ μὲ ποῖο τρόπο ἢ κατασκήνωσις θὰ μπορῆσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν προορισμὸ τῆς, ν' ἀποτελέσῃ δηλαδὴ κι' αὐτὴ ἕνα παράγοντα γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς καλυτέρου μέλλοντος γιὰ τὴ χώρα μας καί γιὰ ὁλόκληρο τὸν κόσμον.

★

Ἡ πρώτη παιδικὴ ἐξοχὴ στήν Ἑλλάδα ἰδρύθη στὴ Βουλιαγμένη τὸ 1911 μὲ πρωτοβουλία τῆς Σοφίας Σλημαν. Γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐπρόκειτο περὶ μεγάλης προσπάθειας, ποὺ συνεχίσθη μέχρι τοῦ 1916. Παράλληλα, τὸ 1912, ὀργανώθη ἡ πρώτη κατασκήνωσις Ἑλλήνων Προσκόπων στὸ δάσος τῆς Μαγκουφάνας, προσπάθεια ποὺ συνεχίσθη ἀπὸ τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, μέχρι σήμερα. Ἠκολούθησε στήν ὀργάνωσι παιδικῶν κατασκηνώσεων τὸ Πατριωτικὸν Ἰδρυμα καί ἡ Χ.Α.Ν., ποὺ συνεχίζουν, ὅπως θὰ δοῦμε, τὴν κατασκηνωτικὴν τὴν ἐργασίαν. Ἰδιαιτέρη ὄμως ὤθησι γιὰ τὴν ὀργάνωσι παιδικῶν ἐξοχῶν ἢ κατασκηνώσεων ἔβωσεν ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, μὲ τοὺς κοινωνικοὺς λόγους ποὺ ἐδημιούργησε γύρω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ. Ἡ κίνησι γιὰ τὴν ὀργάνωσι κατασκηνώσεων συνεχίσθη μέχρι τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, μὲ κυριωτέρους φορεῖς τῆς τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α., τὴν Χ.Α.Ν., τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων καί μερικὲς ἄλλες ὀργανώσεις. Στὸν πόλεμον καί κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐχθρικής κατοχῆς, ὅπως ἦταν φυσικό, περιορίσθη σημαντικὰ ὁ θεσμός, λόγω τῶν συνθηκῶν ποὺ ἐδημιουργήθησαν καί παρ' ὅσον οἱ ἀνάγκες τῶν παιδιῶν καί τῆς νεολαίας, ὑλικὲς καί ἠθικὲς, ἦσαν μεγαλύτερες.

Μεταπολεμικῶς ὁ θεσμός τῶν κατασκηνώσεων ἄρχισε ν' ἀναζωογονηταί, στὰ τελευταία δὲ χρόνια ἀνεπτύχθη τόσο ὅσο ποτὲ ἄλλοτε προπολεμικῶς, προοδεύει δὲ κάθε χρόνον καί πιὸ πολὺ, ὥστε νὰ δημι-

ουργούνται συνεχῶς προβλήματα ὑλικοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐμπύχου ὑλικοῦ γὰ στελέχη. Τὸ ὑπουργεῖον Κοινωνικῆς Προνοίας ἀπὸ τὸ 1945 καὶ τὸ ὑπουργεῖον Παιδείας ἀπὸ τὸ 1946 κατενόησαν τὴν τεραστία μορφωτικὴ καὶ ἠθικὴ σημασίαν, παράπλευρα μὲ τὴν ὑλικήν, τοῦ θεσμοῦ τῶν παιδικῶν κατασκηνώσεων καὶ ἐργάσθησαν, καθένα χωριστά, γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐδραίωσιν τοῦ. Σήμερα τὰ δυὸ αὐτὰ ὑπουργεῖα εἶναι οἱ κύριοι φορεῖς τῆς κατασκηνωτικῆς ἐργασίας ἐστὶν Ἑλλάδα, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, τοῦλάχιστον ἀπὸ ἄποψιν ὄγκου, χωρὶς νὰ παύουν νὰ εἶναι σοβαροὶ φορεῖς καὶ ἄλλοι ὄργανισμοὶ (πρόσκοποι, ὄδηγοι, συνεργαζόμενα χριστ. σωματεία κ. ἄ.).

★

Οἱ παιδικὲς ἐξοχὲς ἢ αἱ κατασκηνώσεις ἰδρύνονται εἴτε σὲ ὄρεινὴ κατάλληλη τοποθεσία ἢ σὲ παραθαλάσσιον μέρος, συνήθως σὲ πευκοφυττὴ τοποθεσία. Οἱ ἐγκαταστάσεις μπορεῖ νὰ εἶναι μόνιμες, ἡμιμόνιμες ἢ καὶ νὰ μὴ ὑπάρχουν καθόλου καὶ νὰ δημιουργοῦνται ἐκάστοτε (ὅπως στὶς προσκοτικῆς κατασκηνώσεις). Οἱ μόνιμες ἐγκαταστάσεις περιλαμβάνουν συνήθως κτίρια ἢ ὑπόστεγα γιὰ τραπεζαρίες, ἄλλους κοινοχρήστους χώρους, ἀποθήκες, γραφεῖα διευθύνσεως καὶ διαχειρίσεως, κουζίνας κλπ., καθὼς καὶ, ἐνδεχομένως, ὄδραυλικὲς καὶ ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεις. Πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν κτισμένα σπιτάκια ἢ περίπτερα γιὰ ὕπνωτήρια, τὶς πιὸ πολλὰς φορὲς ὅμως χρησιμοποιοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν σκηνές. Στὸ κέντρο τῶν ἐγκαταστάσεων ἀφίνεται συνήθως ἕνας κενὸς χώρος, στὴν πλατεία, στὸ κέντρον τῆς ὁποίας εἶναι σημερινὴ ἢ σημαία. Στὸν ἄκρον αὐτὸ γίνονται οἱ διάφορες κοινὲς συγκεντρώσεις, γιορτές, ὁμαδικὴ φυσικογυμναστικὴ κλπ., καθὼς καὶ ἡ ἔπαρσις καὶ ἡ ὑποστολὴ τῆς σημαίας. Οἱ σκηνές ἢ οἱ ἄλλες ἐγκαταστάσεις εἶναι σημεῖα γύρω, ἀνάλογα μὲ τὴν τοπογραφίαν, μὲ τὴν σκηνὴ ἢ τὸ κατάλυμα τοῦ ἀρχηγοῦ σὲ περιθώριον καὶ ἐπίκαιρον θέσιν. Ἀνάλογα μὲ τὴν κατασκηνώσιν ὑπάρχουν χώροι γιὰ τὶς διάφορες ἀθλοπαιδιὰς (βόλεῦ μπάλλ, μπάσκει μπάλλ) ἢ ἄλλα σπόρ, χώρος γιὰ μικρότερες συγκεντρώσεις, γιὰ ἄναμμα κατασκηνωτικῆς πυρᾶς κλπ. Σ' ὅλες ἐπίσης τὶς κατασκηνώσεις στήνεται σὲ μίαν ἀπόμερν γωνίαν ὁ θωμὸς ἢ τὸ προσευχητᾶριον, ὅπου γίνεται ἡ πρωΐνῃ καὶ ἡ ἑσπερινὴ προσευχὴ, ἐνδεχομένως δὲ καὶ ὑπαίθρια λειτουργία μίαν ἢ δυὸ φορὲς σὲ κάθε κατασκηνωτικὴ περίοδον.

Τῆς κατασκηνώσεως προίσταται ὁ ἀρχηγός, βοηθοῦμενος ἐνδεχομένως ἀπὸ ἕ-

να ἢ περισσότερούς ὑπαρχηγούς. Τὰ παιδιά εἶναι διηρημένα σὲ κοινότητες, ἀπὸ 30-40 παιδιά ἐκάστη, τῶν ὁποίων προίσταται ὁ κοινοτάρχης. Οἱ κοινότητες ὑποδιαιροῦνται σὲ 3-4 ὁμάδες, ἀπὸ 8-12 παιδιά ἢ κάθε μίαν, τῶν ὁποίων προίσταται ὁ ὁμαδάρχης. Ὁ ὁμαδάρχης παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ τὰ παιδιά, πηλαγιάζει στὴν ἴδια σκηνὴ μὲ τὸν ὁμαδάρχη, τὰ βοηθεῖ στὴ ζωὴ τους παίξει μὲ τὸν ὁμαδάρχη, καὶ γενικὰ εἶναι στενὸς φίλος καὶ σύντροφός τους. Οἱ κοινοτάρχες παρακολουθοῦν τὶς ὁμάδες πὸ θρίσκονται στὴ δικαιοδοσίαν τους, ἔχοντας τὴν σκηνὴν τους στὴν περιοχὴ τῶν σκηνῶν τῶν ὁμαδῶν. Συνήθως κάθε ὁμάδα διαθέτει μιὰν σκηνὴν. Ὁ ἀρχηγὸς ἔχει τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς κατασκηνώσεως, ἐλέγχει, ἐποπτεύει καὶ καθοδηγεῖ τοὺς πάντας καὶ δίδει μὲ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν παρουσίαν του τὸν τόνο καὶ τὸ ρυθμὸν σ' ὁλόκληρην τὴν κατασκηνώσιν⁽²⁾.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν, τοὺς ὑπαρχηγούς καὶ τὰ λοιπὰ στελέχη τῆς κατασκηνώσεως, τῶν ὁποίων τὰ καθήκοντα καθορίζονται ἐκάστοτε ἀπὸ τὸν νόμον, τοὺς κανονισμοὺς τῶν κατασκηνώσεων καὶ ἀπὸ ἄλλα κριτήρια⁽³⁾, σὲ κάθε κατασκηνώσιν ὑπάρχει ὁ διαχειριστής, ὁ ἀποθηκάρσιος καὶ τὸ ἐργατικὸ προσωπικόν (μάγειρος, καθαρίστρις). Σὲ ὀρισμέναις κατασκηνώσεσι (προσκοπικῆς κλπ.) τὰ καθήκοντα αὐτὰ ἐπωμίζονται οἱ ἴδιοι οἱ κατασκηνωταί. Ἐπίσης ἀπαραίτητος στὴν κατασκηνώσιν εἶναι ὁ ἰατρός, μὲ μίαν ἢ δυὸ ἀδελφές καὶ μὲ ἐγκαταστάσι ἰατροῦ καὶ ἀναρρωτηρίου. Σὲ ὀρισμέναις κατασκηνώσεσι ἡ ἱατρικὴ ὑπηρεσία εἶναι τόσο καλὰ ὀργανωμένη, ὥστε ν' ἀποτελῇ σχεδὸν ἕνα μικρὸ νοσοκομεῖον, σὲ ἄλλαις ὅμως περιορίζεται κυρίως στὶς πρῶτες βοήθειαις

(2) Βλ. Ὑπουργεῖον Κοινωνικῆς Προνοίας «Ἐσσηρικὸς Κανονισμὸς Παιδικῶν Ἐξοχῶν καὶ Κατασκηνώσεων», Ἀθήναι 1949 σελ. 7-9, «Δελτίον Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» 1950 ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἀρχηγὸς τῆς κατασκηνώσεως» σελ. 81-85, ὅπου λεπτομερῆς ἀνάπτυξις τοῦ θέματος.

(3) Διὰ τὰ στελέχη τῶν κατασκηνώσεων καὶ τὰ καθήκοντά των βλ. Ὑπουργεῖον Προνοίας ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 9 καὶ ἐπομ. καὶ ἄρθρον «Τὰ στελέχη τῆς κατασκηνώσεως» εἰς τὸ «Δελτίον Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν», 1951 σελ. 65-68. Ἐπίσης πρβλ. Ἀπόψεις «Ἀκτίνων» 1949 σελ. 344. Διὰ τὴν κατάρτισιν κατασκηνωτικῶν στελεχῶν λειτουργῶν, κατὰ τὴν ἀνοξίαν, ἐιδικῆς σχολῆς στελεχῶν, τὸσον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας ὅσον καὶ εἰς ἄλλους ὀργανισμοὺς, πὸ διοργανῶν κατασκηνώσεσι (πρόσκοποι, κατασκηνώσεις Σ.Χ.Σ., Χ.Α.Ν.).

καί νοσηλεία σέ ἑλαφρῆς περιπτώσεις. Πάντως σέ κάθε βαρύτερη περίπτωσι ὁ γαστρός μεριμνᾷ γιά τήν μεταφορά τοῦ ἀσθενοῦς στήν πόλι ἢ στό πλησιέστερο νοσοκομεῖο.

Οἱ κατασκηνώσεις διαρκοῦν, ἀναλόγως, ἀπό 15-30 μέρες, σπανιώτερα δέ λιγώτερες ἢ πὺ πολλῆς. Σέ κάθε κατασκηνωτική περίοδο (γιατί σέ κάθε ἐγκατάστασι φιλοξενοῦνται διαδοχικά 2, 3 καί 4 ομάδες παιδιῶν) μέτεχουν εἴτε ἀγόρια καί κορίτσια μικτά, μέχρις ἡλικίας 9-10 ἐτῶν, εἴτε χωριστά ἀγόρια καί χωριστά κορίτσια. Λαμβάνεται πρόνοια σέ κάθε κατασκηνωτική ομάδα νά εἶναι παιδιά περίπου τῆς ἴδιας ἡλικίας ἢ μὲ μικρῆς διαφοράς, μολοντί αὐτό δέν ἐπιτυγχάνεται πάντα εὐκολά. Πάντως ἡ ἡλικία λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν στό σχηματισμό τῶν ομάδων καί τῶν κοινοτήτων.

Κάθε κατασκηνωτική ομάδα περιλαμβάνει ἀπό 50-300 περίπου παιδιά. Ὅταν τὰ παιδιά εἶναι πολλά, τότε χωρίζονται σέ δυο τμήματα, μὲ ὑπαρχήνους ἐπικεφαλῆς καί μὲ ἀνάστατη ἄρχη τὸν ἀρχηγό.

Τὰ στελέχη, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἀρχηγοῦ, εἶναι ἄνδρες μὲν σέ ἀγόρια πέραν ὠριμῆς ἡλικίας (10-12 ἐτῶν), γυναῖκες δέ στή κορίτσια καί στή μικρῆς ἡλικίας ἀγόρια. Ὁ κανὼν ὅμως αὐτὸς ἔχει τίς ἐξαιρέσεις του. Ὅταν ἀρχηγὸς εἶναι γυναίκα, λαμβάνεται φροντίδα καί τὰ ἄλλα στελέχη νᾶναι γυναῖκες. Ὁ διαχειριστής, ὁ ἀποθηκάριος, ὁ γαστρός καί τὸ κατώτερο προσωπικὸ δέν ὑπάγονται στόν κανόνα αὐτό. Οἱ ὀμαδάρχες εἶναι γυναῖκες ἀπαραιτήτως γιά τὰ κορίτσια κάθε ἡλικίας, γιά τὰ ἀγόρια δέ ὅταν δέν ὑπερβαίνουν ὠριμῆς ἡλικίας (10-12 ἐτῶν).

Στήν κατασκηνώσει ἐφαρμόζεται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον αὐστηρῶς, ἓνα ἡμερήσιο πρόγραμμα, πού διαφέρει κατὰ τίς περιστάσεις. Συνήθως γίνεται ἔγερσις νωρὶς τὸ πρωί, ἀκολουθεῖ ὀλιγόλεπτη πρωινή γυμναστική, προσωπικὴ καθαριότης κλπ. Ὑστερα γίνεται, παρουσίᾳ ὄλων τῶν παιδιῶν, ἔπαρσις τῆς σημαίας, προσευχή, ἀναφορά καί ἀκολουθεῖ τὸ πρωῖνὸ ρόφημα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν τακτοποίησι τῶν σκηνῶν καί ἄλλες σχετικῆς ἐργασίας δίδεται τὸ πρόγευμα κ' ὕστερα ἀκολουθοῦν διάφορες ἀσχολίες, ἀνάλογα μὲ τὴν κατασκηνώσει (ἀναγνωστήριον, μελέτη Ἀγίας Γραφῆς, σύντομες ὀμιλίαι, συζητήσεις κατὰ κύκλους, ἑλαφρὰ σπὸρ κλπ.). Ὑστερα ἀκολουθεῖ στίς παραθαλάσσιες κατασκηνώσεις θαλάσσιο μπάνιο, στίς χερσαῖες δέ περίπατος, μικρὴ πεζοπορία ἢ λουτρό, ἀνάλογως. Τὸ μεσημέρι γίνεται τὸ γεῦμα καί ἀκολουθεῖ ἀνάπαυσις 2-3 ὥρων. Μὲ τὴν ἀπογευματινὴ ἔγερσι δίδεται τὸ πρόδειπνον κ' ἀκολουθεῖ, κατὰ

κατασκηνώσεις, ἑλεύθερη ὥρα, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας τὰ παιδιά ἀσχολοῦνται μὲ ὅ,τι θέλουν, ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψί τῶν ὀμαδάρχων (σπὸρ, ἀνάγνωσι βιβλίων, ἀλληλογραφία, παγνίδια κλπ.). Τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθέρως ὥρας, πού συνδέεται μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ συνδυασμοῦ ἐλευθερίας καί πειθαρχίας, ἀπασχόλησε πολὺ τοὺς ὀργανωτὰς κατασκηνώσεων, γιατί συνδέεται μὲ τὸ γενικότερον ζήτημα τοῦ συνδυασμοῦ πειθαρχίας καί ἐλευθερίας. Τὴν ἑλεύθερη ὥρα ἀκολουθεῖ ἡ ὑποστολή τῆς σημαίας, ἂν ὑπάρχη δὲ καιρὸς σύντομοι περίπατοι, προετοιμασία τῆς βραδυνῆς ψυχαγωγίας κλπ. Νωρὶς τὸ θράδυ δίδεται τὸ δείπνον, ἀκολουθεῖ δὲ ἡ βραδυνὴ κοινὴ ψυχαγωγία, μὲ καλλιτεχνικὸ πρόγραμμα, διηγήσεις, κατασκηνωτικὴ πρόβῃ ἢ ἀνάλογο θέαμα, πού κρατᾷ μία ὡς μίαιμιση ὥρα. Ὑστερα γίνεται ἡ βραδυνὴ προσευχή καί ἡ κατάκλισις, πού τὴν ἀκολουθεῖ τὸ σιωπητήριον. Στίς πὺ πολλῆς κατασκηνώσεις σιωπητήριον σημαίνει μετὰ ξὺ 9.30-10.30 μ.μ. Ἡ πρωινή ἔγερσις, ἀνάλογως, γίνεται ἀπὸ 6.30-7.30 π.μ. Τὸ θράδυ τὰ ἀνώτερα στελέχη τῆς κατασκηνώσεως ἔχουν συναντήσεις μὲ σκοπὸ τὴν συζήτησιν πάνω στό ἀπασχολοῦντα τὴν κατασκηνώσει προβλήματα, τὴν προετοιμασία τοῦ προγράμματος τῆς ἐπομένης καί ἄλλα ὀργανωτικὰ ζητήματα. Κάποτε, κατὰ τίς περιστάσεις, τὰ στελέχη μποροῦν νὰ ἔχουν καί βραδυνὴ δική τους ψυχαγωγία, ἐφ' ὅσον δέν διαταράσσεται ἡ ἡσυχία τῆς κατασκηνώσεως. Ἐπίσης τὰ θράδυα γίνονται ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ καί τὰ ἀνώτερα στελέχη ἐπιθεώρησις καί ἐμπειρία στίς σκηνῆς καί τὸν κατασκηνωτικὸν χῶρον ἐν γένει γιά νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν ἡ νυκτερινὴ ἀνάπαυσι εἶναι ἀδιατάρακτη.

Σ' ὄλες τίς κατασκηνώσεις καί τίς παιδικῆς ἔξοχῆς τοῦ τύπου πού μᾶς ἀπασχολεῖ καταβάλλεται, παράλληλα μὲ τὸ σωματικὸ ἐξοκύρασμα, τὴν τόνωσι τοῦ ὀργανισμοῦ καί τὴν ψυχαγωγία, καί μίαι προσπάθεια γιά τὴν πνευματικὴ καί ἠθικὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Ἡ κατασκηνώσει, μὲ τὴν ὀμαδικὴ ζωὴ στό ὑπαίθριον, προσφέρεται λαμπρὰ γιά τὴν ἀγωγή. Μὲ εἰδικῆς ὀμιλίαις, μὰ κυρίως μὲ τὴν προσωπικότητα καί τὸ προσωπικὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχηγοῦ καί τῶν στελεχῶν καί μὲ τὸ ὄλο πρόγραμμα ἐπιχειρεῖται, μὲ μεγάλη ἢ μικρότερη ἐπιτυχία ἀναλόγως, ἡ ἠθικὴ τόνωσι καί ἐξύψωσι τοῦ παιδιοῦ. Τοῦ ἀναπτύσσονται οἱ κοινωνικῆς ἀρετῆς, ἡ πρωτοβουλία, ἡ αὐτενέργεια, ἡ ἐξυπηρετικότης, τὸ ὀμαδικὸ πνεῦμα καί ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας. Καταπολεμοῦνται τυχὸν ἐλαττώματα, σάν ὁ ἐγωϊσμός, οἱ διάφορες ἰδιοτροπίαι, ἡ τάσι πρὸς μόνωσι κλπ. Παρακινοῦνται καί ἐνθαρρύνονται τὰ παι-

διά σέ κοινωνική εργασία, σέ αυτοσεβασμό καί ἀλληλοσεβασμό, καταβάλλεται δέ γενικῶς μέριμνα νά ἐνσταλαχθοῦν στά παιδιά τὰ ἰδανικά τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀξίες.

★

Αἱ μαθητικαὶ κατασκηνώσεις τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ἀποτελοῦν, ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ καὶ ὄγκου, τὴν σημαντικώτερη κατασκηνωτικὴ προσπάθεια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διετέθησαν ἐφέτος τὸ καλοκαίρι περίπου 27 δισεκατομμύρια δραχμῶν ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸν γιὰ τὴ λειτουργία των, διαθετὸν δὲ μόνιμες καὶ ἡμιμόνιμες ἐγκαταστάσεις σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄφθονο κατασκηνωτικὸ ὑλικό. Ὡς ἀνώτερα στελέχη χρησιμοποιοῦνται ἐκπαιδευτικοί. Φέτος ἐλειτούργησαν πᾶνω ἀπὸ 130 κατασκηνώσεις σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, μὲ συνολικὴ συμμετοχὴ μαθητῶν καὶ μαθητριῶν (σὲ τρεῖς κατασκηνωτικὲς περιόδους ἀπὸ 4 ἑβδομάδες ἢ κάθε μιά) περίπου 60.000 παιδιῶν. Οἱ μαθητικὲς κατασκηνώσεις ὑπάγονται εἰς τὴν Διεύθυνσιν Σχολικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, κατανέμονται δὲ κατὰ ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας, μὲ διοικητικὸ προϊστάμενον τὸν οἰκείον ἐπιθεωρητήν.

Οἱ μαθητικὲς κατασκηνώσεις ἤρχισαν τὴ λειτουργία τους ἀπὸ τὴν πολεμικὴν περίοδο, παράλληλα μὲ τὸν θεσμὸν τῶν Μαθητικῶν Συσσιτίων, κυρίως ὁμῶς ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐδραϊώθησαν ἀπὸ τὸ 1946 καὶ ἐφεξῆς. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1946 ἐλειτούργησαν 11 κατασκηνώσεις, τὸ 1947 18, τὸ 1948 54, τὸ 1949 56, τὸ 1950 101 καὶ τὸ 1951 113. Ἡ πρόοδος μὲ κάθε παρερχόμενον χρόνον εἶναι καταφανής. Ἀπὸ διετίας στέλλονται εἰς τὰς μαθητικὲς κατασκηνώσεις παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μόνον, ἀποκλεισθέντων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν τῶν Γυμνασίων. Μονάχα σὲ μερικὰς περιφέρειας τῆς Βορείου Ἑλλάδος στέλλονται μαθητὰ Γυμνασίων. Ὁ λόγος εἶναι γιὰτὶ ἐκρίθη πὼς ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀνάγκη νά προστατευθοῦν, σωματικὰ καὶ ψυχικὰ, τὰ παιδιά ἡλικίας 6-12 ἐτῶν, μιά καὶ δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα νά γενικευθῇ ἡ προστασία σὲ ὅλα τὰ σχολικῆς ἡλικίας παιδιά.

Στὴν πρώτη μεταπελευθερωτικὴν περίοδο τῆς λειτουργίας των αἱ μαθητικαὶ κατασκηνώσεις ὑπεστηρίχθησαν εἰς εἶδη καὶ τροφίμα ἀπὸ τὸν Διεθνή Ὀργανισμὸν Περιθάλψεως τοῦ Παιδιοῦ (UNICEF). Στὶς μαθητικὲς κατασκηνώσεις στέλλονται μαθητὰ καὶ μαθήτρια τῶν Δημοτικῶν Σχολείων (χωριστὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια), κατὰ προτίμησιν τὰ ἄπορα καὶ τὰ ἔχοντα ἀνάγκην ἐξοχῆς παιδιά, μετὰ ἐξακρίβωσιν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους σχολιά-

τρων. Ἡ λειτουργία τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων κρίνεται γενικῶς ὡς ἱκανοποιητικὴ, παρ' ὅλον πὸς ἀναγνωρίζεται πὼς χρειάζεται περαιτέρω ἀνάπτυξις των γιὰ νά περιλάβουν ὅσο τὸ δυνατόν πῶς πολλὰ παιδιά καὶ νά βελτιωθῇ τὸ ἔμψυχο ὑλικό, ἰδίως στὰ κατώτερα στελέχη. Τὸ πρόβλημα ἂν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι οἱ καλύτεροι γιὰ ν' ἀναλάβουν τὴν ἀρχηγία καὶ ὡς στελέχη κατασκηνώσεων συζητεῖται εὐρύτατα στοὺς κατασκηνωτικούς κύκλους, δὲν εἶναι εὐκόλο δὲ νά λάθῃ κανένας κατηγορηματικὴ θέσι στοὺς ζήτημα.

Στὴν περιφέρειαν τῆς πρωτεύουσας αἱ μαθητικαὶ ἐγκαταστάσεις εἶναι ἐγκατεστημέναι στὸ Ζουμπέρι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, στὴ Πεντέλη καὶ στὴ Φανερωμένη τῆς Σαλαμίνας. Ἀρχηγοί, ὑπαρχηγοί, κοινοτάρχαι, διαχειρισταὶ καὶ ἀποθηκάριοι εἶναι ὅλοι τους ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐκπαιδευτικοί, πῶς συγκεκριμένα δὲ δημοδιδάσκαλοι καὶ δημοδιδασκάλισσαι, τὰ κατώτερα στελέχη δὲ κορίτσια πὸς φοίτησαν σὲ σχολὰς κατασκηνωτικῶν στελεχῶν(4).

Στὶς μαθητικὲς κατασκηνώσεις ὑπάγονται καὶ αἱ σχετικαὶ ἐγκαταστάσεις τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας στὸ Μαρούσι γιὰ τὴ φιλοξενία μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Γυμνασίων τοῦ ἀλυτρώτου καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, πὸς ἔρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα γιὰ ἐκπαιδευτικὲς ἐκδρομὰς. Φέτος φιλοξενήθησαν εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις αὐτῆς μαθητὰ καὶ μαθήτρια Γυμνασίων τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ζωὴ ὁμῶς ἐκεῖ τῶν παιδιῶν αὐτῶν, λόγῳ τοῦ ἰδιαίχτου χαρακτήρος τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐκδρομῶν των, δὲν εἶναι κατασκηνωτικὴ, περιορίζονται δὲ μόνον στὴ στέγασιν καὶ τὸ σσασίτο.

★

Ἐνας ἄλλος μεγάλος τομεὺς κατασκηνωτικῆς ἐργασίας εἶναι αἱ παιδικαὶ ἐξοχαὶ τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας. Τὸ κράτος διέθεσε φέτος τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸν 14.500.000.000 δραχμῶν γιὰ τὴν λειτουργία τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν, καὶ ἐπὶ πλεόν τὸ I. K. A. διέθεσεν ἀκόμα ἕνα δισεκατομμύριο. Στὶς παιδικὲς ἐξοχὰς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας μετέσχον φέτος περίπου 50.000 παιδιά ἐν συνόλῳ. Στὶς ἐξοχὰς

(4) Διὰ τὰς μαθητικὰς κατασκηνώσεις βλέπε λεπτομερεῖς πληροφορίας εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Μαθητικῶν Συσσιτίων καὶ Ἐξοχῶν «Αἱ μαθητικαὶ κατασκηνώσεις τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας». Ἀθήνα, 1951, ὅσον καὶ κρίσις διαφόρων ἐπιστήμων καὶ ἐκπαιδευτικῶν καὶ συμπεράσματα ἐπὶ τῆς λειτουργίας των.

αὐτὲς μετέχουν: α) Παιδιά ἄπορα 7—14 ἐτῶν, ἀγόρια καὶ κορίτσια πῶν παρακολουθοῦνται ἀπὸ τὰ ἱατρεῖα τῶν Κέντρων Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ κρίνονται ὡς ὑποπτικὰ ἀδενοπαθειᾶς καὶ ἔχοντα ἀνάγκην ἐξοχῆς καὶ β) Παιδιά 14—19 ἐτῶν ἐργαζόμενα, ἀγόρια καὶ κορίτσια, καθὼς καὶ μαθηταὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ τεχνικῶν σχολῶν. Τὰ παιδιά τῆς πρώτης κατηγορίας πηγαίνουν σὲ μικτὲς κατασκηνώσεις μέχρις ἡλικίας 9—10 ἐτῶν, σὲ χωριστὰς δὲ τὰ μεγαλύτερα. Τὸ ἴδιο σὲ χωριστὰς ἐξοχὰς πᾶνε τὰ ἐργαζόμενα παιδιά τῆς δευτέρας κατηγορίας. Τὰ παιδιά τῆς πρώτης κατηγορίας περνοῦν στὴν ἐξοχὴ 4 βδομάδες, τὰ ἐργαζόμενα ὅμως τῆς δευτέρας κατηγορίας μόναν 15 μέρες, ὅσες δηλαδὴ διαρκεῖ ἡ ἐτήσια ἀδεία τῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας ἀναθέτει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα του κατασκηνώσεων εἴτε στὰ κατὰ τόπους Κέντρα Κοινωνικῆς Προνοίας του, εἴτε σὲ ἄλλους ὀργανισμούς, στοὺς ὁποίους παρέχει τὰ χρηματικὰ μέσα, τὸ κατασκευαστικὸ ὕλικόν καὶ, τίς πιὸ πολλές φορές, τὰ κατασκευαστικὰ στελέχη. Τέτοιοι ὀργανισμοὶ στοὺς ὁποίους ἀνετέθη φέτος ἡ ὀργάνωσις παιδικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων εἶναι τὸ Πατριωτικὸν Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α.), ἡ Λέσχη Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ καὶ ἡ Λέσχη Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ. Σὲ παλαιότερη ἐποχὴ τέτοιοι ὀργανισμοὶ ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ὡς ἐντολεῖς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας ἦσαν τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων, τὸ Σῶμα Ἑλληνίδων Ὀδηγῶν κ.ἄ.

Τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας ἀνεγνώρισε τὴ μεγάλη κοινωνικὴ καὶ μορφωτικὴ σημασίαν τοῦ θεσμοῦ τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν ἀπὸ τὸ 1945, ἔκτοτε δὲ καταβάλλει διαρκῶς καὶ μεγαλύτερη προσπάθεια γιὰ τὴν αὐξήσιν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τὴν βελτίωσιν ποιοτικὰ τὰ στελέχη του ποὺ ἢ προέρχονται ἀπὸ τίς σχολὰς στελεχῶν τοῦ Ὑπουργείου, ποὺ λειτουργοῦν κάθε ἀνοιξί, ἢ εἶναι τὰ ἐτοίμα στελέχη τῶν διαφόρων ἐντολεῶν τοῦ Ὑπουργείου ὀργανισμῶν.

Στὶς παιδικὰς ἐξοχὰς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας στέλλουν παιδιά καὶ τὸ Ι.Κ.Α., καταβάλλοντας μέρος τῶν δαπανῶν γιὰ τὰ παιδιά τῶν ἠσφαλισμένων του, ἢ «Ἐργατικὴ Ἑστία», ποὺ ἄλλοτε εἶχε δικὰς τῆς κατασκηνώσεις μὰ τὰ τελευταῖα χρόνια στέλλει ἐργαζόμενα παιδιά καὶ παιδιά ἐργαζομένων στὶς κατασκηνώσεις τοῦ Ὑπουργείου καταβάλλοντας μέρος τῶν ἐξόδων⁽⁵⁾.

Τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας κατέβαλε καὶ καταβάλλει ἰδιαίτερη προσπάθεια γιὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν συστηματικὴν διάρθρωσιν τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων μὲ τὴν λειτουργίαν τῆς σχολῆς στελεχῶν, μὲ εἰδικὰς ὀμίλιες καὶ διαλέξεις, μὲ ἔκδοσις φυλλαδίων, ὀδηγίων κ.λ.π. «Ὁ Ἐσωτερικὸς κανονισμὸς Παιδικῶν Ἐξοχῶν καὶ Κατασκηνώσεων» τοῦ Ὑπουργείου, ποὺ ἐξεδόθη στὰ 1949, καταβάλλει μίαν ἀξίειταιν προσπάθειαν ἐπιλύσεως τῶν διαφόρων κατασκευαστικῶν προβλημάτων.

Στὴν περιφέρειαν τῆς πρωτεύουσος λειτουργοῦν 15 κατασκηνώσεις, σὲ ἄλλα δὲ 40 κέντρα τῆς χώρας λειτουργοῦν ἐπίσης παιδικὰς ἐξοχὰς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας.

Ἡ προσπάθεια ποὺ καταβάλλει τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. στὸν τομέα τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων ἀξίζει γὰρ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἰδιαίτερα στὸ σημεῖον αὐτό: Τὸ Πατριωτικὸν Ἰδρυμα ἱδρυσεν τὸ πρῶτον κατασκηνώσεις στὰ 1925, συνέχισε δὲ ἔκτοτε τὴν ὀργάνωσιν παιδικῶν κατασκηνώσεων χωρὶς διακοπὴν σχεδόν, παρὰ μόνον τὰ καλοκαίρια τοῦ 1941. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. ὀργάνωσε κατασκηνώσεις στὴν περιοχὴ τῆς πρωτεύουσος ἀκόμα καὶ τοὺς θερινοὺς μῆνας τῶν ἐτῶν 1942, 1943 καὶ 1944. Ἀπὸ τὸ 1945 ἡ κατασκευαστικὴ προσπάθεια τοῦ Ἰδρυματός ὑπῆχθη στὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας, ποὺ χρησιμοποίησε τὸ ἐμπυχο καὶ κατασκευαστικὸ ὕλικόν του στὴν μεγάλην ἐξοχὴν ποὺ ἀνελάμβανε σὲ πανελλήνια κλίμακα. Τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α., ἐκτὸς τῶν ἐγκαταστάσεων ποὺ διαθέτει στὴ Βούλα καὶ τὴν Π. Πεντέλη, ἔχει παραρτήματα σὲ 15 ἀστικὰ κέντρα, μὲ ἀνάλογες μόνιμες ἢ ἡμιμόνιμες ἐγκαταστάσεις. Τὸ Ἰδρυμα ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὰ παιδιά ἡλικίας 7—14 ἐτῶν, ποὺ παρακολουθοῦνται ἀπὸ τὰ εἰδικὰ ἱατρεῖα του. Ἀπὸ τὰ 14½ διεκατομμύρια ποὺ διέθεσε φέτος τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας γιὰ τίς παιδικὰς ἐξοχὰς, τὰ 5½ διεκατομμύρια διετέθησαν γιὰ τὴν λειτουργίαν τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν τοῦ Π.Ι.Κ.Π.Α. Ἀπὸ τὸ ποσὸν δὲ αὐτὸ τὸ 1½ διεκατομμύριον διετέθη ἀπὸ τὸν ἰδιαιτέρου προϋπολογισμὸν τοῦ Ἰδρυματος.

Ἐκτὸς τῶν παιδιῶν αὐτῶν τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. φιλοξένησε περίσιν στὴ Βούλα ἄπορα Ἑλληνόπουλα ἀπὸ τὴν Κύπρον, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Γαλλίαν, τέτοια δὲ Ἑλληνόπουλα φιλοξένησε καὶ φέτος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, κυρίως γιὰ λόγους ἐθνικοῦς, ἐκδηλώνοντας ἔτι τὴν στοργὴν τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἑλληνόπουλα τοῦ ἀλυτρώτου καὶ τοῦ ξέω Ἑλληνισμοῦ.

(5) Διὰ τὰς κατασκηνώσεις τῆς «Ἐργατικῆς Ἑστίας» βλ. Δ. Α. Χριστοφίδης: «Ἡ

Ἐργατικὴ Ἑστία καὶ οἱ Ἐργαζόμενοι», «Ἀκτίνες» Ἀπριλίου 1952 σελ. 159.

Θὰ ἐξετάσουμε τώρα μερικές ἄλλες, ἰδιωτικῆς αὐτῆς, κατασκηνωτικῆς προσπάθειες στὴ γῆρα μας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς προσκοπικῆς καὶ ὀδηγικῆς κατασκηνώσεις. Εἶν' ἀλήθεια πὼς οἱ κατασκηνώσεις αὐτὲς ἔχουν ἕνα ξεχωριστὸ χαρακτήρα, μὴ ἰδιορρυθμία, ποὺ τὶς κάνει νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς ἄλλες κατασκηνώσεις. Πάντως κ' οἱ κατασκηνώσεις αὐτῆς, ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὀργανώσεώς των, ἐπίπτουν στὰ πλαίσια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ.

Τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων ὀργάνωσε τὴν πρώτη του κατασκηνωσιὶν στὸ δάσος τῆς Μαγκουφάνας-Ἀμαρουσίου στὰ 1912, δηλ. δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἱδρυσι τοῦ Σώματος. Ἔκτοτε τὸ Σ.Ε.Π. διοργανώνει κάθε χρόνο διαφορῆς κατασκηνώσεις σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Σῶμα στὸ παρελθὸν ἀνέλαβε δυὸ φορές τὴν ὀργάνωσι τῶν κατασκηνώσεων τοῦ ὑπουργεῖου Κοινωνικῆς Προνοίας, ὡς ἐντολοδόχος του. Φέτος ὅμως μονάχα καθαρῶς προσκοπικῆς κατασκηνώσεως ὀργάνωσε. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν πὼς οἱ παλιὸι πρόσκοποι εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα κατασκηνωτικὰ στελέχη καὶ γιὰ τὴν τεχνικὴ τους κατάρτισι καὶ γιὰ τὸν ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ τους, ποῦναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴν ὀργάνωσι καὶ λειτουργία τῶν κατασκηνώσεων.

Τὸ φετινὸ καλοκαίρι 15.000 περίπου πρόσκοποι ἔλαβαν μέρος σὲ κατασκηνώσεις ποὺ ὀργανώθηκαν κατὰ τόπους. Οἱ πρόσκοποι τῆς περιφέρειας τῆς Ἀττικῆς δὲν κατασκηνώσαν στὴν περιοχὴ τῆς πρωτεύουσῆς μὰ προτίμησαν νὰ ὀργανώσουν κατασκηνώσεις στὴν ὑπαίθρου τῆς Βοιωτίας, τῆς Φωκίδος καὶ τῆς Εὐβοίας. Ὁ λόγος εἶναι πὼς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δίδεται στοὺς πρόσκοπους ἡ εὐκαιρία νὰ βοηθήσουν ἠθικὰ καὶ ὕλικα τοὺς πληθυσμοὺς τῆς ὑπαίθρου, σύμφωνα μ' ἕνα γενικώτερο πρόγραμμα διαφόρων ὀργανώσεων μὲ τὶς ὁποῖες συνεργάζεται τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων.

Πιὸ πολὺ ἐνδιαφέρον στὴν ἀνάλυσι τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς προσκοπικῆς κατασκηνώσεως, ποὺ ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὴ προϋποθέτει ἕνα ἐπίπεδο προσκοπικῆς καὶ τεχνικῆς προεργασίας, ἔχει ἡ ἔκθεσι τοῦ «πνεύματος» τῆς προσκοπικῆς κατασκηνώσεως. Σύμφωνα μὲ τὶς προσκοπικῆς ἀρχές, τὸ πνεῦμα αὐτὸ πηγάζει «ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσι καὶ τὶς παραδόσεις, ἀπὸ τὶς κοινῆς καὶ ὁμόθυμες σκέψεις καὶ πράξεις καὶ τὴν ἔμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἄρθρων τοῦ Προσκοπικοῦ Νόμου»⁽⁶⁾.

(6) Βλ. Ἀ ν τ. Ἀ γ γ. Σ α λ β α ρ ἄ «Προσκοπικῆς Κατασκηνώσεως». Σειρὰ Πύργου Βασιλίσσης Σώματος Ἑλλήνων Προσκόπων. Ἀθήναι 1951, ὅπου πολλῆς πληροφορίας γύρω

Στὶς προσκοπικῆς Κατασκηνώσεις, ὅπως καὶ σ' ὄλες τὶς προσκοπικῆς ἐκδηλώσεις, ἐπικρατεῖ μὴ ἀνώτερη ἀντίληψι καθῆκοντος καὶ χρέους, καταβάλλεται δὲ προσπάθεια ἠθικῆς ἐξυψώσεως τῶν κατασκηνωτῶν, σὰν μιὰ ἔμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ Προσκοπισμοῦ, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ ἐφαρμόσῃ Ἀγωγή μὲ θάθρα τὴν χριστιανικὴ πίστι, τὰ ἑλληνικὰ ἰδανικά, τὶς οικογενειακῆς παραδόσεις καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά τῆς διεθνούς συνεργασίας⁽⁷⁾.

Τὸ Σ.Ε.Π. καταρτίζει κατασκηνωτικὰ στελέχη ἐκ δυὸ κατασκηνωτικῆς του σχολῆς ποὺ λειτουργοῦν τὸν Ἰούνιο καὶ Ἰούλιο στὸν Πύργο Βασιλίσσης καὶ στὸν Πόρο. Μπορεῖ νὰ πη κανένας ὅμως πὼς ὅλη ἡ προσκοπικὴ κατάρτισι περιλαμβάνει καὶ τὴν κατασκηνωτικὴ τέχνη, γιὰ μὲ τὶς κατασκηνώσεις ὁ Προσκοπισμὸς ἐπιδιώκει κατὰ ἕνα κυριώτατο λόγο τὴν ἐκπλήρωσι τῶν σκοπῶν του.

Ἀνάλογη κατασκηνωτικὴ ἐργασία μὲ τὸ Σ.Ε.Π. γίνεται καὶ ἀπὸ τὸ Σῶμα Ἑλληνίδων Ὀδηγῶν. Τὸ φετινὸ καλοκαίρι πραγματοποιήθηκαν 35-40 κατασκηνώσεις Ὀδηγῶν σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Αἱ περιφέρειαι Ἀθηνῶν, βορείου, νοτίου καὶ ἀνατολικῆς Ἀττικῆς κατασκηνῶνουν στὰ Βίλλια καὶ στὸ Σούνιο. Ἐπίσης ὀργάνωσαν φέτος κατασκηνώσεις στὴ Ρόδο καὶ τὴν Κέρκυρα, πρὸς εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν ναυτοδηγῶν. Οἱ ὀδηγικῆς κατασκηνώσεις αὐξάνουν σὲ ἀριθμὸ μὲ τὸν κάθε παρερχόμενον χρόνο, παρὰ τὶς μεγάλες ὕλικες καὶ τεχνικῆς δυσχερείες ποὺ πρέπει ν' ἀντιμετωπισθοῦν. Ἡ ὀδηγικὴ κατασκηνῶσι εἶναι συνέχεια τοῦ ὅλου ὀδηγικοῦ προγράμματος καὶ παίζει κύριον ρόλον στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς, ποὺ εἶναι σκοπὸς τοῦ Ὀδηγισμοῦ. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ «ὕπηρετεῖν», ἡ τήρησι τῆς ὑποσχέσεως, ἡ ἀνάπτυξι τῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρετῶν, ὡστε αἱ ὀδηγοὶ νὰ μπορέσουν νὰ τοποθετηθοῦν σὰν ὀλοκληρωμένα ἄτομα στὴν κοινωνία, γερὰ στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, μποροῦν νὰ ἐπιτευχθοῦν στὴν κατα-

ἀπὸ τὸν τρόπο ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῶν προσκοπικῶν κατασκηνώσεων καθὼς καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατεῖ σ' αὐτῆς.

(7) Διὰ τὸν γενικώτερον πνευματικὸν προανατολισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Προσκοπισμοῦ βλ. Δ η μ. Α. Μ α κ ρ ἰ δ η, συμβούλου Δ.Σ. Σώματος Ἑλλήνων Προσκόπων, «Ὁ Προσκοπισμὸς καὶ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ περιεχόμενον» (ὁμιλία ἐπὶ τῇ 40ετιᾷ τοῦ Σ.Ε.Π.), Σειρὰ Πύργου Βασιλίσσης Σώματος Ἑλλήνων Προσκόπων. Ἀθήναι, 1950 καὶ Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Ἰουνίου 1952 ἄρθρον «Τὸ χριστιανικὸν Πνεῦμα εἰς τὸν προσκοπισμὸν», σελ. 86-89.

σκήνωσι καὶ στὴ ζωὴ τοῦ ὑπαίθρου, ποῦ ἀποτελεῖ μίαν ἰδιαίτην μικρὴν κοινωνίαν παιδιῶν, ποῦ προσφέρει θετικὰ στὴν ἀγωγὴ τοῦ πολίτου⁽⁸⁾.

Ὡς ἔμπρακτῃ ἐκδήλωσι τῶν ὀδηγητικῶν ἀρχῶν πάνω στὸ ζήτημα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ἀπέτελεσεν ἡ κατασκήνωσι τῶν Μεγάλων Ὁδηγῶν στὸ Βατόλακκο, ἓνα κατεστραμμένο χωριὸ τῆς περιοχῆς Γρεβενῶν, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1950, μίαν προσπάθεια ποῦ εἶναι μέσα στὸ ὅλο πρόγραμμα τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδηγισμοῦ. Αἱ Ἑλληνίδες ὀδηγοί, ποῦ κατασκήνωσαν κοντὰ στὸ χωριὸ αὐτό, δὲν περιωρίστηκαν νὰ φτειάξουν μίαν κατασκήνωσι γιὰ τὴν δική των ὠφέλεια, ἠθικὴ καὶ ὕλική, μὰ ἐτέθησαν πρόθυμες στὴν ὑπηρεσίᾳ τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἐνισχύσεως τῶν κατεστραμμένων χωρικῶν. Τὰ κορίτσια χωρίστηκαν σὲ 4 κύκλους ἐργασίας (Ἄτομικῆς καὶ Δημοσίας Ὑγιεινῆς, Βρεφοκομίας καὶ Παιδοκομίας, Ψυχαγωγίας καὶ γιὰ τὴν πρόδοιο τοῦ χωριοῦ) καὶ σ' ὅλο τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς κατασκηνώσεως βρέθηκαν διπλά στὶς ἀνάγκες τῶν χωρικῶν, προσφέροντάς τους κάθε ἠθικὴ καὶ, κατὰ τὸ δυνατόν, ὕλική ἐνίσχυσι, δίνοντάς τους χρήσιμες συμβουλὲς καὶ δημιουργώντας μίαν ἀτμόσφαιρα ἐγκαρδιότητος καὶ ἀγάπης ποῦ μείνουν ἀλησμόνητῃ καὶ στὶς Ὁδηγοὺς καὶ στοὺς χωρικοὺς.

Ἀνάλογη ἐργασία γίνεται καὶ πρὸς τὴν κατεῖνθουσι τῆς υλοθετήσεως κατεστραμμένων χωριῶν καὶ τῆς ἐν γένει ἐνισχύσεως τῆς ὑπαίθρου, στὰ πλαίσια τῆς γενικώτερης ἐξορμήσεως τῶν διαφόρων συνεργαζομένων ὀργανώσεων, στὴν ὁποία μέτεχον προθυμότερα πρόσκοποι καὶ ὀδηγοί⁽⁹⁾.

Τόσον τὸ Σ.Ε.Π. ὅσον καὶ τὸ Σῶμα Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν μετέχουν τακτικὰ σὲ διεθνεῖς προσκοπικὲς καὶ ὀδηγητικὲς κατασκηνώσεις, ἀποκομίζοντας πολὺτιμη κατασκηνωτικὴ πείρα. Ἄξια ἰδιαίτερης ἐξάρσεως εἶναι ἡ ὀργάνωσις, ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὸ Σῶμα Ἑλλήνων Προσκόπων τὸν Διεθνoῦς Τζάμπορι στὸ Διόνυσο, τὸν Αὐγου-

στο τοῦ 1950, μὲ συμμετοχὴ πολλῶν ἐξῶν προσκοπικῶν ομάδων.

Ἐπίσης φέτος τὸν Αὐγουστο τὸ Σ.Ε.Π. μὲ τὴν ἐνίσχυσι τοῦ ὑπουργείου Προνοίας, ὀργάνωσε στὸν Ἅγιον Ἀνδρέα, στὸ Χορτιάτι Θεσσαλονίκης καὶ στὴν Κέρκυρα κατασκηνώσεις προσκόπων τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Ἦρθαν Ἑλληνες πρόσκοποι ἀπὸ τὸ Παρίσι, τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ Κάιρο καὶ τὴν Ἰσραηλία. Εἶναι φανερόν ὅ ἔθνικὸς καὶ παιδαγωγικὸς σκοπὸς τῶν κατασκηνώσεων αὐτῶν.

Μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων στὴν ὀργάνωσι κατασκηνώσεων στὴν Ἑλλάδα εἶναι καὶ ἡ «Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Νέων» (Χ.Α.Ν.). Γιὰ πρώτη φορὰ ἱδρύσε κατασκήνωσι στὰ 1921, στὸν Ἅγιον Ἀνδρέα, ἔκτοτε δὲ συνεχίζει χωρὶς σχεδὸν διακοπὴ τὴν κατασκηνωτικὴ τῆς ἐργασίας. Ἡ ΧΑΝ ἔχει μόνιμες ἐγκαταστάσεις γιὰ κατασκηνώσεις στὴ Φανερωμένη Σαλαμίνας, στὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ Πηλίου καὶ στὴν Κασσάνδρα τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ ἐγκαταστάσεις αὐτὲς διαθέτουν μόνιμα κτίρια, περίπτερα, ἀθλητικὰ γήπεδα, ἐγκαταστάσεις ὑγιεινῆς, ὕδρευσι, ἠλεκτρισμὸ κλπ. Φέτος τὸ καλοκαίρι στάλθηκαν σὲ κάθε μίαν ἀπὸ τὶς κατασκηνώσεις αὐτὲς δύο κατασκηνωτικὲς ομάδες διαδοχικὰ, διαρκείας ἐνὸς μηνὸς ἐκάστη, μὲ συμμετοχὴ ἀγοριῶν, μελῶν τῆς Ὄργανώσεως, ἡλικίας 10-17 ἐτῶν. Ἡ Χ.Α.Ν. διαθέτει ἔμπειρα στελέχη, ποῦ χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης ὡς ἡγετικὰ στοιχεῖα καὶ σὲ ἄλλες ἰδιωτικὲς καὶ κρατικὲς κατασκηνώσεις. Στὶς κατασκηνώσεις τῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θεραπεία τοῦ σώματος, μὲ τὴν καλὴ διατροφή, τὰ σπορ κλπ., καταβάλλεται προσπάθεια γιὰ τὴν χριστιανικὴ διαπαιδαγώγησι τῶν νέων καὶ γιὰ τὴν προετοιμασίαν ἀνθρώπων ἰκανῶν ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ ζωὴ. Στὴν ἱστορίαν τῶν κατασκηνώσεων στὴν Ἑλλάδα, ὀρισμένα, ἰδίως παλαιότερα, στελέχη τῆς Χ.Α.Ν. ἔπαιξαν οὐσιαστικώτατο ρόλο, ἡδὴ δὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ στελέχη αὐτὰ ἀναπτύσσουν γενικώτερη καὶ πολὺ ἐπιτυχηθῆ δρᾶσι στὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν μέσα στὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Κατασκηνώσεις ὀργανώνουν ἐπίσης Δήμοι, Τράπεζες ἢ ἄλλες ἐπιχειρήσεις, σωματεῖα κλπ. Ἄς δοῦμε ἐνδεικτικῶς μερικὲς τέτοιες προσπάθειες.

Ὁ Δήμος Ἀθηναίων ὀργάνωσε φέτος τὸ καλοκαίρι κατασκήνωσι στὸ Ζούμπερι, σὲ τρεῖς κατασκηνωτικὰ περιόδους διαρκείας 25 ἡμερῶν ἐκάστη, μὲ συμμετοχὴ 500 περίπου ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν 9-16 ἐτῶν, εἰτε ἐργαζομένων, εἰτε παιδιῶν ἀπόρων δημοτῶν, εἰτε παιδιῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ πὺς τὸ Κέντρον Νεότητος τοῦ Δήμου, ποῦ ὀργανώνει τὶς κατασκηνώσεις αὐτὲς, ὀργάνω-

(8) Ρ. Β. (Βενιέρatos) «Ἡ Κατασκήνωσι», στὸ περιοδικὸ τοῦ Σώματος Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν «Δελτιό Ἐφόρων καὶ Ἀρχηγῶν» Μάιος 1951 σελ. 65-66, ὅπου καὶ οἱ γενικώτερες ἀπόψεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδηγισμοῦ πάνω στὸ θέμα τῆς κατασκηνώσεως.

(9) Περισσότερας πληροφορίας διὰ τὴν κατασκηνωτικὴν καὶ ἐν γένει δράσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδηγισμοῦ, καθὼς καὶ διὰ τὴν γενικώτεραν πνευματικὴν τοποθέτησιν του, βλ. Ἐκθέσεις Πεπραγμένων 1950-51 καὶ 1951-52. Ἐκδοσις Σώματος Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν 1951 καὶ 1952.

σε για πρώτη φορά κατασκηνώσει στα 1939, δυό χρόνια μετά την σύστασή του, και συνέχισεν έκτοτε χωρίς διακοπή την οργάνωσι κατασκηνώσεων, παιδικών έξοχων και πρεβαντορίων μέχρι σήμερα, μη έξαρουμένων ούτε των ετών της κατοχής, σε διάφορες έξοχικές τοποθεσίες της 'Αττικής.

Και άλλοι δήμοι οργάνωνουν ανάλογες κατασκηνώσεις σε διάφορες τοποθεσίες.

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος διοργανώνει ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1944 (ἐπὶ κατοχῆς) κατασκηνώσεις γιὰ τὰ παιδιά τῶν ὑπαλλήλων τῆς. Διαθέτει ἰδιόκτητο χῶρο στὶς ὑπάρσεις τῆς Πάρνηθος μὲ μόνιμες ἐγκαταστάσεις καὶ πολλὰς εὐκόλως. Φέτος τὸ καλοκαίρι ὠργάνωσε δυὸ κατασκηνωτικὰς περιόδους ἀπὸ 34 μέρες τὴν καθεμιά καὶ μὲ συμμετοχὴ 300 παιδιῶν σὲ κάθε περίοδο. Μετέχουν παιδιά 7-16 ἐτῶν, χωριστὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια, παιδιά ὑπαλλήλων τῆς Τραπεζῆς, πού δαπανᾷ γιὰ τὴ λειτουργία καὶ τὴ συντήρησιν τῆς κατασκηνώσεως. Στὴν κατασκηνώσιν αὐτὴ ἡ Τράπεζα φιλοξενεῖ καὶ 40 παιδιά δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν. Ἡ Τράπεζα οργάνωνει καὶ τὰ κατασκηνωτικὰ μαθήματα γιὰ τὴν κατάρτισιν στελεχῶν, καταβάλλει δὲ προσπάθειαν, παράλληλα μὲ τὴν σωματικὴν τόνωσιν τῶν παιδιῶν, νὰ τοὺς ἐνσταλάξῃ ἐθνικὰς καὶ χριστιανικὰς ἀρχάς.

Ἀνάλογες κατασκηνώσεις οργάνωνουν καὶ ἄλλες Τράπεζες, ὅπως ἡ Ἐθνικὴ, ἡ Ἀγροτικὴ, ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν κ. ἄ.

Κατασκηνώσεις οργάνωνουν κάθε χρόνο καὶ διάφορα ἐκδρομικὰ σωματεία, λόγω τοῦ ὅτι ὅμως δὲν μετέχουν σ' αὐτὰς ἀποκλειστικὰ νέοι καὶ παιδιά, δὲν ἐπιτρέπουν ἀπολύτως στὰ πλαίσια τοῦ ἔθρου αὐτοῦ. Ἀναφέρομε μόνον ὅς ὁ «Πάν» κατασκηνώνει στὸ Μάτι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, ἡ Ἐνωσις Ὀρειβατῶν-Φυσιολατρῶν στὸ Ζούμπερι, ὁ «Ἀττικὸς Ὀμίλος Ἀθηνῶν» στὸ Μάτι, ὁ «Κρυστάλλης» στὴ Δροσιά τῆς Ἐκάλης κλπ.

Κατασκηνώσεις οργάνωνουν ἀκόμα καὶ ἐνοριακὰς ἐπιτροπές, μὲ πόρους ἀπὸ ἐράνου ἐνοριτῶν. Μιά τέτοια κατασκηνώσει ἀναφέρομε ἐνδεικτικῶς τῆς Ἐνοριακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (Πλάκας) στὴν Ἀνάβυσσο, γιὰ παιδιά ἀπόρων ἐνοριτῶν.

Ἄλλος ἄλλος σοβαρὸς τομεὺς κατασκηνωτικῆς ἐργασίας γίνεται ἀπὸ τὰ Συνεργαζόμενα Χριστιανικὰ Σωματεία «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος». Διατίθεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰδικὴ ἔκτασι στὴν Ἁγία Παρασκευή, σὲ χωριστὸ χῶρο γιὰ ἄνδρες καὶ σὲ χωριστὸ γιὰ γυναῖκες. Οἱ πρῶτες κατασκηνώσεις τῶν Συνεργαζομένων χρι-

στιανικῶν Σωματείων ἔγιναν ἐπὶ κατοχῆς, στὰ 1943, ἔκτοτε δὲ συνεχίζονται γὰρ καλοκαίρι. Φέτος τὸ καλοκαίρι ὠργάνωθησαν ἀπὸ 1ης Ἰουλίου μέχρι 15ης Σεπτεμβρίου ἀνὰ 4 κατασκηνωτικὰς περιόδους γιὰ νέους καὶ γιὰ νέες. Χρόνος ἐκάστης περιόδου ἦσαν 20 μέρες κατὰ μέσον ὄρον, οἱ κατασκηνωταὶ δὲ κατενέμοντο ὡς ἔξῃ: Στὴν πρώτη περίοδο φοιτῆται τῆς «Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως» (Χ.Φ.Ε.), στὴ δεύτερη καὶ τρίτῃ παιδιά τῶν Χριστιανικῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων (Χ.Μ.Ο.) καὶ στὴ τέταρτῃ ἐργαζόμενοι νέοι τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐργαζομένης Νεολαίας» (Χ.Ε.Ε.Ν.). Ἀντιστοιχοῦς ὠργάνωθησαν καὶ οἱ κατασκηνώσεις γιὰ τὶς νέες (φοιτήτριες, μαθήτριες, ἐργαζόμενες νέες).

Οἱ κατασκηνώσεις τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τόσο γιὰ τοὺς νέους, ὅσο καὶ γιὰ τὶς νέες, διαθέτουν ἡμιμόνιμες ἐγκαταστάσεις, χῶρους γιὰ σπορ κλπ., ἔκεινο ὅμως πού ἰδιαίτερα τὴν χαρακτηρίζει, ὡς ἐμφάνισι, εἶναι ἡ τάξις κί' ἡ ἀκριβεία, ἡ καλαισθησία κί' ἡ εὐπρέπεια, πού ὀφείλονται στὸ πνευμάτι καὶ ἐπικρατεῖ στὶς κατασκηνώσεις αὐτὰς καὶ στὸ ἠθικὸν ποιὸν στελεχῶν καὶ κατασκηνωτῶν. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σωματικὸ ξεκούρασμα καὶ τὴν ψυχολογία, στὶς κατασκηνώσεις αὐτὰς καταβάλλεται ὀλότελα ξεχωριστὴ προσπάθεια μιᾶς ἀγωγῆς θασισμένης στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ στὰ Ἑλληνικὰ ἰδανικά. Δὲν ἐπιδιώκεται δὲ μόνον ἡ οργάνωσι μερικῶν ὁμιλιῶν ἢ μαθημάτων ἢ ἡ μελέτη ὠρισμένων βιβλίων, μὰ καὶ ἡ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, μέσα στὸ χαρούμενο πλαίσιο τῆς ὑπαίθριου κατασκηνωτικῆς ζωῆς. Σκοπὸς τῶν κατασκηνώσεων αὐτῶν εἶναι «ἡ δημιουργία μιᾶς πολιτισμένης καὶ χριστιανικῆς κοινωνίας». Ἰδιαίτερη φροντίδα καταβάλλεται γιὰ τὴν κατάρτισιν στελεχῶν, γιατί αὐτὰ θὰ δώσουν τὸν τόνο καὶ τὸν χαρακτῆρα στὴν κατασκηνωτικὴν ζωὴν καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοὺς θὰ ἐμπνεύσουν καὶ θὰ καθοδηγήσουν. Ὁ πνευματικὸς σκοπὸς τῆς κατασκηνώσεως δὲν φεύγει ποτὲ μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια στελεχῶν καὶ κατασκηνωτῶν, γι' αὐτὸ καὶ δὲν κατατρίβονται ὑπὲρ τὸ δέον μὲ τὰ διάφορα τεχνικὰ ζητήματα, ἀποβλέποντας στὴν οὐσία. Δὲν παραβλέπεται οὔτε παραμελεῖται τὸ σωματικὸ ξεκούρασμα κί' ἡ ἀναψυχὴ τῶν κατασκηνωτῶν. Καταβάλλεται ὅμως ξεχωριστὴ προσπάθεια νὰ μολοιστοῦν οἱ μετέχοντες στὴν κατασκηνώσιν μὲ ὠρισμένους ἀλήθειες πού θὰ τοὺς εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ μιὰ συνεπῆ χριστιανικὴ ζωὴ. Ἀκόμα καὶ τὸ παιγνίδι, ὁ ἀθλητισμός, ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ κλπ., γίνονται στὰ χέρια ἑνὸς ἐμπείρου καὶ φωτισμένου

ομαδάρχου ἢ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, μέσα ἀγωγῆς⁽¹⁰⁾.

Ἀνάλογες χριστιανικὲς κατασκηνώσεις λειτουργοῦν καὶ στὴν Ἑδεσσα καὶ τὸν Πολύγυρο, ὀργανωμέναι ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς κίνησης τῆς Θεσσαλονίκης, στὴν Πάτρα, ἀπὸ τὴν ἐκεί χριστιανικὴ κίνηση κ.ἄ.

Χριστιανικὲς κατασκηνώσεις, πάνω στὴν ὀρθή γραμμῆ, ὀργανώνει ἀπὸ τὸ 1936, μὲ διακοπὴν στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, ἡ «Χριστιανικὴ Ὀργάνωσις Νέων» Πειραιῶς στὴ Βαρυμπόμπη. Ὅπως τονίζεται στὸν ἀπολογισμὸ τῆς κατασκηνώσεως τοῦ 1951 ἀπὸ τοῦ 1940 κατεβάλλοντο προσπάθειες «διὰ τὴν διαμόρφωσιν ἑνὸς «τύπου» κατασκηνώσεως ποῦ ἦτο ἀγνωστος ἀκόμη τότε: τοῦ τύπου ποῦ συνδυάζει τὴν «δυναμικὴν» ἐκδήλωσιν τοῦ νέου στὴ ζωὴ τῆς φύσεως, τῆς περιπετειᾶς, τῆς σκληραγωγίας, συνδυασμένη μὲ τὴν ἔμπνευσιν τῆς ψυχῆς του μὲ τὴς δυνάμεις τοῦ χριστιανικοῦ ἰδανικοῦ καὶ μὲ τὴν πρώτη καλλιέργειαν τοῦ χαρακτῆρος του κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς, διὰ τὴν δι-ἀπλασιν μιᾶς ἀρτίας χριστιανικῆς προσωπικότητος».

Ἀπὸ τὸ 1945 κυρίως καὶ ἐφεξῆς, ὡς τῆς φετινῆς 12ῆς κατασκηνώσεως (δύο κατασκηνωτικαὶ περίοδοι, μία γιὰ νέους καὶ μία γιὰ νέες), ἡ Χ.Ο.Ν.Π. μῆτις στὴ μορφή τοῦ «πνευματικοῦ ἐργαστηρίου» καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειας τῆς αὐτῆς εἶναι ἱκανοποιητικώτατα. Κατασκηνωτικὴ ἀτμόσφαιρα χαροῦνται, ζωνάνια, παιγνίδι, ἀθλητισμός, μὲ καὶ εὐπρέπεια, τάξεις, ἀκριβεία, αὐτοσυγκέντρωσι, ἕνα ἀληθινὸ «φυτῶριον δημιουργίας χαρακτῆρων».

Μία τελείως ἰδιότυπη κατασκηνωτικὴ προσπάθεια ἔγινε φέτος τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὸν Σύλλογον τὸ «Ἑλληνικὸν Φῶς» στὸν Ἀγιανάκη τῆς Τριφυλλίας, κοντὰ στὴν Κυπαρισσία. Ὁργανώθησαν δύο κατασκηνωτικαὶ περίοδοι, ἀπὸ 20 μέρες ἡ καθεμιά, ἢ μία γιὰ νέους καὶ ἡ ἄλλη γιὰ νέ-

(10) Ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Χριστιανικῶν κατασκηνώσεων ὑπάρχει ὀγκώδης σχετικὴ βιβλιογραφία. Προχείρως ἴσως βλ. Κ. Πεντελικοῦ «Ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν νέων εἰς τὴν Ἑλλάδα», «Ἀκτίνες» 1949 σελ. 18-20, Δέσποιναις «Ἀκτίνες» «Τὸ κορίτσι στὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖον», «Ἀκτίνες» 1947 σελ. 69-71 καὶ Ἀπόφαισις «Ἀκτίνων» 1946 σελ. 23-24, 1947 σελ. 566 κλπ. Ἐπίσης βλ. σχετικὰ δημοσιεύματα εἰς τὴν «Ζωὴν τοῦ Παιδιοῦ» τεύχος 1947 «Κατασκηνώσεις» σελ. 210-11, 222 καὶ 262-264, τεύχος 1950 «Κατασκηνώσεις» σελ. 226-27, 249-51, σχόλιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ Κατασκηνώσεις» εἰς τὸ τεύχος Ἰουνίου 1952 σελ. 89 τοῦ Δελτίου τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» κ.ἄ.

ες. Ἡ προοπτικὴ εἶναι νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ κατασκηνώσεις αὐτὲς καὶ νὰ περιλάθουν, ἀντὶ τῶν μικρῶν ὁμάδων ποῦ ἔλαβαν μέρος φέτος, διαρκῶς καὶ πιὸ πολλοὺς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Τὸ πνεῦμα τῆς κατασκηνώσεως αὐτῆς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ γενικώτερον πνεῦμα ποῦ χαρακτηρίζει τὸ «Ἑλληνικὸν Φῶς», τῆς ἀναγεννήσεως δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας μὲ ὅπλα πνευματικὰ παρμένα ἀπὸ τὸ πλούσιον ὀπλοστάσιον τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκρίθη ὅτι ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν στελέχη κατὰλληλα νὰ ἡγηθοῦν μελλοντικὰ μίαν εὐρύτερη ἀναγεννητικὴν προσπάθειαν, καὶ τέτοια δημιουργοῦνται κυρίως στὴν ὁμαδικὴ κατασκηνωτικὴ ζωὴ, ὅπου ἐπιτυγχάνει καλύτερα τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ἡ κατασκηνωσις αὐτὴ, ὡς ἀρχὴ καὶ ὡς πείραμα, ἐπέτυχεν ἀπολύτως, δημιουργησθε δὲ ἀνάμειξαν στοὺς κατασκηνωτὲς καὶ τὸν γύρῳ πληθυσμὸν μίαν ἀτμόσφαιραν ἀγάπης, συνεργασίας καὶ συναδελφώσεως. Οἱ μετέχοντες στὴν κατασκηνωσιν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἶναι σπουδασταὶ τοῦ «Κέντρου Σπουδῶν Κοινωνικῶν Ἐργασιῶν» ποῦ λειτουργοῦν στὴν ἀκαδημαϊκὴν περίοδον 1951-52 στὸ «Ἑλληνικὸν Φῶς». Ἦταν μίαν ἀπόπειραν ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς στὴν πράξιν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διδασκάλων ποῦ ἔλαβαν οἱ σπουδασταὶ θεωρητικὰ στὰ μαθήματα τοῦ «Κέντρου». Οἱ πρῶτες ἐνδείξεις πείθουν πῶς ἡ κατασκηνωτικὴ αὐτὴ προσπάθεια θ' ἀποδώσῃ στὰ μέλλον πλούσιους καρποὺς καὶ θὰ συντελέσῃ στὴ συνολικὴ εὐδῶσι τῆς ἀναγεννητικῆς ἐργασίας τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός» καὶ τῶν συνεργαζομένων μὲ αὐτὸ ὀργανώσεων.

★

Ἀπὸ τὴν παραπάνω ἔκθεσιν κατεφάνη ὁ σπουδαιότατος κοινωνικὸς καὶ ἠθικὸς ρόλος τοῦ θεσμοῦ τῶν κατασκηνώσεων γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα. Στὰ ὅρια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἐξαντηθῆ ἕνα τόσο εὐρὺ θέμα οὔτε καὶ νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις στὰ ποικίλα προβλήματα ποῦ γεννῶνται καὶ ζητοῦν τὴν λύσιν τους. Ἀκόμα δὲν ἦταν δυνατόν νὰ περιληφθοῦν, οὔτε καὶ ἀπλῶς νὰ ἀναφερθοῦν, ὅλες οἱ ἀξιώπαινες ἰδιωτικὲς προσπάθειες στὸν τομέα αὐτό, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀναπτυξέως τοῦ θεσμοῦ στὰ τελευταῖα χρόνια. Γι' αὐτὸ περιοριστήκαμε στὶς κυριώτερες ἐκφάνσεις τῆς κατασκηνωτικῆς ἐργασίας καὶ ἀναφέραμε ἐνδεικτικῶς ὀρισμένες μονάχαι ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τῆς χωρὶς νὰ παραγνωρίζουμε ἢ νὰ ὑποτιμοῦμε μ' αὐτὸ καὶ ἄλλες ἀνάλογες προσπάθειες.

Ὅπως ἀναφέραμε καὶ στὴν ἀρχή, ἡ κατασκηνωτικὴ ζωὴ, ἡ ὁμαδικὴ, ἡ ὀργανωμένη, ἡ προγραμματισμένη ζωὴ στὸ ὑπαι-

θορ, δημιουργεῖ τις πολυτιμότερες εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἀσκησι μιάς φωτισμένης ἀγωγῆς καὶ γιὰ τὴ δημιουργία χαρακτήρων ἱκανῶν ν' ἀντιμετωπίσουν μ' ἐπιτυχία τὴ ζωὴ. Ἡ θεραπεία τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ μέρους τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, παράλληλα μὲ τὸ σωματικό, εἶναι αὐτονόητη, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀποτελεῖται μονάχα ἀπὸ σάρκα καὶ ὕλη, μὰ καὶ ἀπὸ πνεῦμα καὶ ψυχὴ. Ἡ παραγνώρισι τοῦ γεγονότος αὐτοῦ κι' ἡ ἀνισορροπία μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρωπίνων συστατικῶν θὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀποτυχία τῆς κατασκηνώσεως, ὅπως ὀδηγεῖ καὶ στὴν ἀποτυχία κάθε ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ποῦ παραμελεῖ τὸ βασικό αὐτὸ δῦισμό. Ἡ ὀρθὴ σχέσι πνεύματος καὶ σώματος κι' ἡ ἔνταξι τοῦ ὕλικου στοιχείου, στὴν ἱεράρχισι τῶν ἀξιών, κάτω ἀπὸ τὸν ἀνώτερο πνευματικό προορισμό τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀμεσώτατη σχέσι σώματος καὶ ψυχῆς, ἀνεπτύχθησαν ἐπανειλημμένως τόσο ἀπ' αὐτὲς τὶς στήλες ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλα ἔγκυρα περιοδικὰ καὶ ἐπιστήμονες, δικούς μας καὶ ξένους (11).

Ἐκεῖνο ποῦ μένει νὰ ἐξετάσουμε τώρα εἶναι ποῖο θάναι τὸ στήριγμα, ποῖα θὰ εἶναι ἡ βάσι πάνω στὴν ὁποία θὰ στηριχθῆ ἡ ἀσκουμένη στὴν κατασκηνώσει ἀγωγή, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἐπιτυχία καὶ τῆς κατασκηνώσεως καθ' ἑαυτὴν καὶ στὴν ἐπίτευξι τοῦ γενικωτέρου πνευματικοῦ σκοποῦ, ποῦ θὰ φέρῃ μιὰ καλύτερη κοινωνία. Ποῖα ἄλλη δὴμος θὰ εἶναι ἡ κοσμοθεωρία ἐκεῖνη ποῦ θὰ δώσῃ στοὺς νέους καὶ τὰ παιδιὰ τὸν ὀρθὸ προσανατολισμό τους στὴ ζωὴ καὶ ποῦ, φυσικά, θὰ πρέπει νὰ διέτη ὀλόκληρη τὴν κατασκηνωτικὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴ κοσμοθεωρία, μὲ τὶς ἀρχές τῆς ἀγάπης, τῆς ἡμερότητας, τῆς συνεργασίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους; Ἡ μακρόχρονη κατασκηνωτικὴ πείρα τὸ ἀπέδειξε καὶ καθιέρωσε τὸ πνεῦμα αὐτὸ «δυναμίει» σ' ὅλες τὶς κατασκηνώσεις. Τὸ ἂν ἐπιτυχάνῃ στὴν πράξι ἡ βασισμένη στὶς ἀρχές αὐτὲς ὀρθὴ κατασκηνωτικὴ ἀγωγή, εἶναι ἄλλο ζήτημα. Πάντως πρὸς τὰ ἐκεῖ τείνουν ὅλες οἱ κατασκηνώσεις, ἂν δὲ δὲν ἐπιτυγχάνουν ἀκόμα ἀπό-

(11) Βλ. κυρίως τὴν ἔκδοσιν τῆς σειρᾶς τοῦ «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς» (ἐπιμελεῖα Ἄρ. Ἀ. Ἀσπιώτη) «Ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ Ψυχὴ», Ἀθῆναι, 1951, ὅπου καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Πρὸς ἐπίσης τὰς εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1 ὑποσημείωσιν τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ παραπομπάς.

λυτα, αὐτὸ ὀφείλεται εἴτε στὴν ὀχι συνεπῆ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν εἴτε γιὰ τὴν δὲν ἐσυνειδητοποιήθησαν ἀκόμα πλήρως ὡς βίωμα, εἴτε ἀπὸ ἔλλειψι ἢ ἀνεπάρκεια φωτισμένων στελεχῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κατασκηνώσεως εἶναι κυρίως πρόβλημα στελεχῶν (12). Ὁταν τὰ στελέχη ἐνστερνισθοῦν καὶ κάνουν πράξι τὶς ἀρχές αὐτές, ὅταν μὲ ζήλο καὶ αὐταπάρνησι δοθοῦν στὴν ἀποστολὴ τους αὐτῇ, καμμιά ἀμφιβολία πῶς ἡ κατασκηνώσει θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμό της καὶ τὰ παιδιὰ θὰ φύγουν ἀπὸ αὐτὴν τωρινά ἐπιμονάχα σωματικά, μὰ καὶ ψυχικά. Εἶναι μεγάλο κέρδος ποῦ ἡ ἀναγνώρισι τῆς ὀρθότητος τῆς πάνω στὶς χριστιανικὲς ἀρχές ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν στὴν κατασκηνώσει ἐπεβλήθη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Ἡ ἔμπρακτῃ καὶ συνειδητῇ, ἄλλωστε, ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν στὶς χριστιανικὲς κατασκηνώσεις, τὸ ἀποδεικνύει πλήρως (13).

Ἄς προσέξουμε λοιπὸν ἰδιαίτερα τὸ θεσμὸ τῶν κατασκηνώσεων, ὅπως ἀνεπτύχθη τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ἑλλάδα. Ὁταν βαδίσουν πάνω στὶς ἀγέραστες καὶ δοκιμασμένες ἀρχές τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως ἄρχισεν κι' ὅλας νὰ γίνεται, τὰ εὐεργετικά τῶν ἀποτελέσματα θάναι ἀσφαλῆ. Ἀπὸ τὴ χαρούμενη, τὴ ζωντανὴ χριστιανικὴ κατασκηνώσει, θὰ ξεπηδήσουν οἱ ἀληθινοί, οἱ ζωντανοί, οἱ ἐλεύθεροί ἄνθρωποι, μὲ ἄλλα λόγια οἱ ἄξιοι Χριστιανοί καὶ Ἑλληνές, ποῦ θὰ τεθοῦν φυσιολογικά καὶ ἀβίαστα στὴν ὑπηρεσία τῶν ἱδανικῶν, ποῦ θ' ἀναγεννήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ τὴν ἀναδείξουν πρωτοπόρο στὸν πνευματικὸ πολιτιστικὸ στίβο ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

(12) Βλ. τὰς εἰς τὰς ὑποσημείωσεις 2 καὶ 3 τοῦ παρόντος ἀρθροῦ παραπομπάς.

(13) Βλ. σχετικῶς, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω βιβλιογραφίας, καὶ τὰ ἐξῆς βασικά ἀρθρα καὶ ἐργασίες: Ἄρ. Ἀ. Ἀσπιώτη «Ὁ Ἐφθος καὶ ἡ Κοινωνία» σελ. 69-71, ἔκδ. «Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς», Ἀθῆναι, 1952, Κ. Πεντελικοῦ «Ἀπὸ τὴν κίνησιν τῶν νέων εἰς τὴν Ἑλλάδα» «Ἀκτίνες» 1949 σελ. 18-22, ἀρθρον «Αἱ Κατασκηνώσεις» εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» Ἰουνοῦ 1949 σελ. 33-35 καὶ Πέτρου Κλωνάρη «Κατασκηνώσεις», ἀρθρον εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθερία» τῆς 8ης Ἰουλίου 1951.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης δὲν εἶναι μόνο ὑμνογράφος μὲ προσωπικὸ ἔργο ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξε τὴν ὑμνογραφίαν στοὺς μοναχοὺς. Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 759 καὶ πέθανε στὰ 826. Στουδίτης ἀνομάστηκε ἐπειδὴ ἐμόνασε στὴ μονὴ τοῦ Στουδίου στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν ὁποία καὶ ἠγουμένευσε.

Ὁπαδὸς θερμὸς τοῦ μοναχικοῦ βίου ὑπῆρξε ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, καὶ πνεῦμα συντηρητικὸ διαπνέει τὸ ἔργο του. Ὡς εἰκονολάτρης, ὑπέστη διώξεις ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνο τὸν Κοπρώνυμο καὶ Λέοντα τὸν Ἀρμένιο.

Ἡ μουσικὴ σχολὴ τῶν Στουδιτῶν δὲν εἶναι βέβαια ἐπιφανὴς ὅσο ἐκείνη τῶν Σαββαΐτῶν τῆς Παλαιστίνης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξεπήγασαν οἱ μεγάλοι ὑμνογράφοι Κοσμᾶς ὁ Μαΐουμᾶ καὶ Ἰωάννης ὁ Διαμασκηνός.

Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἀνανέωσε τὸ τυπικὸ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Σάββα καὶ καθιέρωσε ἀπλούστερη Ἀκολουθία. Ἔτσι μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε συνεχιζόμενο τὸ τυπικὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Διαμασκηνοῦ ἀπὸ τὸν Θεόδωρο τὸν Στουδίτη, ὅπως ἀργότερα ἀπὸ τὸν Βαρθολομαῖο τῆς Κρυπτοφέρρης.

Σχολή, ὀλόκληρη ἀποτελοῦν οἱ ὑμνογράφοι, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Στουδίου.

Πρῶτος εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ὁ Ἰωσήφ ὁ Θεσσαλονικῆς. Ἐγραψε κανόνες στὶς Κυριακὲς τοῦ Παραλύτου, τῆς Σαμαρείτιδος, τοῦ Τυφλοῦ, τῆς Πέμπτης τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Κυριακῆς τοῦ Ἀσώτου, τῆς Παρασκευῆς τῆς Δ' τῶν Νηστειῶν. Ἐπίσης, τριῶδια καὶ τετραῶδια στὶς ἡμέρες, ποὺ ὕμνησε καὶ ὁ ἀδελφὸς του Θ. ὁ Στ., κί' ἀκόμα τὴ Δευτέρα, τὴν Τρίτη, τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Πέμπτη τῆς Τυρινῆς. Ἐξ ἄλλου, καὶ προσόμοια καὶ στιχηρὰ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Τριωδίου, τίς ἴδιες ἡμέρες, στὶς ὁποῖες ἀφιέρωσε ὕμνους του ὁ ἀδελφὸς του. Ἐκτὸς αὐτῶν, ὁ Ἰωσήφ ἔγραψε καὶ λόγους, ὅπως στὴν Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ, στὸν Ἁγιο Δημήτριον κλπ.

Στὰ ποιήματα αὐτὰ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Θεσσαλονικῆς ὑπάρχει θρησκευτικὴ ἀπό-

κριση, ἡ ὁποία εἶναι κατηγορικὰ καταφατικὴ, ἐπίσης ἓνα εἶδος ἐκστάσεως, γεμάτο ἀπὸ κατάπληξη καὶ ἐξουθένωση μαζί. Ἴδου ἓνα παράδειγμα:

Ἐχων ἀγαθότητος πέλαγος, τὰ πηλάγη τῶν ἐμῶν ἀμαρτιῶν τὰ πονηρὰ ἀποξήρανον, Χριστέ, ὡς ἀναμάρτητος Θεός, καὶ δίδου τῇ καρδίᾳ μου κατάλυξιν, χειμάρρους ἀνομίας ἀναστέλλουσαν...

(Στιχ. προσόμ. ἑσπερ. Δευτέρας τῆς Β' Ἑβδομάδος).

Ὄνόματα μοναχῶν Στουδιτῶν, μαθητῶν τοῦ Θεοδώρου, ἀπαντᾶμε τὰ ἐξῆς: τὸν Ἀνατόλιο τὸν Στουδίτη, λόγιο καὶ ἀσματογράφο· τὸν Θεόκτιστο τὸν Στουδίτη, ποὺ ἔγραψε δύο κανόνες στὸ Θεοτοκάριο· τὸν Νικόλαο τὸν Στουδίτη, Θεοτοκαριογράφο· τὸν Κλήμεντα τὸν Στουδίτη, ἐπίσης ὑμνογράφο· τὸν Πέτρο τὸν Στουδίτη, ποὺ ἐποίησε ἀσματικούς κανόνες· τὸν Συμεὼν τὸν Στουδίτη, ποὺ ἔγραψε τροπάρια κλπ. Τοὺς ὑπολογίζουν σὲ 24 τοὺς μελωδούς, ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Στουδίου.

Δίνουμε τὸν κατάλογο τῶν ποιημάτων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Α' Στὰ Μηναια:

Δοξαστικὰ ἑσπερ. 13 Ἰαν., 11 Φεβρ., 20 Ὀκτ., 27 καὶ 28 Νοεμβρ.

Στιχηρὰ Λιτῆς 17 Ἰαν., 8 καὶ 13 Νοεμ. Δοξαστικὰ ἀποστ. ἑσπερ. 11 Ἰαν., 23 Ἀπρ., 20 καὶ 22 Δεκ.

Δοξαστικὰ ἀποστ. αἰῶν 23 Δεκ.

Β'. Στὴν Πάρακλητικὴ:

Ἀντίφωνα ἀναβαθμῶν ὄρθρου Κυριακῆς στοὺς 8 ἡχους.

Γ'. Στὸ Τριῶδιο:

Κανόνες πλήρεις τοῦ Σαββάτου πρὸ τῆς Ἀπόκρεω, Κυριακῆς τῆς Ἀπόκρεω, τῆς Λιτανείας τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδο-

ξίας, τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, Τριώδια καὶ τετραώδια Δευτέρας, Τρίτης, Τετάρτης, Πέμπτης, Παρασκευῆς, Σαββάτου τῶν Β', Γ', Δ', Ε' Ἑβδομάδων τῶν Νηστειῶν, καθὼς καὶ τῆς Δευτέρας ἕως τὴν Παρασκευὴ κατὰ τὴν πρῶτῶν Βαῶν Ἑβδομάδα. Προσόμοια Λυχνικοῦ Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, Κυριακῶν Α', Β', Γ', Δ', Ε' τῶν Νηστειῶν καὶ Βαῶν, καὶ στοὺς ἑσπερινοὺς τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέρα. Στιχηρὰ ἑσπερινοῦ Δευτέρας, Τετάρτης, Πέμπτης, Παρασκευῆς τῆς Α' Ἑβδομάδ. τῶν Νηστειῶν, τῆς Δευτέρας, Τρίτης, Τετάρτης, Πέμπτης τῶν Β', Γ', Δ', Ε' Ἑβδομάδων τῶν Νηστειῶν, καθὼς καὶ τῆς Ἑβδομάδ. πρὸ τῶν Βαῶν.

Δ'. Στὸ Θεοτοκάριον:

3 κανόνες «εἰς τὴν Θεοτόκον».

Ε'. Στὴν Πατρολογία Migne (τόμος 99):

124 «Ἰαμβοὶ εἰς διαφόρους ὑποθέσεις».

ΣΤ'. Στὰ *Analecta Sacra* τοῦ Pitra:

Κοντάκια στοὺς ἁγίους Παῦλον, Εὐθύμιον, Ἐφραίμ, Θεόδωρον τὸν Συκεώτην, Αἰμιλιανόν, Βασίλειον, Ἀθανάσιον, Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, Ἐπιφάνιον, Νικόλαον, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Θεόδωρον Δούκαν, Κύρον καὶ Ἰουλίταν, Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, Γρηγόριον τὸν Νύσσης, Εὐστράτιον, Ἀντώνιον καὶ εἰς κηδεῖαν μοναχῶν.

Σὲ κάποια ποιητικὰ δειγμάτων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου εἶναι ἀπαραίτητο νὰ σταθοῦμε.

Διακρίνονται οἱ στίχοι τοῦ Θ. τοῦ Στ. γιὰ τὴν πολλὴν παραστατικότητα τους, κί' ὄχι γιὰ τὴν πλαστικότητα τους. Στὴν ἀφηγηματικότητα τους ὀφείλουν καὶ κάποια ἠθογραφικὴ πιστότητα. Ὁ διεξοδικὸς ἀφηγητικὸς λόγος δὲν στερεῖται ἀπὸ ἕνα εἶδος ἀδιάθροωτης δραματικότητας, ἀφοῦ τὸ ἀφηγηματικὸ περιεχόμενον εἶναι ζωή. Ἔτσι ἔχουμε εἰκόνες, πού δὲν εἶναι ἀψυχες ἀπεικονίσεις κί' ὅταν τείνουν στὴ λυρικήν ὑπερβολή:

Βλαστήσας ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν θείων ἀρετῶν, φερωνύμως Βλάσιε, ἐξήνθησας Δαυθιτικῶς, ὡσπερ φοῖνιξ ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Κυρίου, καὶ ὡσεὶ κέδρος ἐπιπληθύνθησ τοῖς κατορθώμασιν...

(Δοξαστ. ἑσπερ. ἱερομάρτ. Βλασίου, 11 Φεβρουαρίου).

Θέλει ν' ἀποφύγει ὁ ὕμνογράφος τὴν φευγαλέα ἐντύπωση. Γι' αὐτὸ προτιμᾷ τὴν ἔκθεση τῶν γεγονότων, ἔστω καὶ περιληπτικῆ, θέλοντας νὰ φέρει τὸν λόγο σὲ κάποια ἐνταση, ἂν καὶ χωρὶς ἀποκορφωμα:

Γενναῖοι μάρτυρες ἀληθείας, ὑμᾶς οὐ βία τυραννική, οὐ θωπεία ἀπατηλή, οὐ μελῶν ἔκκοπαί, οὐδὲ θανάτου ἀπειλαί τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀγάτης χωρίσαι δυνήνται...

(Δοξαστ. ἀποστ. αἰῶν τῶν ἁγ. δέκα μαρτύρων τῶν ἐν Κρήτῃ, 23 Δεκ.).

Στὸν Θ. τὸν Στ. ἀποδίδονται ἀντίφωνα τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Κυριακῆς στοὺς 8 ἤχους, πού υπάρχουν στὴν Παρακλητικῆ. Εἶναι διδακτικὸς ὁ τόνος τῶν ἀντιφώνων αὐτῶν, πού παλεῖουν ἀνάμεσα στὸ γνωμικὸ καὶ στὸν ὕμνο:

Ἐάν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον τὸν τῆς ψυχῆς, μάτην κοπιῶμεν' πλήν γὰρ αὐτοῦ, οὐ πράξις, οὐ λόγος τελεῖται. (Ἀντίφωνο Β' τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Κυριακῆς τοῦ βαρέος ἤχου).

Οἱ κανόνες τοῦ Θ. τοῦ Στ. στὸ Τριώδιο, ὅπως καὶ στὸ Θεοτοκάριο, παίρνουν ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα τους τὴ χροιά τῆς εὐφροσύνης ἢ τῆς θλίψεως. Μὲ ἀναπαραγόμενες ἐντυπώσεις ἐνεργεῖ στοὺς στίχους τοῦ ὁ ποιητής, ἂν κί' ἔχει πάντα ἐνιαῖα εἰκόνα τῆς συνειδήσεως. Ἡ μνήμη τοῦ Θ. τοῦ Στ. δὲν εἶναι μηχανικῆ, δηλ. μνήμη τοῦ σώματος, βιολογική, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐκτοπίζεται ποτὲ ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς συνειδήσεως ἢ πίστης, ἐκφράζεται συνεχῶς ἕνα συναίσθημα πλήρους οικειότητας πρὸς τὴν ἱερὴν παραστάσει πού ἀνακαλεῖ. Αὐτὲς οἱ παραστάσεις μὲ τὴν εἰδικὴ τους ὄψη ἐπικρατοῦν κάθε φορά:

Πανηγύρεως ἡμέρα! Τῇ ἐγέρσει Χριστοῦ θανάτος φροῦδος ὄφθη, ζωῆς ἀνέτειλεν αὐγῆ, ὁ Ἀδάμ ἐξαναστάς χορεύει χαρᾶ...

(Εἰρμός ὠδῆς α' κανόνος «Εἰς τὴν Σταυροπροσκύνησιν»).

Σὲ ἄλλο παράδειγμα, ὅπου τὸ θρησκευτικὸ κλίμα εἶναι φυσικὰ τὸ ἴδιο, παραλλάζει ἡ ὕμνητικὴ ἀφορμῆ, καὶ τὸ ἐπίτευγμα ἔτσι διαφοροποιεῖται:

Ἡ ἄμπελος τῆς κακίας ἐξέτεινε τὰ κλήματα τῆς ἀσεβείας καὶ τὸν βότρυον τὸν πικρὸν ἐξήθησε καὶ θυμὸς δρακόντιος ὁ οἶνος αὐτῶν ἐξ οὗ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου ἐπότισαν ὄντως τὴν θολερὰν κακότητα.

(Τροπ. 4 ὁδῆς δ' κανόνος «Εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν Εἰκόνων»).

Ἰδίως ποιητῆς τοῦ Τριωδίου εἶναι ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης μαζί με τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν Θεσσαλονίκης. Μιμητῆς τοῦ Κοσμά τοῦ Μαίουμα, ἔγραψε κανόνες ἀλλὰ καὶ τριώδια, ἰδίως στῆ Μεγ. Τεσσαρακοστή. Ἄλλωστε, ἀπὸ τὰ πολλὰ του τριώδια ὠνομάστηκε «Τριώδιον» τὸ γνωστὸν λειτουργικὸ βιβλίον. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ ἀνεκαίνισαν τὸν θ' αἰῶνα τὸ Τριώδιο, πού εἶναι παλαιότερο ἀπὸ τὰ Μηναῖα.

Ἀπὸ τὰ τριώδια τοῦ ποιητῆ ἕνα μόνο θ' ἀναφέρουμε, πού εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ μᾶς δίνει μίαν ἰδέα καὶ τῶν ἄλλων. Διαπνέεται ἀπὸ τὸ μοναχικὸ πνεῦμα, πού εἶναι ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἡ κάθε λέξη του ἔρχεται ἀπὸ τὸν μοναστικὸν περίβολο, ὅπου εἶναι ἰδρυμένη ἡ κάθε μονή. Προσήλωση στὸν Θεὸ ἀναδίνεται ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ, καὶ σ' αὐτὸ βοηθεῖ ἡ ἀλληλουχία τῶν παραστάσεων καὶ τῶν βιωμάτων. Φωνὴ μακρυνὴ καὶ θλιμμένη ἔρχεται ἀπὸ τὸ ποίημα, μὴ παραχακτικὴ ἐπίκληση θρησκευτικοῦ λυρισμοῦ:

Φρίττω καὶ πποοῦμαι, κατανοοῦμενος
ὄσα ἤμαρτον. Πῶς σοι ὑπαντήσω; Πῶς
ὀφθῶ σοι, φοβερέ; Πῶς δὲ παραστῶ
τῷ ἀδεκαστῷ σου Βήματι; Διὸ φεῖσαί
μου, οἰκτίρμον, ἐν τῇ ὥρᾳ, ὅταν μέλλῃς
κρίναι πᾶσαν τὴν γῆν.

(Τριώδιο Τρίτης πρωτῆς Β' Ἐβδ.
τῶν Νηστειῶν).

Ὁ ποιητῆς δὲν εἶναι κοντὰ στὸν καθημερινὸ ἄνθρωπο. Ἐλκύεται ἀπὸ μιά λιτὴ θρησκευτικότητα, πού διαπνέεται ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια, κι' ἀπὸ κάθε ἄλλο συναίσθημα πού εἶναι ὑποταγμένο στὸν δογματικὸ ἔλεγχον. Θὰ προσέξουμε τὸ ἠθικὸ ἐνδιαφέρον τῶν στίχων αὐτῶν, πού ὁ ποιητῆς τους με ἄκρα συνέπεια, χωρὶς ἀμφιταλαντεύσεις τοὺς ἔγραψε. Μὲ πολλὴ αὐτοκυριαρχία χαράζονται οἱ λέξεις καὶ μᾶς δίνουν ἕνα ἀποκρυσταλλωμένο ὄραμα, πού τρέφεται ἀπὸ τὸ μοναχικὸ πνεῦμα:

Τὸν τῆς νηστείας καιρὸν φαιδρῶς
ἀπαρξώμεθα, πρὸς ἀγῶνας πνευματικῶς
ἐαυτοὺς ὑποβάλλοντες, ἀγνίσω-
μεν τὴν ψυχὴν, τὴν σάρκα καθάρωμεν...

(Προσόμοιο λυχνικοῦ Κυριακῆς τῆς
Τυρινῆς).

Τὰ κοντάκια, πού ἀποδίδονται στὸν Θεόδωρο τὸν Στουδίτη (βλ. *Analecta Sacra* τοῦ Pitra, σελ. 336 κ. ἑ.), ἔχουν τὴν ἐπικουρία τοῦ αἰσθητικοῦ συντελεστῆ τῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως. Εὐγενῆς παράδοση καὶ διαρκῆς εἶναι ἡ ἴδια μοναστικὴ ἔφεση, πού διέπει καὶ τὰ κοντάκια αὐτά, στὰ ὅποια οὔτε τὰ χωρία εἶναι ἀσαφῆ οὔτε μετρικὰ νοσοῦν οἱ στίχοι. Ὑπάρχει στὰ ποιήματα αὐτὰ ὄχι ἡ πιθανότητα ἀλλὰ ἡ βεβαιότητα τῆς ἀποδείξεως γιὰ ὅσα διατείνεται ὁ ποιητῆς. Τὰ κατηγορήματα καὶ οἱ χαρακτηριστῆρες τῶν ἐννοιῶν εἶναι διαλεγμένα κατὰ τις προσωπικῆς ἀντιλήψεις τοῦ ποιητῆ. Ὅ,τι εἶναι γι' αὐτὸν θεμελιῶδες, αὐτὸ κρατεῖ. Κι' ὅ,τι εἶναι γι' αὐτὸν καταφατικὸ, αὐτὸ προτιμᾷ. Τὸ παράγωγο καὶ τὸ ἀποφατικὸ τοῦ εἶναι ξένα. Ἰδοὺ πῶς ἐπιμένει ὁ ποιητῆς στὰ κοντάκια του, στὴν ἀναλογία τῶν ποιητικῶν μερῶν τους, πού ὁ ἀναγνώστης εὐκόλα τῆ διακρίνει:

Τὰ θεόβρυτα τῆς λογικῆς σου κρήνης
ρεῖθρα, ὡσπερ ἄβυσσος, ἐκ λογισμῶν
βαθέων χέων, τοὺς ἀσεβοῦντας κατε-
πόντισας, Βασίλειε...

(Κοντάκιον εἰς Ἅγιον Βασίλειον).

Τὰ θεόφθογα τῆς ἐμμελοῦς σου
γλώττης ρεῖθρα, πλουσιώτερα τοῦ χρυ-
σορρόα Νείλου βλύζων, τὴν Ἐκκλησίαν,
Ἄθανάσιε...

(Κοντάκιον εἰς Ἅγιον Ἀθανάσιον).

Τὰ σοφώτατα τῆς φλογερᾶς σου γλώτ-
της, ἔπη, ἀστραπτόμενα ἐκ τοῦ ἀρρή-
του φάους, λάμπων... κατελάμπρυνας,
Γρηγόριε...

(Κοντάκιον εἰς Ἅγιον Γρηγόριον
τὸν Ναζιανζηνόν).

Οἱ 124 «ἴαμβοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις» τοῦ Θ. τοῦ Στ., πού βρίσκονται στὴν Πατρολ. *Migne* (τόμ.99), σελ. 1780-1812, ἔχουν τὴν ἰδιότητα τους με τὴν περιεκτικότητα πού τοὺς διακρίνει. Ἀποφεύγουν τὴν ἐξηγητικὴν πρόταση καὶ τὴν ἀθροιστικὴν διασάφηση, κι' ἐπιδιώκουν τὸ σύντομο ἀποτέλεσμα. Ἀναφέρουμε ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ ἕνα μόνο, τὸ 69:

Ἐωσόφρον σε πράξεως ἢ λαμπρότης
ἔδειξεν ὕψει τῶν μεγίστων θαυμάτων
ἐξ ἧς τὰ ρεῖθρα πλημμυρῶν τῶν δογμάτων,
πάντων θρίαμβος αἰρετιζόντων πέλεις.
(Εἰς τὸν Ἅγιον Ἐπιφάνιον, ἐπίγρ. ξθ').

Ὁ μοναχικός βίος είναι ένα κοινό ιδεώδες στα βυζαντινά μοναστήρια. Μέσα από τους κλειστούς πυλώνες τῶν μονῶν μιὰ ἄλλη ζωὴ, διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ ἔξω κόσμου, ἐπικρατεῖ. Ὁ ναὸς μὲ τις ἀγιογραφίες του εἶναι προσιτὸς στὸ βλέμμα καὶ στὴν ψυχὴ τῶν μοναχῶν. Ὁ ἦχος τῶν σημάτων αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ συγκεντρώνει καὶ συνταιριάζει.

Μέσα στὸ χῶρο τοῦ μοναστηρίου, στὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ ἡ μοναστικὴ σκληραγωγία, δὲν λείπει ἡ γραμματειακὴ δράση κάποιων μοναχῶν στοὺς ὕμνους, ὅπως καὶ στὴν ἀγιογραφία, καὶ ἡ τέχνη τῶν μελωδῶν καλογερικῆ εἶναι.

Δύο ἔργα τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου «Διδασκαλία χρονικὴ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου» καὶ «Ἐπιτομὴ καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίου» (Πατρ. Migne τόμ. 99, σελ. 1693-1703 καὶ 1704-1720) χαράζουν κανόνες ζωῆς τῶν μοναχῶν.

Κατηχήσεις διδακτικὲς καὶ ἐγκύματα καὶ ἐπιτάφια καὶ ἐπιστολὲς τοῦ Θ. τοῦ Στ. αὐτὴ τὴν κατεύθυνση θεμελιώνουν. Στις ἐπιστολὲς τοῦ Θ. τοῦ Στ. ἀναπνέει πολὺς παλμὸς ἀπὸ μιὰν ἀσάλευτη συνείδηση, ποὺ κάθε φαινόμενο τῆς οὐτε ἀσταθῆς εἶναι οὐτε φευγαλέο: «Καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς σου ἀγιωσύνης, εἰ καὶ μικρὰ ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλ' ὄν γε ἀπῆρτιστο τῷ πλάτει τῆς ἀλληγορικῆς διανοίας...» (Ἰωσήφ ἀδελφῷ καὶ Ἀρχιεπισκόπῳ Θεσσαλονίκης, Πατρ. Migne, 99, 1064).—Ἡ συγκίνησι ἀναζητᾷ τρόπον ν' ἀποδοθεῖ παραστατικώτερη: «Προχέιται μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου' καὶ τὰ σπλάγχνα δονεῖται' καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν...» (Πρὸς Πλάτωναν τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα, Πατρ. Migne, 99, 914).—Πατρικὴ ἀφοσίωσι διαπιστώνουμε σὲ ἄλλες ἐπιστολὲς του, σὰν αὐτὴ: «Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι, παρὰ τοὺς πεπιστευμένους σοι ὑπὸ Θεοῦ καὶ γεννωμένους σοι πνευματικῶς υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς...» (Νικολῶν μαθητῆ, Πατρ. Migne, 99, 940).—Ὁ συμβουλευτικὸς τόνος ἐπικρατεῖ σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν ἐπιστολῶν: «Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ τὸ ζητούμενον. Οὗτος γὰρ ἐν καρδίᾳ δεχθεὶς, φῶς ἔλαμψε, τὰ πάθη ἐμείωσεν. Ἐξ' οὗ κατάνυξις δάκρυον μῖσος κόσμου ἐπιθυμία οὐρανῶν...» (Μοναζούσας, Πατρ. Migne, 99, 1176).—Σὲ ὅλες τὶς ἐπιστολὲς του ὁ Θ. ὁ Στ. ἀναζητεῖ τὴ διάστασι τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος καὶ ἕνα πνεῦμα ἡσυχαστικόν, ὃχι δὲ μῶς κουρασμένο, ποὺ ἡ ποιότητά του καὶ ἡ σύστασί του τείνει σὲ μιὰ τελείωσι, ὅπως ἐκείνος τὴν ἔννοει.

Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης κατέχει σημαί-

νουσα θέσι ὡς θεολογικὴ προσωπικότητα. Ἀναφέρεται ἡ ροπή του στὰ γράμματα: «...γράμματος ἐκπαιδεύεται' καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον ὕψος τῆς γνώσεως ἀνήχθη...» (Παλαιῶν μαρτυρία περὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Πατρ. Migne, 99, 100). Ἐπίσης ἐξαίρεται ἡ ἀρετὴ του: «...ἔξεσι μοναστὰς ἅπαντας... λαμπρὰν τὴν εὐφημίαν τῷ λαμπρῷ τὴν ἀρετὴν ἀναφέροντας» (Βίος καὶ Πολιτεία... Θεοδώρου τοῦ τῶν Στουδίου ἡγουμένου, συγγραφεὶς ὑπὸ Μιχαήλου μοναχοῦ, Πατρ. Migne, 90, 113).

Ὁ Θεοφάνης ὁ Γραπτὸς ἔγραψε τιμητικώτατο κανόνα στὸν Θ. τὸν Στ., ποὺ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στις 11 Νοεμβρίου, κ' ὅπου ὀνομάζεται «θεοφορούμενος σαφῶς καὶ ζήλῳ πεπυρσευμένος» (τροπ. 1 ὡδῆς γ').

Ὁ Νικηφόρος ὁ Κάλλιτος σὲ στίχους του, ὅπου ἀριθμοῦνται οἱ ἐξοχώτεροι μελωδοὶ, ἀποκαλεῖ τὸν Θεόδωρο καὶ Ἰωσήφ τοὺς Στουδίτες «ὄργανα τὰ κράτιστα τῆς μουσουργίας».

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος στὸν τόμ. Β', κεφ. ε', τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» του (ἔκδ. 1783) θεωρεῖ στὴ σελ. 269 ὅτι ὁ Θ. ὁ Στ. εἶναι «ἐν ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ διαθεβοημένος» καὶ στὴ σελ. 270 ὅτι «διηγῶσεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὡς ἐωσφόρος τις».

Στὰ νεώτερα χρόνια ἔχουμε ἐπίσης κρίσεις εὐμενέστερες γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Θ. τοῦ Στ. Ὁ Κ. Krumbacher στὴν «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας», τόμ. Β', σελ. 628 τῆς ἑλλ. μεταφρ. Γ. Σωτηριάδῃ (713 τοῦ πρωτοτύπου, Μόναχον 1897) τονίζει γιὰ τὸν Θ. τὸν Στ. ὅτι στὰ θέματα του στηρίζεται στὴ δικὴ του ὤριμη πείρα, στὴν ἠθικὴ του ἀτομικότητα καὶ στὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὸν μοναχικὸ βίον. Σημειώνει ἐπίσης ὅτι ἀποκλείει ὁ Θ. ὁ Στ. κοσμικὰ θέματα, ἀντίθετα πρὸς τὸν Ἰωάννη τὸν Γεωμέτρη, ποὺ προηγῆθηκε ἀπ' αὐτόν.

Ἡ Alice Gardner στὸ πολυσέλιδο βιβλίο της μὲ τὸν τίτλο «Θεόδωρος ὁ Στουδίτης. Ἡ ζωὴ του καὶ ἡ ἐποχὴ του» (Λονδῖνον 1905) ἀφιερώνει σελίδες γιὰ τὴν θέσι του στὴν ὕμνογραφία κλπ. (230-244) κ' ἄλλες γιὰ τὰ ἱαμβικὰ ποιήματά του καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους του (245-252).

Τὸ μελέτημα τοῦ V. Grumel: «Ἡ εἰκονολογία τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου» (περιοδ. *Echos d' Orient*, τόμ. 20, Παρίσι 1921, σελ. 257-268), ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἀντίπαλο τῶν εἰκονοκλαστῶν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν προχωρεῖ στὸν ὑπερασπιστὴ τῶν εἰκόνων Θ. τὸν Στ., καὶ ὑπογραμμίζοντας ὅτι «ὄλο τὸ θεολογικὸν του ἔργο ἀναφέρεται στις εἰκόνας ὅπως κ' ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ἐπιστολὰς του», ἀναλύει διάφορα σχετικὰ

σημεία πρὸς τὸ θέμα αὐτό, στὸ ὁποῖο ἔδωκε δογματικὸ χαρακτήρα.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐδημοσίευσε μελέτημα στὴν «Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΙΕ', 1939, σελ. 3-37, μὲ τὸν τίτλο «Ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν εἰκόνων», στὸ ὁποῖο διεξοδικὰ ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἁγίου. Στὴν τελευταία σελίδα προσθέτει ὅτι ὁ Θ. ὁ Στ. «ἐκτιμῶν τὴν σημασίαν τῆς θύραθεν παιδείας, συνίστα ταύτην θερμῶς εἰς τοὺς Στουδίτας, ὑπεδείκνυεν αὐτοῖς νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ποιήσιν, εἰσαγαγῶν τοὺς κλασσικοὺς αὐτῆς τύπους ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιγράμμασιν». — Ἐπίσης βλ. καὶ Δ. Σ. Μπαλάνου «Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ 800 μέχρι τοῦ 1453» (1951), σελ. 24-25.

Στὸν Θ. τὸν Στ. ἀφιερῶναι ὁ Γ. Ι. Παπαδόπουλος στὸ βιβλίον του «Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» (1890) τὶς σελ. 235-236 καὶ πολλὰς ὑποσημειώσεις ἄλλου, καθὼς καὶ ἄλλες σελίδες στοὺς Στουδίτες γενικά, ἐπιμένοντας ἰδίως στὸ ποιητικὸ ἔργο τους. — Ἐπίσης καὶ ὁ Π. Ν. Τρεμπέλας στὴν «Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας» (1949) παραθέτει πολλὰς σελίδες μὲ ποιήματα τοῦ Θεοδώρου καὶ τῶν ἄλλων Στουδιτῶν (219-236), ὅπως ἀκόμα τὸν ἀναφέρει ἐπανειλημμένα στὰ προλεγόμενά του.

Ὁ Ε. Α. Πεζόπουλος στὸ περιοδ. «Βυζαντις», τόμ. Β', 1911-1912, σελ. 127-136, παρουσιάζει μὲ τὸν τίτλο «Ἀθησαύριστοι

λέξεις» κάποιες λέξεις, ποὺ δὲν εἶχαν ἀποθησαυρισθεῖ στὰ ἑλληνικὰ λεξικά. Ἄξιζει νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ μερικὰ ἀπὸ τὶς σύνθετες λέξεις, ποὺ ἀνήκουν σὲ κείμενα τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὴ λέξι θεός: θεαυγέστατος, θεοβόητος, θεοήχητος, θεοκατάνυκτος, θεοπλούτιστος, θεοποιμαντος, θεοοὔζευκτος, θεοῦψιστος κλπ.

Ἐξαιρετικὴ ψηφιδωτὴ ἀπεικόνιση τοῦ Θ. τοῦ Στ., ἔργο τῶν μέσων τοῦ ΙΑ' αἰ., βρίσκεται στὸν ἐσωνάρθηκα τῆς Νέας Μονῆς Χίου (βλ. Ἀ. Κ. Ὁρλάνδου «Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Χίου», 1930, πίν. 25, εἰκ. 1).

Ὅταν, τέλος, γράφει κανένας γιὰ τὸν Θ. τὸν Στ., πρέπει καὶ νὰ ἐγκωμιάσει τὴν εὐψυχία του ἐκείνη, ποὺ ὀπλισμένη μὲ τὸ ἀνυποχώρητο ἀγωνιστικὸ πνεῦμα, τὸν ἐσπρωχνε σὲ γενναῖα φρονήματα, κι' ἀπ' αὐτὰ σὲ ἀνάλογες πράξεις, καὶ τὸν ὠδήγησε τρεῖς φορές στὴν ἐξορία.

Τίποτα δὲν ὑπῆρξε ἱκανὸ νὰ παραθιάσει τὴ χριστολογικὴ χροιά, τὴν ὁποία ἔδινε σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα, κι' ἀκόμα τὴ δογματικὴ κάθε φορὰ ἀποψη, ποὺ ἦταν γι' αὐτὸν καὶ προϋπόθεση καὶ ἐπακόλουθο τῆς συντελεσμένης ὑστερ' ἀπὸ κλίση καὶ σπουδῆ πίστεώς του.

Αὐτὴ ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀφοβία, μαζὶ μ' ἓνα καταλυτικὸ θησαύρισμα ζωῆς, ἔχουν ἀποτυπωθεῖ καὶ στὰ γραπτά του.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ

Louis Lefebvre

ΠΡΩΪ·ΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ἄδόμενος μὲς στὸ πρωῒνό, σὰν τὰ γλυκὰ κείνα παιδιά,
ποῦ ἅμα τοὺς πείς γιὰ κάτι μὴ, δὲ σοῦ χαλοῦν πιά τὴν καρδιά.

Μὲς στ' ὀλοκαίνουργο πρωῒνό, ποῦ ἀγνή δροσοῦλα ραίνει,
μὲ τὴν ψυχὴ Σὲ προσκυνῶ γαλήνια ἀναπαμένη.

Πολὺ ἀγαπῶ νὰ Σὲ καλῶ μὲς τὸ πρωῒνό τὸ μαγικό,
ποῦ ἄλλωστε μήτε τὸν καιρὸ νὰ πράξω δὲν εἶχα κακό.

Νιώθω λιγότερη ντροπὴ γιὰ ὅ,τι βαθεῖά μου ἁμαρτωλό
κι' ἔπειτα, σκέφτομαι στὸ ἔξιῆς νὰ κάμω κάτι πιὸ καλό.

Πῶς νὰ εἰπωθῆ τούτῃ ἡ δροσιὰ πῶχει ἀπ' τὰ οὐράνια στάξει!
πέπλο θαρρεῖς ἀπὸ ἄλαφρό κι' ἀνεύρετο μετάξι.

Πατέρα μου! Ἄν μὲ σκέπαζες γιὰ ὅλη τὴ μέρα μου μ' αὐτό,
Γιατί, σὲ λίγο, ἀνάμεσα στοῦ κόσμου Σου θὰ πορευτῶ

Τὸ θόρυβο καὶ τὴ βουή· καὶ στοὺς ἀνθρώπους πάλι.
ᾠ! νᾶητανε, καὶ μὲς σ' αὐτούς, κι' ὡς νᾶρθει ἡ νύχτα ἀγάλι,

Νὰ νιώθω ἐντός μου τὴν ψυχὴ, ποῦ λίγο ἡ γῆς τὴ μέλλει,
σὰν τὴν αὐγὴ Σου ὀλόφωτη καὶ ἀκόμα ν' ἀνατέλλει.

ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΠΗΣ

(Μεταφρ.)

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ, εἶναι λόγος κρυφός.
Καὶ τ' ἄνθινα στεφάνια, προσφορά μας,
Στὸ ματωμένο ξύλο,
Δὲν κρύβουνε τὴ γύμνια
Κείνου ποὺ θέλησε, γιὰ χάρη μας—
Καὶ πόσο μᾶς ἀγάπησε—
Γυμνὸς στὸ ξύλο νὰ πεθάνει.

Ἄν ἤθελ' ὕμνους καὶ τραγούδια,
Δικοὶ του εἶν' ὄλοι οἱ Κόσμοι!
Τὰ δάση ποὺ σιγομιλᾷν μὲ τοὺς ἀγέρες,
Τὰ πέλαγα ποὺ σπάζουν τοὺς ἀφροὺς
Μέσα σὲ κρότους καταιγίδας—
Κι' οἱ ξωτικές οἱ θάλασσες
Ποὺ ἀβρότητα γεμάτες,
Τὶς κοραλένιες νότες τοὺς κυλᾷν
Στὰ πορφυρὰ νησιά.

Κι' ἂν ἤθελε τὰ λούλουδα,
Νὰ ἡ χάρη τῶν ἰβίσκων
Κι' οἱ φλογισμένες ἡμορφιᾶς τῶν κόκκι-
[νων τῶν ρόδων.
Στεφάνια τοῦ κεντᾶνε στὸ γρασιδί,
Μὲ τ' ἀπαλὰ πινέλα τοὺς,
Τ' ἀνθάκια τῶν ἀγρῶν.

Τί νὰ τὰ κάνει νὰ τὰ πάρει
Κεῖνα ποὺ εἶναι δικὰ Του;
Γιὰ τ' ἄλλο μόνο λαχταρᾷ,
Τ' ἀπόκρυφα «δικό» μας.
Ὅχι τὰ μάτια—καὶ τὰ χεῖλη—καὶ τὰ χέρια,
Τί φτιάχνουμε, τί λέμε καὶ τί βλέπουμε,
Αὐτά, εἶν' τὰ δανεισμένα.
Γιὰ τ' ἄλλο λαχταρᾷ—
Καὶ ποὺ γι' αὐτὸ μᾶς ἔπλασε, μᾶς λύτρω-
[σε—καὶ θὰ μᾶς κρίνει:
Τὴ θέλησή μας θέλει.

Ἐλευθερὴ σὰν τοὺς ἀγέρες,
Πάνω στὰ πέλαγα εἶν' ἀφροὺς,
Ἡ θάλασσα εἶν' ἡ ξωτικιά

Ποὺ καθρεφτίζει τὴν ἡμορφιά Του—
Μὰ εἶναι «δικιά» μας.

Αὐτὴ μονάχα νὰ Τὸν ντύσει
Μπορεῖ ἀπάνω στὸ Σταυρό—
Ὅπως μπορεῖ καὶ νὰ Τοῦ κλείσει
Τὶς πέντε Του ἀνοιχτὲς πληγές.

Ἡ θέλησή μας ἡ περὶ φανη,
Ἡ λεύτερη καὶ σαγηνεύτρα,
Σὰν τ' ἀγριοπούλι πάντ' ἀσκλάβωτη
Μπορεῖ ὅπου θέλει καὶ πετᾷ—
Μπορεῖ καὶ πάνω ἀπὸ τὰ νέφη
Τῶν οὐρανίων στρατιῶν
Μπροστά Του μόνη νὰ σταθεῖ;
—«Καί, πάρ' το πίσω αὐτὸ ποὺ μούδωσες,
»Δὲν ἦνρα τίποτα ν' ἀξίζει
»Μονάχα Ἐσένα!
»Κι' ἄς εἶσ' εὐλογημένος
»Ἐσὺ ποὺ μ' ἔπλασες ἐλευθερῆ
»Ἐλευθερὰ νὰ σ' ἀγαπήσω.
»Χωρὶς ἀνάγκη, χωρὶς βία, χωρὶς φόβο,
»Ν' ἀγαπηθοῦμ' Ἐσὺ κι' ἐγὼ
»Μόνο γιὰ τὴν ἀγάτηρ».

Γι' αὐτὸ κι' ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ,
Ποὺ εἶναι λόγος κρυφός,
Μόνο μὲ τὸ κρυφὸ «δικό» μας θ' ἀνταμώσει
Κι' ἐκεῖ—δένετ' ὁ κρῖκος!

Ἄλλιως—ὄλα σκοπρᾶν—καὶ φεύγουν,
Σὰν πούπουλα—σὰν ἦχοι κι' ἀνθοπέταλα,
Σκοπρᾶνε—σβύνονται—καὶ χάνονται,
Γιὰ πάντα.

Μὰ ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ
Σφιχτοδεμένος μὲ τὴ θέλησή μας,
Γίνεται Χτίση—Λύτρωση—καὶ Κρίση
[Παραδείσου.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΑΝ ΔΕΝ ΑΛΛΑΞΩΜΕΝ

“Όπως και πέρυσι, όπως και πρόπερσι. Ήπιανερχόμεθα σιγά-σιγά εις τὸ φθινόπωρον καὶ ἡ συγκομιδὴ τοῦ καλοκαιριοῦ φαίνεται ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ... ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάποδην. Συγκομιδὴ χάους! Ὅλο τὸ ἴδιο, δηλαδή, χρόνια τώρα! Πολιτικὴ κρίσις, μὲ ὄλην τὴν ἐντεῦθεν χαλάρωσιν τῆς κρατικῆς λειτουργίας, ἀνεργία, φτώχεια, δυσαρέσκεια, παρὰπονα, πικρία, ἀντεγκλήσεις, ἀπεργαίαι, ἀνταγωνισμοὶ μετὰ τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν ὁργανώσεων καὶ αὐτῶν μὲ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν μὲ τοὺς συμμάχους. Καὶ εἰς τὸ τέλος ἡ δυστυχία ἀλλὰ καὶ ἡ ἀβεβαιότης διὰ τὸ μέλλον πού διαρκῶς καὶ περισσότερον ἀπλώνεται. Καταγγέλλεται ὅτι ἀπὸ τὰ 60 παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἑνὸς ἀκριτικοῦ χωριοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μόνον ἐπὶ τὰ παιδιὰ ἔφαγαν κρέας. Καὶ δὲν φαίνεται ὅτι τὸ καλοκαῖρι συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς!

Καὶ τὸ μεγάλο ἐκεῖνο ἔγκλημα τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ἀναληθσίας τῆς «ἠγέτιδος τάξεως» τὸ ἴδιο πάντοτε καὶ αὐτό. Ἡ πολιτικὴ κρίσις εἶναι πᾶν ὅ,τι μᾶς ἀπασχολεῖ. Καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ ἀπασχόλησις μὲ τὴν πολιτικὴν κρίσιν δημιουργεῖ νέαν παράλυσιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ νέαν δυστυχίαν καὶ νέαν ἔντασιν τῆς κρίσεως καὶ νέαν παράλυσιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς... ἕνας φοβερὸς φαῦλος κύκλος πού μᾶς ἔχει περιβάλλει ὅλους!

Θὰ εἰπῆτε τώρα, διατί τὰ γράφομεν αὐτά, τὰ ἴδια πάντοτε καὶ ἡμεῖς, ἔμπρὸς εἰς τὴν ἴδιαν κατάστασιν. Ἀλλά, πρῶτον, διότι εἰς τὴν ἴδιαν νόσον θὰ ἀντιταχθῆ τὸ ἴδιον σύνθημα: Ἐάν δὲν ἀλλάξωμεν βασικῶς, ὄχι μὲ τὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἠθικὴν, τὴν πνευματικὴν ἔννοιαν «οὐκ ἔσται τῶν κακῶν παῦλα». Καὶ δεύτερον διότι ἐλπίζομεν ἢ μᾶλλον βλέπομεν, ὅτι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχει ἤδη ἡ

σωτήριος στροφή. Κάτι ἀλλάζει μέσα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν πνευματικὴν μας ἀτιμύσφαιραν.

Καὶ ἔχομεν κάθε ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ ἡ στροφή μὲ τὴν πνευματικὴν ὑγείαν πού ἐμφανίζει ἤδη τὰ ἀποτελέσματά της θὰ φέρῃ τὴν ἴασιν, καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι πολὺ ἀργά, ὅταν θὰ φέρῃ τοὺς καρπούς πού περιμένομεν ὅλοι!

ΤΙ ΝΑ ΖΗΛΕΥΩΜΕΝ

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅταν ἡμεῖς παραδέρνομεν εἰς τὰ χάλια τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς, εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ὁ λαὸς εὐρίσκειται εἰς τὴν εὐτυχισμένην θέσιν νὰ μὴ ξεύρη ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀριστέων τῆς πολιτικῆς του ζωῆς νὰ ἐκλέξῃ ὡς Πρόεδρον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ στρατηγὸς Ἀϊζενχάουερ ὁ ὁποῖος ὑπεδείχθη ἀπὸ τοὺς ρεπουμπλικάνους, εἶναι μία προσωπικότης παγκοσμίου φήμης καὶ παγκοσμίου σεβασμοῦ. Καὶ ἡ προεκλογικὴ του ἐκστρατεία καὶ πᾶν ὅ,τι ἔκαμε σχετικῶς μὲ τὴν ὑποψηφιότητά του ἐτόνωσε τὸν σεβασμὸν αὐτὸν μέσα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ρεπουμπλικανικοῦ κόμματος πρῶτον, εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὄλην ἔπειτα καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἐξ ἄλλου τὸ δημοκρατικὸν κόμμα προβάλλει ἕνα Στήβενσον, ὁ ὁποῖος ἐνδέχεται νὰ μὴ ἦτο τόσο παγκοσμίως γνωστός, ὅπως ὁ Ἀϊζενχάουερ, ὅλαι ὅμως αἱ μέχρι τοῦδε πράξεις του δεικνύουσι ὅτι τὸ κόμμα πού ἄκουσα τὸν ἔχρισεν ὑποψήφιόν του, ἔφερεν εἰς τὸ παγκόσμιον προσκήνιον ἄνδρα, ἐφάμιλλον πάντως τοῦ ἀντιπάλου του. Καὶ ἤδη αἱ πρῶται δηλώσεις τοῦ ὑποψηφίου τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, γεμᾶται πνευματικότητα καταφανῆ καὶ Χριστιανισμὸν γνήσιον, ἔκαμαν τοιαύτην αἴσθησιν, ὥστε μία ἐλβετικὴ ἐφημερὶς παγκοσμίου κύρους, ἡ «Παγκόσμιος Ἑβδομάς», νὰ λέγῃ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τοιούτων δηλώσεων ὅτι ὁ Ἀϊζενχάουερ εὐρίσκειται ἐν κινδύνῳ.

Ἄλλ' ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πάντως δὲν εὐρίσκεται ἐν κινδύνῳ εἶναι ἢ χώρα ἢ ὁποία καλεῖται νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοιούτων ἀναστημάτων! Καὶ αὐτὸ εἶναι, εἰς τὴν κρίσιμον περιόδον τὴν ὁποῖαν διερχόμεθα, δῶρον Θεοῦ καὶ ἀκτις ἐλπίδος ὅχι μόνον διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους μας!

... Καὶ ἓνα μάθημα, ὡς πρὸς τὸ τί πρέπει ὄντως νὰ ζηλεύωμεν!

Ο "ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ.,

Ἡρωτήθη ὁ Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Σουμάν, τί γίνεται ὁ «λαϊκισμὸς» εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἀπάντησις: Τώρα πιά, ἔχει πεθάνει. Ἦτο δὲ «λαϊκισμὸς», τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ὅχι μόνον διὰ τὴν Γαλλίαν ἢ βάσις τῆς ὑποστάσεώς της, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον ὑπόδειγμα πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα «μοντέλλα» τὰ ὁποῖα τὸ Παρίσι ἐξάγει εἰς τὰς πέντε ἡπείρους.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος κυρίως, (βεβαίως ἢ ὑπόθεσις ἀνάγεται καὶ εἰς τὸν περασμένον αἰῶνα), καθιερώθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ἀρχὴ τοῦ «λαϊκισμοῦ», δηλαδὴ προφάσει μὲν ἀρχὴ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ κάθε σχέσεως μεταξὺ κράτους καὶ οἰασδήποτε θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ἀρχὴ τῆς ἐχθρότητος πρὸς οἰανδήποτε θρησκευτικὴν πίστιν. Τόσον, ὥστε νὰ παύεται τηλεγραφικῶς μία διδασκάλισσα διότι κατηγγέλθη περὶ αὐτῆς ὅτι (φρικτὸν εἰπεῖν) εἰς τὴν ἑναρξίν τοῦ μαθήματος ἀπήγγειλε τὸ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ νὰ θεωρῆται ἔγκλημα καθοσιώσεως τὸ ὅτι ἓνας ἐκπαιδευτικὸς ἢ ἓνας στρατιωτικὸς ἐθεάθη εἰς τὴν λειτουργίαν. Καὶ ἀκόμη νὰ ἐμφανίζονται ἐκεῖνοι οἱ ἀπροκάλυπτοι διωγμοί, καὶ ἐκεῖναι αἱ βεβηλώσεις τῶν ναῶν, ὅχι μὲν μὲ τὴν ἀγριότητα περασμένων αἰώνων ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν, ἔστω καὶ καμουφλαρισμένην, βαρβαρότητα.

Αὐτὰ, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ὁ κανὼν μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Γαλλία θὰ ἐξοῦσε κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα. Ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν ἀποθάνει. Ἀπλούστατα ὁ «λαϊκισμὸς» ἦτο μία οἰκοδομὴ κτισμένη εἰς τὴν ἄμμον. Εἰς τὰς σημερινὰς δοκιμασίας δὲν ἤμπο-

ροῦσε νὰ σταθῇ «καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπεσε καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη».

ΤΟ ΠΑΙΔΟΜΑΖΩΜΑ

Νά λοιπὸν πού δὲν ἐξεχάσθησαν (ὅπως εἶχαμε φοβηθῆ) αἱ εἴκοσι ὀκτὼ χιλιάδες τὰ Ἑλληνόπουλα πού εὐρίσκονται εἰς τὰς χώρας τοῦ παραπετάσματος διὰ νὰ γίνουν γενίτσαροι, ὅσα ζοῦν βέβαια ἀκόμη, καὶ νὰ κτυπήσουν τὴν πατρίδα των. Ἰδοῦ, μία διεθνῆς ἔκκλησις, ἡ ὁποία διαμαρτύρεται ζωηρότατα διὰ τὸ παιδομάζωμα, διὰ τὰ ἀρπαγέντα εἴκοσι ὀκτὼ χιλιάδες παιδιὰ μας ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἀμερικανικὰς ἐφημερίδας καὶ εἰς περιοπτον θέσιν. Ὡραία συγκινητικὴ, δυνατὴ πρᾶγματι ἔκκλησις, μὲ πολλὰς ὑπογραφάς. Μόνον ὅτι... καμμία ἀπὸ τὰς ὑπογραφὰς αὐτὰς δὲν εἶναι ἑλληνικὴ! Ὅλοι οἱ ὑπογράφωντες εἶναι ξένοι! Τὰ 28.000 ἑλληνόπουλα ἀναφέρονται μέσα εἰς τὸ πλάσιον γενικωτέρας διαμαρτυρίας ἀφορώσης εἰς τὸν ὅλον πολιτισμὸν μας.

Καὶ κάτι ἄλλο. Ἐχομεν μπροστά μας ἀποκόμματα ἀπὸ ἐφημερίδας, αἱ ὁποῖαι μὲ ἓνα τρόπον θαυμαστὸν ὄντως στηλιτεύουν τὸ φοβερὸν ἔγκλημα τῆς ἀρπαγῆς τῶν παιδιῶν μας. Ἀνταποκρίσεις ἐκτενεῖς, εἰκόνας, τίτλοι συγκινητικοὶ πρᾶγματι, φωτογραφίαί αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦν καὶ μόναι των, δλόκληρος ἐστρατεία δημοσιογραφικὴ διὰ τὰ εἴκοσι ὀκτὼ χιλιάδες ἀρπαγέντα Ἑλληνόπουλα. Μόνον ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ γίνεται ἀπὸ τὰς... ἰταλικὰς ἐφημερίδας. Ἡμεῖς ἐδῶ ἔχομεν ἄλλα, πολὺ περισσότερον σπουδαῖα, πρᾶγματα νὰ ἀσχοληθοῦμε. Τὰς ἀντεγκλήσεις μας, τὸ ἀλληλοφάγωμα, τὰς φιλοδοξίας καὶ τὰ παρόμοια!

ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ

Τὸ τραγικὸν ὄντως θέμα τὸ ὁποῖον λέγεται διαζύγιον, ἀρχίζει καὶ κατανοῆται εἰς τὴν σοβαρότητά του ὅλο καὶ περισσότερο. Ἔτσι, εἰς τὴν Ἀγγλίαν βλέπομεν νὰ κινήται ἐπὶ τέλους ἡ ἀγγλικανικὴ ἔκκλησις, μᾶλλον ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης παρὰ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, καὶ ζητεῖ νὰ γίνῃ κάτι διὰ νὰ

περιορισθῆ ἢ πληγῆ αὐτῆ. Ἐνώπιον, ὅπως γράφει ἡ σχετικὴ ἔκθεσις, τῆς ἀπειλῆς νὰ καταπέσῃ πλέον τελείως ὁ θεσμός τῆς οἰκογενείας, ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγγλίας ζητεῖ νὰ γίνουν αἱ νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ βοηθήσουν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν διαζυγίων.

Ὡς ἓνα τοιοῦτον μέτρον προτείνουν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τοῦ προσωρινοῦ χωρισμοῦ τῶν συζύγων, χωρισμοῦ ὁ ὁποῖος νὰ ἀφήνῃ πάντοτε μίαν πόρταν ἀνοικτὴν διὰ τὴν περίπτωσιν μετανοίας καὶ συνδιαλλαγῆς καὶ νὰ μὴ ἐνθαρρύνῃ ἀθεμίτους σχέσεις, αἱ ὁποῖαι — θὰ τὸ ξεύρουν πλέον οἱ ἐνδιαφερόμενοι — δὲν θὰ εἶναι εὐκόλον νὰ καταλήξουν εἰς γάμον.

Φυσικὰ δὲν πρόκειται νὰ συζητηθῆ ἐδῶ τὸ κατὰ πόσον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέτρον εἶναι τὸ προσφορώτερον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει εἶναι, ὅτι καὶ εἰς τὰς κοινωνίας ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ὡς αἱ περισσότερον ἠγούμεναι εἰς «ἐλευθεριαζούσας» τάχα ἰδέες ἐν σχέσει μετὰ τὴν οἰκογένειαν, ἀρχίζει νὰ κατανοῆται τί θὰ πῆ οἰκογένεια καὶ τί θὰ πῆ διάλυσις τῆς. Καὶ αὐτὴ ἡ κατανόησις εἶναι πολὺ σημαντικὴ.

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ προτεσταντικὴ Ἐκκλησία τῆς Βυρτεμβέργης ἔλαβε μίαν σειρὰν ἀποφάσεων σχετικῶν μετὰ τὴν στερεώσιν τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας. Ἡ πρώτη εἶναι, ὅτι δὲν θὰ γίνονται δεκτὰ εἰς τὸ βάπτισμα νήπια, παρὰ μόνον ἐὰν κατὰ τὴν βάπτισιν εἶναι παρόντες καὶ οἱ δύο γονεῖς ἢ τοῦλάχιστον ὁ ἅπῳν ἔχει ἐκδηλώσει ἀπεριφράστως τὴν θέλησίν του τὴν δλόψυχον διὰ νὰ βαπτισθῆ τὸ παιδί του.

Τὸ νόημα τῆς ἀποφάσεως εἶναι νὰ μὴ γίνονται βαπτίσεις τῶν παιδιῶν τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς εἶναι χωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπομένως δὲν θέλουν νὰ βαπτισθῆ τὸ παιδί των. Τὸ βάπτισμα γίνεται, (ἐφ' ὅσον τὸ ἴδιο τὸ παιδί δὲν μπορεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἰδικὴν του πίστιν) μετὰ τὴν ἐγγύησιν τῶν γονέων ὅτι θὰ ἐκθρέ-

ψουν τὸ παιδί συμφώνως μετὰ τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν αὐτοὶ τοῦλάχιστον ὁμολογοῦν. Ὅταν ὁμως τοιαύτη ὁμολογία δὲν ὑπάρχῃ ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν γονέων τότε (αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ σκέψις) αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν βάπτισιν τοῦ νηπίου λείπουν.

Τὸ ἄλλο μέτρον τὸ ὁποῖον ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία τῆς Βυρτεμβέργης ἔλαβεν, εἶναι ὅτι δὲν θὰ εὐλογῆ πλέον νέον γάμον διαζευγμένου, ἐφ' ὅσον τὸ διαζύγιον ἐξεδόθη τῇ ὑπαιτιότητι αὐτοῦ. Ἐὰν ἐπομένως ἓνας διεζεύχθῃ καὶ τὸ διαζύγιον ἐξεδόθη τῇ ὑπαιτιότητι του, τότε αὐτὸς θὰ ξεύρῃ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον ἐκ νέου, ἐκτὸς φυσικῶν ἐὰν περιορισθῆ εἰς τὸν πολιτικὸν γάμον, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τὴν Γερμανίαν.

Καὶ τὰ δύο μέτρα προεκάλεσαν ὁμως ἀντιρρήσεις, πάλιν ἀπὸ χριστιανικῆς πλευρᾶς. Διὰ μὲν τὸ ζήτημα τοῦ βαπτίσματος ἡ ἀντίρρησις εἶναι ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ μένουν ἔξω τοῦ βαπτίσματος παιδιὰ, τῶν ὁποίων ἔστω μόνον ὁ ἓνας ἐκ τῶν γονέων ὁμολογεῖ χριστιανικὴν πίστιν.

Ὅσον ἀφορᾷ πάλιν εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εὐλογίας τοῦ γάμου διαζευγμένου, γεννᾶται ἡ ἀντίρρησις ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ καθιεροῦνται ἓνα εἶδος πνευματικοῦ δεδικασμένου, διὰ δικαστικὰς ἀποφάσεις πολιτικῶν δικαστηρίων αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ πεπλανημένα. Ἐὰν πάλιν θὰ ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ ἐξετασθῆ ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς κατὰ πόσον ἢ ἀπόφασις τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων εἶναι ὀρθὴ ἢ ὄχι, θὰ ἐφθάναμεν εἰς μίαν πνευματικὴν ἐπανάληψιν τῆς δίκης περὶ διαζυγίου, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι ἄτοπον.

Ποία ἐκ τῶν δύο πλευρῶν ἔχει δίκαιον εἰς τὴν συζήτησιν αὐτήν; Αὐτὸ δὲν εἶναι τῆς παρουσίας στήλης νὰ τὸ ἐξετάσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι τοιαῦτα μέτρα καὶ τοιαῦται συζητήσεις δεικνύουν πάντως ζωτικότητα καὶ μαρτυροῦν ὅτι οἱ ἀρμόδιοι ἀρχίζουσι πλέον νὰ ἀποδίδουν τὴν προσήκουσαν σπουδαιότητα εἰς θέματα τὰ ὁποῖα εἶναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου πνευματικοῦ τῆς κοινωνίας τοῦ μέλλοντος.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΗΘΗ

'Αλλά και εις τὸν τόπον μας ἔχομεν ἐκδηλώσεις πνευματικὰς αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀξίαι πάσης ἐξάρσεως, Μία τοιαύτην ἐκδηλώσειν θεωροῦμεν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἀνώτατον δικαστήριόν μας ἔδωσε τέρμα εἰς τὴν γνωστὴν ἀηδῆ ὑπόθεσιν τῶν μπαλλέτων.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θέλομεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν εἰσαγγελικὴν ἀγόρευσιν τοῦ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου κ. Κόλλια, εἰς τὴν σχετικὴν συζήτησιν. Τὸ σχετικὸν κείμενον, ὑπάρχει εἰς τὸ νομικὸν περιοδικὸν «Θέμις» τόμ. ΕΓ' σ. 298.

«... Ἠχολήθην ὁμως μὲ τὸ θέμα τοῦτο διὰ νὰ διακηρῖξω ἐνταῦθα ὅτι, εὐτυχῶς, τὰ ἑλληνικὰ ἦθη δὲν ἐφθάρσαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε εἰς τὴν χώραν τοῦ κάλλους καὶ τῆς ὀρασιότητος νὰ θεωρηθῶν ὡς καλλιτεχνία ἢ ἐξυπρέτης τῶν κτηνωδῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀρέξεων καὶ ἐνοστίτων. Ὅταν ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία χάσῃ τὸ αἰσθημα τῆς αἰδοῦς καὶ εὐσημοσύνης, τῆς κοσμιότητος καὶ εὐπρεπείας, τότε ἀσφαλῶς θ' ἀπολέσῃ τὸ πᾶν.

Εἶναι ἀδιάφορο αἱ ὑποκειμενικαὶ ἀντιλήψεις ὀρισμένων ἀτόμων τερπομένων ἐκ τῶν θεαμάτων τούτων. Ἐνδιαφέρει μόνον νὰ μὴ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος ἡ ἐκκλισίς τῶν ἠθῶν, ἡ ἀκολασία περὶ τὰς σαρκιακὰς ἡδονὰς, διότι τότε θὰ παραλύσῃ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ δραστηριότης της, ἀρεταὶ αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους».

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΡΓΙΑ

'Απὸ τὰ Κρέσταινα τῆς Ὀλυμπίας μᾶς ἔρχεται μία διαμαρτυρία, πράγματι ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Πρόκειται περὶ ὑπομνήματος τῶν δημάρχων, προέδρων ὀργανισμῶν καὶ σωματείων τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας σχετικῶς μὲ τὸ ἄτοπον, ὅτι ἐνῶ εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχει ἡ Κυριακὴ ἀργία, αὕτη εἶναι ἀγνωστος εἰς τὰς κομποπόλεις καὶ τὰ χωριά. Εἶναι δὲ γεγονόςς ὅτι τὸ ἄτοπον αὐτὸ δὲν ἔχει μόνον πνευματικὰς συνεπείας, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς ὑγιεινὰς, δημιουργεῖ δὲ ὄντως καὶ μίαν ἀνισότητα μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων ἢ ὁποῖα δὲν δικαιολογεῖται παντάπασιν.

Τὸ ὑπόμνημα εἶναι ἐμπεριστατωμένον, ἐκτενές, καὶ μεστὸν ἐννοιῶν. Δὲν νομίζομεν ὅτι σοβαρῶς δύναται νὰ ἀμφισβητηθῆ, ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῆ ἡ ἀνισότης αὕτη καὶ ὅτι δὲν πρόκειται καμμία ζημία νὰ ἐπέλθῃ ἀπὸ τὴν γενικεύσιν τῆς Κυριακῆς ἀργίας. Ἰσα-ἴσα ἡ καθιέρωσις της θὰ ἀποτελῆ πρόοδον μὲ τὴν καλύτεραν ἔννοιαν τοῦ ὄρου καὶ ἀκόμη ἀποκατάστασιν τῆς ἰσότητος, εἰς τὸν τομέα ἀκριβῶς ὅπου ἡ ἰσότης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ: εἰς τὸν τομέα τῆς ἀναψυχῆς τοῦ ἐργαζομένου. Πρέπει νὰ ἔχη τὴν χρονικὴν ἀνεσιν νὰ νοιώσῃ καὶ τοῦ χωριοῦ ὃ ἐργάτης τὸν ἑαυτὸν του ὡς προσωπικότητα καὶ ἐὰν βεβαίως ἔχη καὶ τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν νὰ μεριμνήσῃ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν του τροφοδοσίαν.

Z. N.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ο ΑΠΟΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Σεβόμεστε καὶ τιμοῦμε τίς πνευματικὰς προσπάθειες τῆς «Ὀλύμπιας» καὶ ἀναγνωρίζομεν ὅτι μὲ πολλὰς ἐνέργειάς της ἐπρόσφερε πολὺτιμις ὀπηρεσίας εἰς τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ ἀμοιβαίαν κατανόησιν τῶν λαῶν Ὀμολογοῦμε ὁμως ὅτι δὲν ὑπορῶμε νὰ κατανήσομε καὶ νὰ ἐπιδοκιμάσομε μὴ πρόσφατη προσπάθειά της, «νὰ μελιτιθῶν καὶ νὰ ἐφαρμολοθῶν μέθοδοι ἐκπαιδευτικῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ.» Μὰ εἶναι λοιπὸν ὁ «κοσμοπολιτισμός» — αὕτη ἡ ἀχρῶση καὶ ἀνέκφραστη ψυχικὴ μορφή, μὲ τὴν χλιαρὰ καὶ ἐλαστικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, μὲ τὴν ἄνοιαν καὶ χαλαρὰ πίστιν εἰς ἰδιαιτέρως καὶ εἰς παραδόσεις τῆς φυλῆς — μὴ τέ-

τοια ἀρετὴ, ποὺ νὰ τὴν ὑψώσομε εἰς ἀνώτερον σκοπὸ τῆς Παιδείας;

Εἶναι φανερό ὅτι σκοπὸς τῆς «Ὀλύμπιας» εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ μὲ τὸν κοσμοπολιτισμὸν τὸ πνεῦμα τῆς ἐρήνης. Ἀλλὰ εἶναι τάχα δυνατόν νὰ ἐκπληρωθῆ ὁ σκοπὸς αὐτός, ἀπαρνηθῶμε τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν, ποὺ εἶναι καὶ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ ἀνεβλόνσομε τὰ αἰσθημάτων τῆς τιμῆς καὶ τῆς περηφάνειας, ποὺ κάθε λαὸς αἰθάνεται γιὰ ὃ τι ὄρατο καὶ βῆλο ἐπὶ τῆς ἀρχῆς μὲ ἀγῶνας καὶ θυσίας καὶ ποὺ εἶναι συγχρόνως τὸ ἰσχυρότερον καὶ γονιμότερον κίνητρο γιὰ νέες ἐθνικὰς πολιτικὰς δημοκρατίας; Καὶ δὲν εἶναι ἀντιθέτως αὕτη ἀκριβῶς ἡ ἀμοιβαία γνώσις καὶ κατανόησις τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, ἡ ἀμοιβαία

γνώση καὶ κατανόηση τῶν ἑσχωριστῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ καθενός, ποῦ θὰ τὸν ὠση περισσότερο τὴν γαριμμία καὶ τὴν φίλια ἀνάμεσα τοὺς καὶ θὰ ἐξυπηρετήσῃ σταθερώτερα τὴν εἰρήνην;

Τίς ἴδιες σκέψεις κάνουμε καὶ μετὰ τὴν πρόσφατες πληροφορίες ὅτι, χάριν τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας. θ' ἀποχρωματίσουμε κι ἐμεῖς τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία! Καὶ ὅμως, χωρὶς ν' ἀποχρωματίσουμε τὴ ναυτικὴ Ἱστορία τῶν δύο χωρῶν, οἱ στόλοι τοὺς ἐκτελοῦν αὐτὲς ἀκριβῶς τίς ἡμέρες κοινὰ φιλικὰ γυμνάσια. Κίνα ἀσφαλῶς ἢ πιὸ θετικὴ καὶ πιὸ πεσιτικὴ ἀπόδειξη πόσο ἄσκοπος καὶ ἄκαρπος εἶναι ὁ προσπάθειες νὰ φιμωθῇ ἢ νὰ παραμορφωθῇ ἡ Ἱστορία καὶ πρῶτο, ἀντίθετα, ἢ ἀμοιβαία γνωριμία καὶ κατανόησή της μὲν ἀποτελέσῃ τὸ στερωότερο βῆμα γιὰ μὴν ἀλληθινή, συνειδητὴ καὶ σταθερὴ φίλια.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἡ νέα ἐπιβουλὴ τῆς Ἀγγλικῆς Διοικήσεως τῆς Κύπρου ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς τῆς Παιδείας εἶναι πλατιότερη καὶ γενικώτερο πνευματικὸ ζήτημα, ποῦ ἐνδιαφέρει ὅχι μόνον τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τὸν παγκόσμιον πνευματικὸ κόσμον, ποῦ ἀναγνωρίζει καὶ ἀνστερνίζεται τὰ ἀνώτερα πολιτικὰ ἰδανικὰ τῆς Παιδείας. Διότι εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ δὲν μποροῦν βεβαίως νὰ ἐξυπηρετηθοῦν καὶ νὰ ἐκπληρωθοῦν μετὰ τὴν Παιδεία φιμωμένη καὶ δεσμευμένη, ὅπως τὴν θέτει καὶ τὴν προτομαίνει στὴν Κύπρον ἢ Ἀγγλικὴ Διοίκησις.

Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία στὴν Κύπρον ἦταν πάντοτε ἀνεξάρτητη, διότι ὁ λαὸς, μετὰ ἕως τίς τεράστιες οἰκονομικὰς δυσκολίας, ἐπληθύνων ἐξ ἴδιος τὰ ἔξοδα τῆς Παιδείας του καὶ ἐκρατοῦσε μετὰ κάθῃ θυεῖα τὸν διορισμὸ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν καθηγητῶν. Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ὅμως ἡ Ἀγγλικὴ Διοίκησις μετὰ τὸ πρόσημα τῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυσε τῆς δημοτικῆς παιδείας, κατόρθωσε ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν λαὸ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς πύξσεως τῶν διδασκάλων καὶ νὰ θέσῃ ἕνα σπορὸ περιορισμοῦ στὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἠθικὴ τους δράση.

Μὲ τὸν ἴδιον ἐκβιασμὸ προπαθεῖ τώρα νὰ κάμῃ τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὴν Μέση Παιδεία. Μὲ ἕναν ἐπιτήδειον νόμον, ποῦ προβλέπει τάχα τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῆς Μέσης Παιδείας, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά ἀποβλέπει στὴν υποδούλωσίν της, προθυμοποιεῖται νὰ διπλασάσῃ σχεδὸν τοὺς μισθοὺς τῶν καθηγητῶν καὶ ν' ἀναλάβῃ... γενναιοτέρως ὅλα τὰ ἔξοδα τῶν σχολείων, ἔρκει νὰ περὶέλθῃ καὶ ἡ Μέση Παιδεία στὰ χέρια της καὶ νὰ θέσῃ τὴν ἴδιον μορφωτικὸν καὶ ἠθικὸν περιορισμὸν, μετὰ τὸν ἀπώτερον καὶ βελιότερον σκοπὸ ν' ἀφελήσῃ τὴν ἠθικὴ συνείδηση τῶν Κυπρίων.

Ἀπατᾷται ὅμως οἰκτρὰ ἀνομιεῖ πῶς θὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸν τὸ σκοπὸ. Ἡ ἠθικὴ συνείδηση τῶν Κυπρίων εἶναι βράχος ἀκλόνητος, ἐπάνω

στὸν ὁποῖον θὰ σπᾶσεν καὶ θὰ διαλυθῶν ὅλα τὰ ἀνελεύθερα μέτρα της. Ἦδη οἱ Κύπριοι διαμαρτύρονται καὶ ἀτιδερῶν ἔντονα ἐναντίον τῆς νέας αὐτῆς ἐπιβουλῆς. Καὶ μαζί με αὐτοὺς διαμαρτύρονται ὅχι μόνον ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, ποῦ ἐξυπνοῦν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἶς εἶναι ἀνεκτὴ Παιδεία μετὰ φίμωτρο καὶ μετὰ χειροπέδες.

Η "ΚΟΙΜΩΜΕΝΗ,"

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων νὰ ἐμποδίσῃ τὴ μεταφορὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς «Κοιμωμένης» τὸ Ἑλενα ἀπὸ τὸ Ἀνεκροταφεῖο Ἀθηνῶν στο Μουσεῖο Τηνῶν Καλλιτεχνῶν στὴν Τῆνον, εἶναι ἀσφαλῶς ἀδικαιολόγητη. Προορισμὸς τῶν μεγάλων ἔργων Τέχνης δὲν εἶναι μία ἀπλὴ διακόσμηση, καὶ μάλιστα ἐφήμερη, ἀλλὰ ἡ πλατύτερη καὶ μόνιμη καλλιτεχνικὴ χαρὰ καὶ τὸ ἀνώτερο αἰσθητικὸ ἰδιόγραμμα. Καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν ἐκπληρώνεται βεβαίως μετὰ τὴν φθοροποιὸ παραμονὴ τοῦ ἀριστουργήματος τῆς «Κοιμωμένης» ἐπάνω σ' ἕνα τάφο, ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάλληλη προφύλαξίν της καὶ τὴν ταίριαστὴ καλλιτεχνικὴ τοποθέτησίν της σ' ἕνα Μουσεῖο, ποῦ εἶναι μάλιστα στὸ ἴδιο ἴσρο νησί, ποῦ ἐθρεψε τὴν καλλιτεχνικὴ ψυχὴ καὶ χάριος τὴν ἀνώτερη ἐμπνευση στὸν μεγάλο καλλιτέχνη.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ

Μὲ εὐλικρινῆ συγκίνηση καὶ λύπη ὁ πνευματικὸς μας κόσμος ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Ν. Πετεμεζᾶ Λαύρα. Δὲν ἦταν μόνον ἕνας λεπταίνοστος καὶ εὐρηνικός ποιητὴς, ἕνας ἀγῶνος καὶ γνήσιος λογοτέχνης γενικώτερα, ποῦ, χωρὶς νὰ παραυρῆ ποτὲ ἀπὸ τίς θορυβώδεις καὶ ἐφήμερας τεχνότροπας τῶν δῆθεν «μοντέρνων», ἔμεινε πάντα πιστὸς στὴν παράδοση, στὴν ἀπλότητα καὶ στὴν εὐκρινεῖα τῆς οὐκείσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως. Τὴν ἴδιαν ἀπλότητα καὶ εὐκρινεῖα, τὸν ἴδιον ἀγῶνα καὶ τίμιον κόσμον ἐκρατοῦσε πάντα καὶ μέσα του, συνταρᾷ ἀζῶντας ἀρμονικώτατα τὸν τεχνίτη τοῦ λόγου μετὰ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μνήμη του θὰ μείνῃ πάντα τιμημένη καὶ σεβαστὴ, ὅχι μόνον στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματολογία, ἀλλὰ καὶ στὴν ὅλη πνευματικὴ μας ζωὴ.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Μὲ πνεῦμα πνευματικῆς συναδελφώσεως καὶ ἀλληλεγγύης ἔγινε ἡ τελευταία Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Χωρὶς προσωπικὰς φιλοδοξίας ἢ ἄλλας ἰδιοτελεῖς ἐπιδιώξεις, παρὰ μετὰ μοναδικὸν γνῶμονα, τοὺς ἐπὶ πνευματικῶν καὶ πνευματικῶν σκοποῦς τῆς Ἑταιρίας, οἱ παλαιότεροι καὶ ἐκχωρητέροι λογοτέχνες, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ σωματεῖο αὐτὸ, ἐσυοκεφθῆκαν μετὰ ἡρωϊκὰ καὶ κατανόηση γιὰ τὰ γενικώτερα θέματα τῆς Ἑταιρίας καὶ ἀνέδειξαν μετὰ σπάνια ὁμοφωνία, τὸ νέο Διοικητικὸ τῆς

Συμβούλιο, πού άρχισε κιόλας νά βάζη, σέ άλλωπάλληλες συσκέψεις, τίς βάσεις γιά μιá συστηματική και γόνιμη επαγγελματική και πνευματική δράση.

'Εκείνος πού γράφει τίς γραμμές αυτές, χωρίς καθόλου νά επηρεάζεται από τό τιμητικώτατο γεγονός ότι τού ανατέθηκε όμοφωνα και πάλι ή Γενική Γραμματεία τής 'Εταιρίας, χαίρει: μέ ιδιαίτερη χαρά τήν ώραία και άληθινά πνευματική αυτή έκδήλωση και έκφράζει τήν εύχη και τήν έλπίδα ότι ή έκδήλωση αυτή θά επεκταθί και θ' αναπτυχθί σύντομα σέ βαθμό πού νά περιλάβη όλους τούς άξιους λογοτέχνες, πού σήμερα φθείρουν τίς επαγγελματικές και πνευματικές τους δυνάμεις μοιρασμένοι σέ διάφορα λογοτεχνικά σωματεία.

ΟΙ ΑΙΩΝΙΟΙ ΥΠΟΔΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΥΔΟΤΟΙ ΔΙΚΑΣΤΑΙ

Μεγάλη συζήτηση άνάμεσα σέ δύο λογοτέχνες σχετικά μέ τά λογοτεχνικά... πρωτοδικεία και έφετεία. Λογοτεχνικά πρωτοδικεία είναι οι σύγχρονοι κριτικοί, και έφετεία οι μεταγενέστεροι. Και οι συζητούντες τάσσονται ό ένας όπέρ τών πρωτοδικείων και ό άλλος όπέρ τών έφετείων, τά όποια, όπως, γράφει, αναθεωρούν πολλές φορές τίς αποφάσεις τών πρωτοδικείων γιά τά σύγχρονα λογοτεχνικά έργα και τ' άποκαθιστούν στην πραγματική τους άξία. Σύμφωνοι. Τό ξέρουμε ότι πολλές φορές (ώσως τίς περισσότερες) οι σύγχρονοι κριτικοί πέφτουν έξω (άθελα ή και θεληματικά) και ότι οι μεταγενέστεροι, άπομακρυσμένοι από τά πρόσωπα και τούς προσωπικούς δεσμούς, κρίνουν συνήθως πιό σωστά. 'Αλλά γιати τάχα οι άτυχοι λογοτέχνες νά είναι πάντα... όπόδικοι; Πρέπει λοιπόν νά ζούν διαρκώς άνάμεσα στίς... Συμπληγάδες τών δύο Δικαστηρίων και νά μή μπορούν ν' άνασάνουν από τήν άγωνία τής κατάδικης των εκ μέρους πότε τού ενός και πότε τού άλλου; Και τό χειρότερο: 'Ενώ αυτοί είναι οι αιώνιοι όπόδικοι, γιати τάχα οι φοβεροί δικασταί των νά είναι πάντα άνεύθυνοι και άσώδοτοι; Και ποιοί δικασταί; Αυτοί πού διορίζουν... οι ίδιοι τούς έαυτούς των και δέν έχουν νά δώσουν λόγο ή νά όπιστοούν καμμιά συνέπεια γιά τά λάθη και τίς άδικίες, κάποτε και τά έγκλήματα πού κάνουν! Πραγματικά,

άξιζει νά προσεχθί και νά μελετηθί ιδιαίτέρως αυτή ή περίεργη πνευματική κατάσταση ή μάλλον άκαταστασία.

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Μέ πολλήν... άνησυχία αναγγέλλουμε ότι ή 'Ομάδα τών Δώδεκα έπροκήρυξε τό δεύτερο λογοτεχνικό βραβείο της γιά τό καλύτερο βιβλία άφηγηματικού πεζού λόγου, πού θά έχη γραφή από νεότερον 'Ελληνα λογοτέχνη και θά έχη έκδοθί έντός τού 1952. Μέ τήν προκήρυξη τού πρώτου βραβείου είχαμε, όπως είναι γνωστό, άτελείωτες συζητήσεις, άντεγκλήσεις και δίκες, πού εύτε καν τελείωσαν ακόμα. Τί θά γίνη λοιπόν τώρα μέ τό δεύτερο; 'Ο Θεός νά μάς λυπηθί.

— Πύρινα άρθρα διαμαρτυρίας, σφοδρά προφορικά παράπονα, άμοιβαίες καταγγελίες και απειλές στόν άθλητικό και τόν άλλο τόπο και στόν κόσμο τών φιλάθλων γιά τό σοβαρώτατο γεγονός ότι οι 'Ελληνες άθλητές δέν έπραγματοποίησαν στό 'Ελσίνκι τήν άναμενομένη έπιτυχία! Και εύτε λόγος έγινε, έστω και γιά κατηγοριά, γιά δύο πνευματικές έπιτυχίες πού έκαμαν έντύπωση στην εκεί άθλητική έκθεση και έκρίθηκαν μέ πολλήν ευμένεια. Τίς σημειώνουμε μέ ιδιαίτερη ευχαρίστηση: 'Η μιá είναι ή «μακέττα» ενός όποδειγματικού σταδίου, πού έφιλοτέχνησεν ό κ. Κ. 'Ασλανίδης, και ή άλλη ή μελέτη τού κ. Παύλου Μυλωνά «Παρατηρήσεις επί τής κατασκευής σταδίων».

— Δέν ήταν βέβαια σπάνιο, ένας πνευματικός άνθρωπος νά είναι και... λωποδύτης, κλέβοντας τήν πνευματική περιουσία τών άλλων. 'Ηταν όμως πλύ σπάνιο, ένας λωποδύτης νά είναι και... πνευματικός άνθρωπος. Και έμως ίδού ό Μ. Σαστάκης, ό όποιος, «είσελθών διά διαρρήξεως εις τήν οικίαν τής 'Αθηνάς Παπαδάκη», έκλεψε δύο κοστούμια και... 144 τόμους βιβλίων! 'Αξιοθαύματος άνθρωπος, διότι, ενώ γιά τό σήμα του περιορίσθηκε όλιγαρκέστατα σέ δύο μένον κοστούμια, γιά τό πνεύμα του έκουδάλης ελόκληρη βιβλιοθήκη! 'Αν μάλιστα τά κλεμμένα βιβλία είναι λογοτεχνικά, ό άνθρωπος είναι τόσο πιό πολύ άξιοθαύματος, ώστε νά μήν πρέπει νά τού έπιβληθί καμμιά τιμωρία. Φτάνει νά τά... διαβάση.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Τῆς νέας ζωῆς

Πιές ἀπ' τῆς ἀγάπης τ' ἀγιοπότερη
τὸ θροσερό, τὸ πεντακάθαρο νεράκι
κι' ἀμέσως θά σβουστῆ ἀπὸ τὰ χεῖλη σου
ἡ γέυση ἀπὸ τῆς λύπης τὸ φαρμάκι.

Τὸ πλουμιστὸ μαντήλι ποῦ ὕφανε
ἡ ὑπομονὴ μὲ χέρια ἀγιασμένα
πάρτο καὶ σφούγγιες τὰ δάκρυα
τὰ πόρινα ἀπ' τὰ μάτια τὰ κλαμμένα.

Καὶ τώρα, μ' ἓνα ἀγνὸ γλυκὸ χαμόγελο
ἔλα' τόσο καθρέφτες σὲ καλοῦνε,
καθρέφτες μαγικοὶ ποῦ γίνηκαν
ἀπ' τίς καρδιές αὐτῶν ποῦ σ' ἀγαποῦνε.

Μ' ἀπ' ἔλους τοὺς καθρέφτες διάλεξε
τοῦ Σταυρωμένου τὴ μορφὴ τὴν πονεμένη
καὶ κοίταξε στ' ἀλήθεια πῶς ὁμορφηδες,
καὶ πόσο ἡ νέα σου ζωὴ ναι βλογημένη!

ΜΑΡΙΑ ΚΟΥΒΑΛΙΑ

Νύχτωμα στὸ χωριὸ

Γέρνει ὁ ἥλιος στὶς κορφές κι' ἡ θάλασσα ροδίζει,
σιθίζουσαν χίλια χρώματα σιὰ γαλανὰ νερά.
Ἰσκιώσαν πέρα τὰ βουνά κι' ἀπανοιχτὰ γυρίζεῖ
γιομάτη διαμαντόπετρες ἡ βάρκα τοῦ φερά.

Ψηλὰ σ' ἀπόκρημνες ραχιές τὰ γίθια σκαπτιζοῦν
κατηφορίζουσαν στὴν πλαγιά μὲ χίλια δυὸ παιχνίδια
κοπέλες ἀγγελόμορφες ἀπ' τοὺς ἀγροὺς γυρίζουσαν
κι' ἔχουσαν στὰ χέρια τους σταμνιά καὶ τσούτρες

[γιά στολιθία.

Μοσχάρια χρυσοκέρατα κοιμοῦνται στὴν κοιλάδα
παράξινες παίρνουν μορφές τοῦ φεγγαριῶ τὰ
[χάσια
καὶ αἰγουρομάλικο αὐκιὰ ποῦ χόρτασαν λιγκάδα
τώρα γυρίζουσαν ἐξάγρυπνα τριγύρω στὰ κοπάδια.

Στὶς ροῦγες κόκκινες φωτιές χεροπιστὰ χορεύουσαν
τὸ ναρκωμένο ὀλημερίς χωριὸ τώρα ξυπνάει
γένεθον γρηθὲς μὲς στὸν ὄντια καὶ κέρως μαγεύ-
[ρεύουσαν
ἀρνιά βελάζουσαν στὸ μαντρί κι' ὁ γρόλος τραγου-

[θαίει.

ᾠ! νύχτα ἀνοιξιὰτικη. νύχτα γεμάτη μάγια
ποῦ δπου πατή-εις λουλουδα καὶ ἀνθισμένα βάρια,
νύχτα μὲ τζέσες ὦμ ρφιές νὰ ἤσουν δικιά μας
ν' ἀνοιγες τὰ θεοκλειστοτα κάστρα ἀπ' τὴν καρδιά
[μας.

Γ. ΚΡΕΜΜΥΔΙΩΤΗΣ

Ἀντίλαλος

Στοῦ Βοριᾶ τὸ κρῖο φύσημα
στὸ χαλάζι καὶ στὰ χιόνια
μακρυὰ ἀπ' τὸ σπιτάκι μας
κι' ἀπ' τῆς Μάνας τὰ φιλιὰ,
στοῦ Βοριᾶ τὸ κρῖο φύσημα
πόσα νὰ περάσαν χρόνια...
Μαῦρα χρόνια κακορρίζεκα
δίχως γέλιο καὶ χαρά.

Θάρθη τάχα ἐκείνη ἡ μέρα
ἡ γλυκειά, ἡ γιορτερή,
ποῦ θὰ πέσουν οἱ ἄλυσσιδες
ἀπ' τὰ χέρια, ἀπ' τὴν ψυχὴ,
ποῦ στὰ μάτια θὰ προβάλη
ἡ Γαλάζια θαλπωρή!
Θάρθη τάχα ἐκείνη ἡ μέρα...
Ἄχ Μητέρα μου! Πατέρα!

Τοῦ Βοριᾶ τὸ κρῖο φύσημα
κάνε θεέ μου νὰ περάσω,
στὴν πατρίδα νὰ γυριστοῦμαι
στὴν Ἑλλάδα τὴ γλυκειά,
κεὶ π' ὁ Ἥλιος λάμπει πρὸ ὄμορφα
καὶ γιορτάζει ὀλη ἡ Πλάση,
κεὶ π' ἀνθίζουσαν δυὸ λουλουδία:
ἡ Τιμὴ κι' ἡ Λευτεριά.

Ν. ΣΠΥΡ.

Δέηση

Ἀπόψ' ὄλα γαλήνεψαν στὴν πλάση — ἀπ' ἄκρη
[σ' ἄκρη,
κι' ὡς τρεμποαίζουσε θαμπὰ στὸν οὐρανὸ τ' ἀστέ-
[ρια,
πέρα, βαθειά, στ' ὀρίζοντα τὰ βελουδένια μάκρη,
ἀγνάντεψα στὸ σὺθαμπο νὰ δφώνονται σὰ χέρια, —
ἀχνόφωτα τοῦ φεγγαριῶ τὴν ἀσημένια λάμψη, —
τὰ κλώνια τῶν θεντριῶν! Κι' εὐθὺς ὁ νοῦς μου
[ἔστοχάστη
πὼς εἶν' ὀπάρξεις, ποῦ βουβὲς μὲς στῆς σιγῆς τὰ
[θάμψη,
στέλνουσαν μιὰ Δέηση σιωπηλὴ κι' ὀμολογοῦσαν τὸν
[Πλάστη!

ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΠΙΚΟΥΛΑΣ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ...

(ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΣΤΕΛΝΟΥΝ)

Ἡ «Κρητικὴ Ἔστια», τὸ ὄρατο περιοδικὸ ποὺ βγαίνει στὰ Χανιά, δὲν ἔχει νὰ ζηλέψῃ τίποτε ἀπὸ τὰ περιοδικὰ τῆς Ἀθήνας. Καὶ οἱ σελίδες τῆς ποὺ ἀναφέρονται στὴν τοπικὴ πνευματικὴ κίνησι σὲ παρηγγροῦν μὲ κάποιες προσπάθειαι ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι φανταχτερές, νοιώθεις ὅμως μέσα τους κάποια ψυχὴ. Δίνει κι' ἡ Ἀθήνα τὸ θέμα γιὰ κάποιο σχόλιο — ...πρόκειται γιὰ μιὰ «φιλολογικὴ» δίκη. Καί, πολὺ δικαιολογημένα, τὸ σχόλιο αὐτὸ τελειώνει μὲ τὰ συνθηματικὰ ἀρχικά: «SOS»!

★

Ζωντανὸ ὅπως πάντα, μὲ ἀγρυπνὴ παρακολούθησι τῆς σύγχρονης ζωῆς, τὸ «Φῶς» τῆς Πόλης. Τὸ πρῶτο ἀρθρο δείχνει: σάν «ἐπόριο λυσιχῆς σαρκός» τὰ κάθε λογῆς καλλιστάτα. Ἡ «κοινωνικὴ σελίδα» πᾶσι κοντὰ στὸν νέο ἐπαγγελματία καὶ μιλάει μαζὶ του, ἀλλὰ καὶ πρακτικὰ γιὰ τὰ ἠθικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει. Τὰ «Σημειώματα» δὲν ξεχνοῦν τὴν ἠθικὴ ἔκλυσι ποὺ παρουσιάζει πολὺ συχνὰ ὁ παραθερισμός.

★

Ἡ «Μαθητικὴ Ἔστια» τῆς Λευκωσίας Κύπρου, ὡς ἐκφραστικὸ ὄργανο τῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, σὲ κἀνε νὰ μακαρίζης τὰ παιδιὰ ποὺ μαθητεύουν στὸ θαυμάσιο αὐτὸ σχολεῖο. Διηγήματα, ποιήματα, χρονογραφήματα, γραμμένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ, φανεροῦν τὴν ἐργασία ποὺ γίνεται σχετικὰ μὲ τὴ φιλολογικὴ κατάρτισι. Μελέτες καὶ φωτογραφίες ἀπὸ ἐργαστηριακὰ ἀσκήσεις μαρτυροῦν τὴν ἐπιστημονικὴ προπαίδευσιν ποὺ παρέχεται στὰ παιδιὰ. Κι' ἔνα πληθὺς ἀπὸ φωτογραφίες καὶ χρονικὰ δείχνουν τὴν πλούσια καὶ πολυπλευρὴ σχολικὴ κίνησι, ποὺ ἀπλώνεται σ' ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς: Ἐκδομὲς, ζωγραφικὴ, θέατρο, ἐκπαιδευτικὲς ἐπισκέψεις, ἀθλητικὰ σπῆρ. Τὸ τεῦχος ποὺ ἔχω ὀψεί μου ἀρχίζει μὲ ἔνα σύντομο ἀρθρὰκι τοῦ γυμνασιάρχου κ. Κ. Σπυριδάκη. Πάνω σ' ἔνα σπουδαῖο θέμα: «Ἐγώτισμός καὶ ὁμαδικὴ πειθαρχία εἰς τὸ σχολεῖον».

★

Ἡ «Ὁρθόδοξος Πρατηρητικὴ» (τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς) ἀφιέρωσε στὴν προσωπικότητά τοῦ Ἀποστόλου Παύλου τὸ τεῦχος τοῦ Ἰουνίου. Ἀλλὰ καὶ ἐλόκληρη ἡ ἐβδομάδα ἀπὸ 22 ἕως 29 Ἰουνίου, ἀπὸ μιὰ ὥρα ἰα πρωτοβου-

λία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, ἐφωτᾶσθηκε σάν «Ἐβδομάδα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» ἀπὸ ὅλες τῆς κοινότητες, σύμφωνα μὲ ὄρισμένο πρόγραμμα ποὺ δημοσιεύεται καὶ στὸ περιοδικό. Τέτοιες ὄργανωμέναι πνευματικὲς εὐκαιρίες εἶναι, βέβαιαι, ἀκόμη περισσότερο χρήσιμες διὰν πρόκειται γιὰ τοὺς ἀπόδημους ὁμογενεῖς μας, ποὺ ζοῦν σκορπισμένοι.

★

Ἡ «Ἐνορία», βρίσκεται πάντα στὴν ἐπαλξίτης, ἀγωνίζεται γιὰ νὰ δοθοῦν στοὺς Ἰσραεῖς, οἱ ἀπαραίτητες ὁλικὲς προϋποθέσεις τῆς ζωῆς, μολοντί κάθε ἄλλο παρὰ ὑποβουλᾶνται σ' αὐτές.

Ἡ «Συνεταιριστὴς» ἀγωνίζεται κι' αὐτὸς στὸν τομέα του — ἔναν τόσῳ χρήσιμῳ τομέα. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο του τεῦχος σημειῶνω τῆς ἀνθαρρυντικῆς πληροφορίας γιὰ τὴ σύγχρονη ἰδίως συνεταιριστικὴ κίνησι στὴ Θάρα καθὼς καὶ γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ μαθήματα γύρω στὰ θέματα ποὺ ἀνδιαφέρουν τῇ συνεταιριστικῇ κίνεσι.

Ἡ «Πνευματικὴ Ζωὴ» μᾶς δίνει ἔνα καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ μὲ τὸ σωστὸ νόημα τῆς Τέχνης, ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἐξευσελιζει ἀλλὰ πᾶσι ν' ἀναδέσση τὸν ἄνθρωπο. Κι' ἔνα τέτοιο περιοδικὸ ἔχει, χωρὶς ἄλλο, ἔναν ἐπίσημῃ σπουδαῖο προορισμό.

Π. ΚΛ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ στήλη αὐτὴ μὲ μεγάλην χαρὰν παρουσιάζει καὶ πάλιν, ἔνα νέον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐξέδωσεν ἡ Ἀγαθότης Θεολόγων ἡ «Ζωὴ» μὲ τὸν τίτλον «Ἀπ' τὸ σκοτάδι... στὸ φῶς».

Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, δὲν ἔγκαιται μόνον εἰς τὴν πλουσίαν ἀπὸ ἀπόφωδης περιχομένου πνευματικῆν τροφοδοσίαν τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἀλλὰ εἰς τὴν μεγάλην πρωτοτυπίαν του, νὰ παρουσιάσῃ δηλαδὴ πραγματικὰς ἱστορίας προσώπων τὰ ὁποῖα ἔζησαν, ὅπως καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τὸ ὑποδηλώνει, εἰς τὸ σκοτάδι μιᾶς ζωῆς μακρὰν ἀπὸ τὴν ζωγόνον πνοὴν τῆς πίστεως καὶ τὰ ὁποῖα ἡ ἐπίθροισι τῆς θείας παρουσίας ὠδήγησε κάποτε εἰς τὸ φῶς καὶ εἰς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ κατακτᾷ τὴν ἀναγνώστην καὶ τοῦ προκλαίει ἔντονον τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ὥστε νὰ αἰσθάνεται ζωηρὰν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸ διεξέλθῃ ἐν συνχείᾳ ἕως τὸ τέλος. Μὲ τὴν ἀπλήν ἀλλὰ συναρπάζουσαν ἀφηγηματικότητά, ἡ ὁποία εἰς ὄρισμένα σημεία ἐνθυμίζει Παπαδιαμαντὴν μᾶς παρουσιάζει κατὰ ζωντανὸν τρόπον ἕκαστα πέντε ἱστορίες, τὰς ὁποίας ἔχει ἀποδώσει ἡ ἀνθρωπίνῃ πέννα, κατ'

οἷσαν ὁμοῦ ἔχει συγγραφῆς ἢ συνεχῆς ἐπενέργεια τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὴν ὅποιαν κάθε ἕνας συναντᾷ τόσον συχνά εἰς τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ὅποιαν οἱ πολλοὶ δὲν τὴν ἀναγνωρίζουν.

Διὰ τοῦτο, τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἡ ὁμολογία καὶ ἐπομένως τὸ ζωντανὸν κήρυγμα, προσώπων τὰ ὅποια δὲν εἶναι δημιούργημα τῆς φαντασίας συγγραφέως, ἀλλὰ πρόσωπα τὰ ὅποια ζοῦν κινῶνται καὶ θρῆν μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν, κατέχονται ἀπὸ ἀδυναμίας καὶ ἐλαττώματα, αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ πάθη, συνταράσσονται ἀπὸ δοκιμασίας, συναντοῦν ἀπροόπτως ἀτυχήματα τὰ ὅποια τοὺς προκαλοῦν ἀπογοήτευσι καὶ ἀπόγνωσιν, πρόσωπα ὁμοῦ τὰ ὅποια καταδικάζονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ὅποια ἡ ἐπέμβασις τῆς θείας παρουσίας τὰ δηγῆται εἰς τὸν δρόμον τοῦ φωτός, τὰ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον καὶ τοὺς δείχνει τὸν δρόμον πρὸς τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν. Μέσα εἰς τὰς σελίδας του κινεῖται ἕνας κόσμος διόκληρος· ὁ ἐπιστήμων ποῦ ἀρνείται τὸν Χριστόν, ὁ φιλόσοφος ἐπαγγελματίας ποῦ ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν πίστιν, ὁ ἔμπορος ποῦ πλουτίζει ἀνόμως, ὁ βλάσφημος, ὁ ἄνθρωπος ποῦ φρικτὰ πάθη τὸν δηγῶν εἰς ἐκκληματικὰς ἐκδηλώσεις, ὥστε νὰ γίνονται μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν ἡ μάλιστα τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν συνανθρώπων του, ὁ πιστὸς ποῦ γίνεται τὸ φωτεινὸν παράδειγμα διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ποικίλοι ἄλλοι τύποι κάθε ἕνας μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν, ἐμφανίζονται μέσα εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον.

Εἶναι ἐπομένως ἕνα βιβλίον, τὸ ὅποτον καὶ τοὺς πιστοὺς ἐνισχύει καὶ οἰκοδομεῖ καὶ τοὺς μακρὰν τῆς πίστεως ὀδηγεῖ πρὸς τὸ φῶς. Ἰδοὺ διατὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ πρέπει νὰ κυκλοφορήσῃ ἐθρότατα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ σωτήριον μήνυμα τὸ ὅποτον σολβ ζοῦν μέσα ἀπὸ τὰς δέκα πέντε ἱστορίας οἱ «ἠλιγημένοι» τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀθάσῃ καὶ εἰς τὴν ζωὴν πολλῶν ἄλλων, οἱ ὅποιοι, μέσα εἰς αὐτὰς τὰς ἱστορίας θὰ ἠμπορέσουσιν, νὰ ἀναγνωρίσουσιν τὸν ἑαυτὸν των, νὰ ἴδωσιν περιπτώσεις τῆς ἰδικῆς των ζωῆς, νὰ κατανοήσουσιν ποίαν σημασίαν ἔχουν δι' αὐτοὺς τὰ γεγονότα τὰ ὅποια ἀπέτέλουν τὴν θείαν παρουσίαν καὶ δὲν ἐπρόσεξαν τὴν σημασίαν των, ὥστε τελικῶς νὰ ἀνεύρουν καὶ αὐτοὶ τὸν δρόμον ὁ ὅποτος ὀδηγεῖ «ἐπ' τὸ σκοτάδι... στὸ φῶς» καὶ νὰ γράψωσιν μὲ τὴν ζωὴν των τὴν συνέχισιν τοῦ βιβλίου, προσθέτοντες εἰς τὰς σελίδας του καὶ τὴν ἰδικὴν των ἱστορίαν.

N. M.

★

Κωστὴ Μπαστιᾶ: «Ὁ Παπουλάκος».
 Ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀξιολογήνητο, εἶναι ὁμοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας τὸ νὰ οκεπάζεσθαι κίπου κάπου, μέσα στὴν ἀνθρώπινην συνείδησιν, ἢ χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ πλάνης καί—τὸ χειρότερον—ἀπὸ ὑποχωρήσεως καὶ συμβιβασμοῦς, ποῦ στομῶνουν τὴ δύναμιν τῆς. Σὲ τέτοιας περιπτώσεις ἡ ἴσως κὴ στιγμὴ τὸ καλεῖ καὶ παρουσιάζονται ἄριστοι μορφές, ποῦ γιὰ ν' ἀπαλλάξουν τὸ καθαρὸ χρυσαφὶ τοῦ χριστιανικοῦ λόγου

ἀπ' ἐτι, ἔξω καὶ ψεύτικο ἔχει φορτωθῆ ἀπάνω του, ἀπὸ τίς ὑποχωρήσεις καὶ τοὺς συμβιβασμοῦς, μεταχειρίζονται ἕνα βίαιον μέτρο, βαζοῦν δηλαδὴ φωτιά.

Τέτοιαις μορφῆς ὄργωσαν πολλὰς φορὰς τὸ πνευματικὸν χωράφι τῆς πατρίδας μας, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ, ἀπελευθερωμένη πιά ἀπὸ τὸν τετρακοσιόχρονον ζυγὸν, ἔδωκε ἀμέσως—ἀμέσως μιά κλωτσιὰ σ' ἐτι, ἀκριβῆς τῆς εἰς χαρίους τῆς δύναμι γι' αὐτὴ τὴν ἀπελευθερωσιν, δηλαδὴ στὴ χριστιανικὴν πίστιν. Ἀλλὰ ἡ μανία αὐτῆ τοῦ κακοῦ κατάφερε νὰ θηριέψῃ, ἢ ἄρνησις ἔφθεσε στὸ μεσοῦράνημά της κι' ἔτσι οἱ πνευματικὰς ἐκείνες φυσιογνωμίας θάφτηκαν στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων κατὰ ἀπὸ τὰ χρόνια ποῦ πέρασαν ἀπὸ πάνω τους.

Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια ποῦ κλειναιν μέσα τους δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἔτσι ὁ εὐαγγελικὸς σπόρος ποῦ κανένας δὲν τὸν υποφιαζόταν εσο βρισκόταν θαμμένος στὴ γῆ ἢ τὸν καιρὸ ποῦ μόλις ἐξοῦτιζε σάν ἰσχυρὸ βλασταράκι, ἔδωκε—πλοῦσον μάλιστα—τὸν καρπὸ του. Δεῖγμα λοιπὸν χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς καρτεροφιλίας εἶναι κι' ἡ φρενιδα τῆς ἐποχῆς μας νὰ ξαναφέρῃ στὸ προσηκόντι τῆς λησμονημέρας ἐκείνης μορφῆς, νὰ τίς ἰδῆ ἀπὸ κοντινὰ, καὶ τίς γνωρίσωσιν καὶ νὰ τίς μελετήσωσιν. Ἐδῶ καὶ πενήντα, ἔδῶ καὶ τριάντα μόλις χρόνια, ποῖος καθόταν, λό σου χάρην, ν' ἀσχοληθῆ μὲ τὸν Παπουλάκον, μίαν ἀπὸ τίς πιὸ λαϊκῆς μάλιστα μορφῆς ποῦ προουσίασε τὸ νεώτερον χριστιανικὸν κίνημα! Καὶ ὁμοῦ σήμερα μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ἕνα ὄρατο βιβλίον, ποῦ μᾶς δίνει τὴ ζωὴν του, γραμμένον ἀπὸ τὸν κ. Κωστὴ Μπαστιᾶ.

Τὸ προσωπικὸν ὄρατο τοῦ κ. Μπαστιᾶ, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴ γνήσια λαϊκότητά του, ταίριζε ἀπόλυτα μὲ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ—ἕναν ἱεροκήρυκα ποῦ βγήκε μέσ' ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ—κι' ἔτσι ὁ ἀναγνώστης ἔχει μπροστά του μιά πολὺ θερμὴ προσωπικογραφία. Δνε συγχρόνως ὁ κ. Μπαστιᾶς καὶ μιά συγκινητικὴ ἀνθρώπινη ἱστορία μέσα στὸ ἱστορικὸν της πλαίσιο, κι' αὐτὸ εἶναι ἀκόμη πιὸ σπουδαῖον. Μὲ τὴν συγκέντρωσι ὁμοῦ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων γιὰ τὸν Παπουλάκον καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ζωντανεμα τῆς ἱστορίας του, κατάφερε ὁ κ. Μπαστιᾶς νὰ ἐξυπνήσῃ στὸν ἀναγνώστη τὴν διὰθεσιν νὰ γνωρίσῃ καὶ ἄσπαστικὰ τὴν ἀντιλεγόμενὴν αὐτῆ φυσιογνωμίαν. Γιατὶ ἡ ἔξωτερικὴ ἱστορία τοῦ Παπουλάκου, ὅπως τῆ ζωντανεῖσι ὁ κ. Μπαστιᾶς, δείχνει πὼς κάποιον ὄραμα, περισσότερα μάλιστα ὄραματα, παίχθηκαν κατὰ καιροὺς μέσα στὴν ψυχὴν του, ὄραματα ὁμοῦ ποῦ μένουν ἀφώτιστα, κρυμμένα στὸ ἑρημικὸν κελλὶ ὅπου γιὰ πολλὸν καιρὸ ἀποτραβιόταν κάθε τόσο ὁ «γέροντας».

Κατὰ τὰ ἄλλα, ὁ μελετητῆς τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Μπαστιᾶ βλέπει πὼς ἐτι εἶναι ἀνθρώπινον, εσο κι' ἂν οἰκειωθῆ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, ποτὲ δὲν χάνει πέρα γιὰ πέρα τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα του, ποῦ ἐκδηλώνεται μὲ πλάνας, μὲ ὑπερβολὰς μὲ λάθη. Κι' ὅποτε δὲν πρέπει νὰ ἐσφαλῶσιν καίτις ἀπὸ τὸν κοινὸν ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον κληρο, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν παρεξηγη-

μένῃ ἀντίληψι καὶ τὶς υπερβολές, ἔχουν ἀκόμη μεγαλύτερα μέρη, οἱ κατὰ λογῆς πρόδρομοι, ἀφοῦ αὐτοὶ εἰσῆλθον τὸν δρόμο γιὰ νὰ βεβαιώσουμε ἑμαῖς...

Π. ΚΛ.

★

*Α ρ. Α. Ἀσπιώτη, Ψυχιάτρου: «Ὡς βία, ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐφήβου», Ἀθήναι 1952 (Ἔκδοσις ἑπ' ἀρ. 7 εἰς τὴν σειράν «Ψυχολογία καὶ Ζωὴ», τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑρευνῆς).

«Ὡς οὐδέναι καὶ ἡ ἁρμονία σώματος καὶ ψυχῆς ἀποτελεῖ τὸ ἀποφασιστικότερον μέσον, το ὅποιον θὰ ἀξιοποιήσῃ καὶ διὰ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγχρόνου ἑρευνῆς διὰ μιαν ἐξῆς βιολογίας, ἀκμῆς, δυνάμει καὶ δημιουργίας» Συναντῶν κανεὶς τὴν σημαντικωτάτην ταύτην ἀρχὴν εἰς τὸν πρόλογον τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἔχον ἑπ' ὅψιν καὶ τὰς προηγουμένας ἐργασίας τοῦ ἐπὶ τῆς ἐφηβικῆς ψυχολογίας — μαντεύσει ἀσφαλῶς τὴν σπουδαιότητα καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ αὐτῆς, διὰ τὴν μελέτην τῆς δὲ πρὸς προσωπικότητος τοῦ ἐφήβου.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων, τοῦ ἐφήβου, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῆς, ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος τῆς βιολογίας καὶ τῆς ἀσθενείας, ὡς ρηθιστικῶν παραγόντων τῆς συγκινησιακῆς του ὀριμότητος, ἀποτελεῖ ἕνα ἀκόμη βῆμα πρὸς τὸ τέλος τοῦ κύκλου τῶν θεμάτων τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τὴν ἀγωγήν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐφήβον καὶ τὴν ψυχὴν του.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐφηβείας, ὁπότε συντελεῖται ὁ πυρσὸς βιολογικῆς καὶ ψυχολογικῆς ὁρμονίας ὁποῖε θὰ ὀδηγήσῃ τελικῶς εἰς τὴν ὀριμότητα, εἶναι ἅπαντα σημαντικὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐφήβου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀντιμετώπισης τῶν ἰασησολῶν τὰς ὅποιας δημιουργεῖ ἡ ἀσθένεια ἢ αὐτὰ ταῦτα θέματα ἀποτελοῦν καὶ τὰ δύο βασικὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἀναπτύσσεται τὸ θέμα τῆς βιολογίας ὡς εὐνοϊκῆς προϋποθέσεως διὰ μιαν καλὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν. Ἐξετάζονται αἱ ἐπιπτώσεις τῶν βιολογικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἐπεξεργασίων ἐπὶ τοῦ εὐπλαστοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἐφήβου καὶ κατὰ τρόπον πρακτικὸν τὰ μέσα καὶ οἱ τρόποι διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς βιολογίας. Εἰς τὸ ἕξτον κεφάλαιον, ὅπως ἐξαιρετικῆς σημασίας εἶναι καὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ σ. ἐπὶ τοῦ σωματικῶν θέματος τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς σημασίας τῆς διὰ τὴν ὄλην ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου Ἐπιπλέον ἀπὸ συστηματικὴν ἐπιμονὴν ὀρισμένων ἐκποσῶπων τῆς βιολογικῆς κυρίως ἐπιστήμης, εἰς τὴν ἀπ. ψ. ὅτι ἡ κληρονομικότης ἀποτελεῖ αἰθρῶν καὶ μοιραίων πληγὴν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, πολλοὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν μοιρολατρικὴν καὶ ἀπολύτως παθητικὴν στάσιν, μὲ ἅπαν ὁλισθρῶν ἀποτελέσματα καὶ διὰ τὴν σωματικὴν καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν τῶν βιολογίων. Ἡδὴ μετὰ τὰς τελευταίας βιολογι-

κὰς καὶ ἀνθρωπολογικὰς ἐρευνὰς ἡ ἀνωτέρω ντετερμινιστικὴ ἀποφῆ ἀρχίζει νὰ διαλυεταί. Καὶ ὁ σ. διερευνῶν ἐν ἐπιχειρήσει τὰς ἀπόψεις τῆς ἱατρικῆς ψυχολογίας, χωρὶς νὰ ἀρνήσῃ τὰς βιολογικὰς νόμους τῆς κληρονομικότητος, εἰσάγει νέας ἀπόψεις παραθέτων μαρτυρίας μεγάλων συγχρόνων ἐρευνητῶν ὅπως π. χ. γινώμενην τοῦ Ἀμερικανοῦ ψυχιάτρου W. Sadler ὅτι: «Ἐὰν θύματα κληρονομικῶν ἀτελειῶν δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται καὶ νὰ παραλύουν, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ ἀνατροφή, ἡ φρόνιμος πειθαρχία καὶ ἡ προσεκτικὴ ἀγωγή, ἡμποροῦν νὰ ἐπιτελέσουν πολλὰ διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν ἀτελειῶν τῶν». Κλείει δὲ τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ὁ σ. μετὰ τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν διαβεβαίωσιν: «Ὅλοι μὰς φέρουσι κάποιαν ποσοστὰ ἐπιβάρυνσιν καὶ κίνδυνος, ὁ ὅστις φέρεται τὸ ἐλαφρότερον κίνδυνος κληρονομικῶν βίβρος, ὡς ἀνθρώπος, θὰ ἔχη ὁπωσδήποτε κάποιον ἄλλον σκόλοπον νὰ τοῦ ὑπενθυμίζῃ ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς ἀδύνατος καὶ ὅτι τὴν τελείαν ἀνάπαισιν καὶ χαρὰν θὰ τὴν εἴρῃ μόνον εἰς τὴν κατάκῃ ἡσιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ αἰωνίου παθίου τῆς ζωῆς».

Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἐξετάζονται αἱ ἐπιπτώσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ κακὴ ἀντιμετώπισις τῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποία ἐρχεται εἰς ἐκδήλωσιν, αἰετ εἰς τὴν ἰδὴ κίνῃ του ζωῆν, αἰετ εἰς τὴν ζωὴν τῶν γύρω του, ὀδηγεῖ εἰς «ἰρνητικὰς ψυχολογικὰς διεξόδους», λίαν ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν ψυχικὴν δλοκλήρωσιν τοῦ ἐφήβου. Ἡ παράγραφος περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἀσθενείας μετὰ τὴν ὁποίαν κλείει τὸ κεφάλαιον καὶ τὰ ὅσα ἐν ἐπιλόγῃ ἀναφέρονται, μὰς κἀκὸν νὰ εὐχρηθῶμεν καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ νὰ διαδασθῇ ἀπὸ ὅσων τὸ δυνάτων περισσοτέρους γονεῖς καὶ νέους καὶ νὰ ἴσῃμεν συντόμως καὶ τὰ ὑπόλοιπα τρία βιβλία τοῦ Ἰνστιτούτου ἐπὶ τῆς ἐφηβικῆς ψυχολογίας.

Κ. Ι.

★

Βασικὸν βιβλίον Θ. Ἀλεξοπούλου: «Τὸ σύγχρονον παιδαγωγικὸν Σχολεῖον», Ἀθήναι 1952.

Ἡ μορφή τοῦ συγχρόνου σχολείου ὕστερα ἀπὸ τὸς ἐθνικὰς περιπετείας τῆς παρελθούσης δεκαετίας καὶ ἀπὸ τὰς παντοειδεῖς προτάσεις τῶν διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν παραγόντων, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ προβλήματα τῶν ἡμερῶν μας. Ὅλοι ὀπογραμμίζουσι ὅτι πρέπει νὰ γίνουσι ἀλλαγαὶ καὶ μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ καὶ ὅλοι συμφωνοῦν, ὅτι πρέπει νὰ πρῶτα ἐξετασθῇ ἡ οὐδέναι καὶ ἡ μεθοδικότης κατὰ τὴν μετὰδασιν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην μορφήν. Αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ἀπήχθησαν ἀποτελεῖ καὶ ἡ μικρὰ ἀλλ' ἀξέπαινος ἐργασία τοῦ κ. Ἀλεξοπούλου.

Μὲ τὴν πείραν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ μετὰ ἐφόδια τὰ διδάγματα τῶν τελευταίων παιδαγωγικῶν θεωριῶν καὶ πορισμάτων προβαίνει ὁ κ. Ἀλεξόπουλος εἰς πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεμάτων πρὸς τῆς ἀπασχολοῦν τὸ σύγχρονον σχολεῖον. Ἀποκλίνει ὁ ἴδιος ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ «σχολείου ἐργασίας» δὲν παραλείπει νὰ τονίσῃ εἰς πολλὰ σημεία τοῦ

βιβλίου του, πόσον τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ ἀφεῦ προηγηθῆ ἀπαρτιτῶς ἢ ἐπισταμένη μελέτη τῶν συναφῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν προβλημάτων. Ἄρκεται παλαιὴ καὶ ἔτι θερμοὶ τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης ἐκπαιδεύσεως ὡς αἱ μαθητικαὶ κοινότητες, αἱ σχολικαὶ ἐφορταί, ὁ σχολικὸς κήπος, ἡ ψυχαγωγία κ.β., ἀναπτύσσονται συνοπτικῶς μὲν ἀλλὰ μὲ πνεῦμα πρακτικόν εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου. Ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μᾶς ἐπομένως οἱ ὅποιοι διακονοῦν καὶ ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν σχολικῶν μᾶς πραγμάτων ἤμποροῦν νὰ εὐρουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ β. μίτον διὰ τὴν κατ' ἐξῆς πλῆθυν ἔργων καὶ ἐφαρμογῶν. Διότι μόνον μὲ τὴν διαρκῆ ἀνησυχίαν καὶ μὲ τὸν μόχθον εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς πορτίων τῆς ἀρεθμένης ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπότητος» ὅπως ἔχεται ἐν ἐπιλόγῃ δ. σ. Καὶ ἡ παροῦσα στήλη ἐκφράζει καὶ αὐτὴν τὰς εὐχὰς τῆς εἰς τὸν κ. Ἀλεξίου: μιαν καρποφόρον συνέχισιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς του σταδιοδρομίας.

Κ. Ι.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δημ. Χρ. Μπουσιν. Καλάμας. Ἀπὸ τὰ στολῆνα ξεχωρίζουν τὸ «Οἱ Σειρῆνες». δ. Α. Ζ. ... Τηροῦμεν τὴν παρόκλησιν τῆς ἐπιστολῆς σας. Εὐχοριστῶς θὰ περιμῆνωμεν νέαν συνεργασίαν σας.— δ. Θ. Δ. Κ. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Ἄξ ἐπαίνος καὶ ἰσθρὰ ἡ προσάθειά σας. Τὸ ποιῆμα σας ἔχει μιαν πνοὴν εὐλαβείας.— κ. Ἄν. Τίγκ. Κοζάνη. Καὶ τὸ νῦσ οἱς ποιῆμα ἔχει τὰ προσόντα τῶν προηγουμένων. Θὰ ἐχρηιάζετο ὅμως καὶ κάποιον λυρικὸν ἐμπλουτισμόν.— δ. Μ. α. ρ. Π. Γιακούμ. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Ἡ μουσικότης τῶν στίχων σας εἶναι ἕνα πρῶτον, τὸ ὅποιον δεικνύει διὰ τὴν προσάθειά σας πρῆπει νὰ συνεχισθῆ ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν ἀπλότητά. Ἀποφεύγετε τὰ ἐκταταμένα ποιήματα.— κ. Θ. α. ν. Ἐλάτιν. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Καὶ τὰ νέα σας ποιήματα δειχνουν διὰ σημειῶντες πρῶτον εἰς τὰ ζητήματα τῆς τεχνικῆς. Καλύτερο τὸ «Πέφθον τ' ἀψῆσκια».— κ. Τάκη. Ἄδαμ. Μουργιατά δ. α. Τὸ ποιῆμα σας μορτερε προσωπικὴν συγκίνησιν καὶ εὐκρίνειαν ἀισθημάτων. Κάποια ἐπε-

ξεργασία τῆς 7ης, 8ης καὶ 9ης στροφῆς διὰ νὰ μειωθῆ ἡ ἔκτασις τοῦ ποιήματος καὶ κυρίως διὰ νὰ ἀπιφευθῆ ἡ ἐπανάληψις στοιχείων τῶν ὁποίων συναντῶνται καὶ εἰς τὰς τρεῖς οὐδὰς στροφὰς θὰ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀριότητά του.— κ. Ἐμ. Ἄν. Ταξείδ. Ἐρπὰ πετραν. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς μᾶς γράφεται. Τὰ ἀποσταλέντα δὲν εἶναι κατάλληλα πρὸς δημοσιεύσιν. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ποιητικὴ διάθεσις διὰ νὰ θεωρηθῆ ἄριστον ἕνα ποιῆμα. Χρειαζέται καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόδοσις τοῦ θέματος.— Ἄν. ὠ. ν. υ. μ. ο. Καὶ τὰ δύο ποιήματά σας ἀποτελοῦν μιαν καλὴν ἐπίδοσιν. Τὸ «Ἐὐρα ποῦ τὰ στάχθα ἔχουν μετώσους» καλύτερον ἀπὸ τὸ «Ἀλῶνια ἀνοῖξι».— δ. Βιολέττα Κ. ὠ. ν. σ. τ. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Φρονούμεν διὰ καὶ πάλιν θὰ πρῆπει νὰ διορθώσετε τοὺς δύο τελευταίους στίχους διὰ νὰ ἀποκτήσουν φραστικὴν ἐνότητα μὲ τοὺς προηγουμένους. Ἐπὶ τῇ εὐκαίρῃ καλὸν θὰ ἦτο νὰ διορθώσετε καὶ τὴν πρῶτην στροφὴν ὥστε νὰ παρῇ ὁλοσχετικώτερον περιχόμενον.— κ. Χ. α. ρ. Ἄρ. Τ. σ. α. Ἰωάννιν. Ἀνεπιτυχῆ ἡ φραστικὴ διατάξις εἰς τὸν στίχον σας.— δ. Παυλιν. α. ρ. ὠ. ν. ο. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Καλύτερο τὸ «Ἄγγελμα τῆς Μαγδαληνῆς», ἀπὸ τὸ ὅποιον ξεχωρίζομε τὴν 10ην καὶ 14ην στροφὴν. Προσεξάτε εἰς τὴν φραστικὴν ἐπέκτασιν τῶν στίχων σας καὶ μὴ ἐπαναποῦσαθε εἰς τὴν ποιητικὴν εὐχέρειαν μὲ τὴν ὅπιαν γράφετε.— κ. Μιχ. Πιτ. σ. Φινίκι. Μολάτου. Ὁ στίχος τὸν ὅποιον χρησιμοποιεῖτε δὲν σας δίδει τὴν ἀνεῖσιν διὰ νὰ ἀποδώσετε τὸ θέμα σας.— κ. Ν. Μελλίγκ. Θεσσαλονίκη. Ἐχετε τὴν δυνατότητα καλῆς ἐξελίξεως.— κ. Γεωργ. Ζημιάν. Λάρισαν. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι δίδουν τὴν ἐντύπωσιν διὰ πρῶτον τὸ παρὸν ἴσως θὰ πρῆπει νὰ ἀσοληθῆται μὲ τὸ μουσικὸν τετραστίχον.— δ. Σ. τ. υ. λ. Π. α. ν. ε. τ. σ. Διὰ νὰ ἀξιοποιηθῆ ἡ λυρικὴ σας διάθεσις θὰ πρῆπει νὰ ἐργασθῆτε. Ἐεῖνο τὸ «εἰτε» καὶ «Χάλαρο» δὲν ἔχουν τὴν θέσιν των.— δ. Ἄθην. Τριανταφ. Μαρκόπουλον. Τὰ στολῆνα προδίδουν διὰ ἔχετε ποιητικὰ προσόντα καὶ διὰ κατέχετε τὴν τεχνικὴν.— κ. Ν. Χρῶν. Αἴγιον. Τὸ ποιῆμα σας δὲν ἐντάσσεται εἰς τὸν ρυθμὸν τῶν «Ἀκτίνων». Ὅς ἐπίδοσις δειχνεῖ διὰ ἔχετε ποιητικὴν εὐχέρειαν.— κ. Α. Παπούτσ. Σ. Τ. Γ. 925. Τὸ μόνον πρῶτον τοῦ «Πατρὸς» εἶναι ἡ μουσικότης. Τὸ «Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ» ὡς ἐπίδοσις εὐρίσκειται εἰς ἀνωτέρων βαθμίδων.— κ. Ν. Σ. ο. κ. Ἐν τῷ αὐθῷ α. Τὰ στολῆνα δειχνεῖ διὰ ἔχετε συλλάβει ποιητικὰ τὸ θέμα σας, ἡ ἀπόδοσις τοῦ ὅμως χωλαίνει.— κ. Ἄρ. Π. α. ν. α. ι. ὠ. λ. Ἄγριον. Χωρὶς εἰδικὴν μόρφωσιν δὲν ἐπιτυγχάνεται τίποτε τὸ ἀξιόλογον εἰς τὴν τέχνην. Διαβάσατε νεοέλληνας ποιητὰς καὶ γενικώτερον λογοτεχνίαν.— κ. Ντιν. Κορμπ. Σ. Τ. Γ. 916 Α. Ὅς πρωτόλειον ἀποτελεῖ μιαν ἀπαρχὴν.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες. Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φαδιέρου 39α, Ἀθήναι (1). — Ἐτησίαν συνδρομὴ ὄρχ. 25.000, ἐξωτερικῶς ὁλλ. 3. — Πρῶτον τυπογραφίου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α. Ε. Παπαδιαμαντοπούλου 44

Ἐκμετάλλευσις: Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου